

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE' DE
SİYASAL ALGI YÖNETİM

Asiye DURAN

Yüksek Lisans Tezi

KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

TEMMUZ 2022

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE' DE SİYASAL
ALGI YÖNETİMİ**

Tez Yazarı

Asiye DURAN

Danışman

Doç. Dr. Ali Sırrı YILMAZ

TEMMUZ 2022

ELAZIĞ

BEYAN

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım “**KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE’ DE SİYASAL ALGI YÖNETİMİ**” Başlıklı Yüksek Lisans Tezi’mın içindeki bütün bilgilerin doğru olduğunu, bilgilerin üretilmesi ve sunulmasında bilimsel etik kurallarına uygun davrandığımı, kullandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi, maddi ve manevi desteği olan tüm kurum/kuruluş ve kişileri belirttiğimi, burada sunduğum veri ve bilgileri unvan almak amacıyla daha önce hiçbir şekilde kullanmadığımı beyan ederim.

01.07.2021

Asiye DURAN

ÖN SÖZ

Önemini oldukça arttıran algı kavramı literatür de çeşitli tanımlamalara sahiptir. Algı kavramı, anlamsal bakımından oldukça geniş bir yelpazeyi kapsamakla beraber algı kavramı aslında sahip olduğumuz düşünce yapısını, bakış açısını veya bağlı olduğumuz ideolojiyle anlam kazanmaktadır.

Algı, yaşamamızın her alanında ve özellikle de siyasal yaşamamızda oldukça dikkat çeken ve bir hayli de ön planda olan bir faktördür. Bu yüzden siyasi partilerin ve liderlerin iktidarlık mücadelesinde dönemin algı anlayışını göz ardı etme gibi lüksleri bulunmamaktadır.

Cumhuriyet Tarihi boyunca Türk siyasal hayat oldukça çekişmeli geçmiş ve bu durum da siyaset alanındaki algıyı yani siyasal algı denilen unsuru birçok yönden etkilemiştir. Partiler ve partiler içerisindeki liderler yaşanan gelişmelere karşı dönemin şartları ve koşullarıyla oluşan siyasal algıyı göz önünde tutarak toplumu etkilemeyi ve kendi lehine göre yönlendirmeye çalışmışlardır.

Ele alınan bu çalışmanın amacı, toplumu birçok yönden etkileyen ve yönlendiren siyasal algı yönetimi, kuşkusuz siyasi partileri ve liderleri de aynı derecede etkilemekte ve hem geçmişte hem de bugün siyasal algı yönetiminin önemli taşıyıcılardan olması ile birlikte bu doğrultuda siyasal arena da yaptıkları hamleler ve stratejiler, bunların Türk siyasal yaşamına ile toplum yaşamına yansımaları ve dönütleri bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Yüksek Lisans serüvenimdeki en büyük şansım, en büyük idolüm, babam, abim, akıl hocam ve danışman hocam Doç. Dr. Ali Sırrı YILMAZ'A sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Öğrencisi olmaktan büyük gurur ve mutluluk duydum.

Başarılarımın en güzel sebebini oluşturan, hayattaki en büyük güç kaynağım olan ve evladı olmaktan büyük gurur duyduğum canım annem Kudret DURAN'A ve hayata karşı korkusuzca yaşamamı sağlayan, sırtımı dayadığım ve buralara kadar gelmemde katkısı olan canım babam Abdülkadir DURAN'A sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu serüven boyunca yükümü hafifleten, fedakarlıklarını esirgemeyen daha çok çalışmam için yol açan canım ablalarım Hazal DURAN'A ve Yeter DURAN'A, küçücük omuzlarında beni her daim taşıyan, her koşulda destekçim olan, kendisiyle her daim gurur duyduğum ve manevi kızım dediğim yeğenim Elif Nur DURAN'A sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Asiye DURAN

ELAZIĞ 2022

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	I
ÖN SÖZ.....	II
İÇİNDEKİLER	III
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	VII
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	2
2.1. Algı Kavramı.....	2
2.2. Algı Yönetimi.....	3
2.3. Algı Yönetimi ve Propaganda	6
2.4. Siyasal Algı Yönetimi	8
2.5. Siyasal Algı Yönetim Süreçleri.....	9
2.6. Siyasal Algı Yönetimini Etkileyen Araçlar	10
3. METEDOLOJİ.....	14
4. 1923-1938 DÖNEMİ SİYASAL ALGI YÖNETİM SÜRECİ	15
4.1. 1923-1938 Döneminde Siyasal Hayatı.....	15
4.1.1. 1923-1938 Döneminde Yapılan İnkılaplar.....	20
4.1.2. 1923-1938 Döneminde Siyasal Algı Yönetimi	22
4.1.3. 1923-1938 Döneminde Siyasal Algı Yönetiminde Kullanılan Araçlar.....	23
4.2. 1938-1950 Döneminde Siyasal Hayat	28
4.2.1. 1938-1950 Döneminde Siyasal Algı Yönetimi	31
4.2.2. 1938-1950 Döneminde Siyasal Algı Yönetiminde Kullanılan Araçlar.....	32
4.3. 1950-1960 Döneminde Siyasal Hayat	35
4.3.1. 1950-1960 Döneminde Siyasal Algı Yönetimi	39
4.3.2. 1950-1960 Döneminde Siyasal Algı Yönetiminde Kullanılan Araçlar.....	40
4.4. 1960-1980 Döneminde Siyasal Hayat	43
4.4.1. 1960 Askeri Darbe	43
4.4.2. 1960-1980 Döneminde Siyasal Algı Yönetimi	48
4.4.3. 1960-1980 Döneminde Siyasal Algı Yönetiminde Kullanılan Araçlar.....	49
4.5. 1980-2000 Döneminde Siyasal Hayat	53

4.5.1. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi	54
4.5.2. 1980-2000 Döneminde Siyasal Algı Yönetimi	58
4.5.3. 1980-2000 Döneminde Siyasal Algı Yönetiminde Kullanılan Araçlar.....	59
4.6. 2002-2018 Döneminde Siyasal Hayat	63
4.6.1. 2002-2018 Döneminde Siyasal Algı Yönetimi	72
4.6.2. 2002-2018 Döneminde Siyasal Algı Yönetiminde Kullanılan Araçlar.....	75
5. SONUÇ.....	86
KAYNAKLAR	89
ÖZ GEÇMİŞ	

ÖZET

KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE’ DE SİYASAL ALGI
YÖNETİMİ

Asiye DURAN

Yüksek Lisans Tezi

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimleri Enstitüsü

KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

Temmuz 2022, Sayfa: VIII + 95

Geçmişten günümüze kadar önemini koruyan ve özellikle de küreselleşen dünyayla birlikte teknolojik aygıtların yaygınlaşmasıyla algı kavramı birçok yaşanan olayın merkezinde yer almış ve almaya devam etmektedir.

Cumhuriyet Tarihi boyunca siyasi partilerin ve liderlerin iktidarlık savaşında en çok başvurduğu stratejiler arasında kendi lehine göre siyasal algıyı oluşturmak ve yönetmek her daim önemli bir husus olmuştur. Bir siyasi parti veya bir siyasi lider ülkede yaşanan olumsuz bir olayı akıllıca yönettiği siyasal algıyla birlikte bu olumsuz olayı kendi lehine çevirebilmiştir. Elbette bunun için yanına bir takım yardımcı araçlar da almıştır. Örneğin; medya gibi özellikle de son zamanlar da sosyal medyanın rolü bu konuda iyice artmıştır. Cumhuriyet Tarihi boyunca gazeteler de bu konuda yardımcı olan önemli araçlar arasındadır.

Türk siyasal hayatı; birçok darbe, ideolojik çatışma, ekonomik çöküş ve bunlara paralel olarak oluşan koalisyon hükümetlere şahit olmuştur. Bu yüzden her siyasi dönemde yönetilen siyasal algı farklılaşmış ve her parti ve lidere farklı dönütleri olmuştur. Ancak, her ne kadar dönem dönem siyasal algı yönetimini etkileyen veya merkezinde yer alan araçlar farklılık gösterse de bazı araçlar daha fazla kullanılmıştır. O halde Türk siyasal algı yönetimi genellikle İslam-laiklik, Türk-Kürt çatışmasının yanında, demokrasi ve ekonomik hayat ile birlikte basın araçları ve sosyal medya üzerinden ilerlemiştir.

Anahtar Kelimeler: Algı Kavramı, Siyasal Algı Kavramı, Siyasi Parti, Siyasi Lider, Din, Laiklik, İdeoloji, Kitle İletişim Araçları

ABSTRACT
**POLITICAL PERCEPTION MANAGEMENT IN TURKEY FROM ITS
FOUNDATION TO THE PRESENT**

Asiye DURAN

Master's Thesis

FIRAT UNIVERSITY

Graduate School of Social Sciences

PUBLIC ADMINISTRATION

Public Administration Program

July 2022, Page: VIII + 95

The concept of perception has been at the center of many events with the spread of technological devices, which has kept its importance from the past to the present and especially with the globalizing world.

Throughout the history of the Republic, it has always been an important situation to create and manage the political perception in their favor, among the strategies that political parties and leaders most often resorted to in the struggle for power. So much so that a political party or a political leader was able to turn a negative event in the country in his favor, together with the political perception that he wisely managed. Of course, he also took some auxiliary factors with him for this. For example; Like the media, the role of social media has increased in this regard, especially recently. Throughout the history of the Republic, it has taken its place among the important auxiliary elements in this regard in the newspapers.

Turkish political life; it has witnessed many coups, ideological-racial conflicts, economic collapse and coalition governments formed in parallel with these. Therefore, the political perception managed in each political period has differentiated and has different feedbacks to each party and leader. However, although the elements that affect or take place in the center of the political perception management from time to time differ, it has focused on certain elements. So it can be said that; Turkish political perception management has generally been managed over Islam-secularism, Turkish-Kurdish conflict, as well as democracy and economic life.

Keywords: Perception Concept, The Concept Of Political Perception, Political Party, Political Leader, Religion, Secularism, Ideology, Mass Media

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
AP	: Adalet Partisi
BDP	: Barış ve Demokrasi Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
BTP	: Büyük Türkiye Partisi
CENTO	: Merkezi Antlaşma Teşkilatı
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CKM	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
DP	: Demokrat Partisi
DSP	: Demokrat Sol Parti
DTP	: Demokratik Türkiye Partisi
DYP	: Doğru Yol Partisi
FETÖ	: Fethullahçı Terör Örgütü
FP	: Fazilet Partisi
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
HF	: Halk Fırkası
HP	: Halkçı Partisi
KCK	: Kürdistan Topluluk Birliği
MBK	: Milli Birlik Komitesi
MBK	: Milli Güvenlik Kurulu
MCP	: Milliyetçi Çalışma Partisi
MDP	: Milli Demokrat Partisi
MDP	: Milliyetçi Demokrasi Parti
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MNP	: Milli Nizam Partisi
MP	: Millet Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OHAL	: Olağanüstü Hal Uygulaması

PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
RP	: Refah Partisi
SCF	: Serbest Cumhuriyet Fırkası
SHP	: Sosyal Demokrat Halkçı Parti
SODEP	: Sosyal Demokrat Parti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCF	: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TKP	: Türkiye Komünist Partisi
TMK	: Terör Mücadele Kanunu
YAZKO	: Sınırlı Sorumlu Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi

1. GİRİŞ

Tarih boyunca toplumu yaşanan olaylara ve gelişmelere karşı etkileyen, düşünce yapısını ve bakış açısını belirleyen ve çevresini anlamaya yardım eden algı, “Herhangi bir olayı, nesneyi, ilişkiyi görmek, dokunmak, duymak, tatmak, koklamak ve hissettirmektir” (İnceoğlu, 2010: 65). Bundan ötürü algı, kişiden kişiye değişen öznel olan bir kavramdır.

Algı yönetimi, tarih boyunca birçok tartışmanın çıkış anahtarı olan ve özellikle de son yıllarda Türkiye’deki siyasi hayatının merkezinde yer alan hem toplumun hem de siyasi partilerin ve liderlerin göz ardı edemeyeceği bir konuma erişti. Bu durum da algı yönetiminin siyasi partilerin ve liderlerin sıkça başvuracağı bir yöntem oldu. Bunun en temel nedenlerinden biri ise şiddet ve zorbalığın tarih boyunca ikna yöntemine göre daha masraflı ve uğraştırıcı olduğu anlaşılmıştır (Erbay-Arslan, 2019: 5).

Siyasal algı yönetimi, bir kişinin ya da bir grubun siyasal arenadaki hedeflerine ve amaçlarına ulaşmak için yaptığı bir nevi strateji veya izlediği yol haritasıdır.

Kendi lehine göre siyasal algı yönetmek isteyen siyasal aktörler için daha doğrusu siyasal mekanizma da küçük bir pay almak isteyen her bir aktör için önemli bir husustur. Çünkü elindeki gücü, liderliği koruma konusunda siyasal algıyı kendi lehine çeviren veya oluşturan siyasal partilere ve özellikle de siyasal partiler içerisindeki siyasal liderlere tarih süreci boyunca fayda sağlamış ve sağlamaya devam etmektedir.

Siyasal algı yönetimi, siyasi liderlere en çok da seçim zamanı yararı olmuştur. Liderler iktidarlık mücadelesinde iyi yönetilen siyasal algıyla her zaman avantajlı bir konumda olmuştur. İyi yönetilen siyasal algı için bir takım araçlar tarih boyunca devreye girmiştir. Siyasal algı yönetiminde kullanılan araçlar geçmişe nazaran günümüzde daha fazla çeşitlilik göstermiştir. Bunun en temel sebebi teknolojik gelişmelerdir. Genellikle siyasal algı yönetiminde kullanılan araçlar: mitingler, halkla yüz yüze hasbihaller, radyolar, gazeteler, televizyon ve sosyal medyadır.

Siyasal algı yönetimi, her siyasi döneminde muhakkak etkilendiği bir takım unsurlar olmuştur. Cumhuriyet Tarihi sürecinin bazı dönemlerinde siyasal algı yönetimini etkileyen İslam inancı, siyasi parti ve liderlerinin iktidarlık savaşında kullandığı bir araç olmuştur. Bazı dönemlerde ise İslam inancının yarattığı etki azalmış, laiklik ilkesi siyasal algı yönetiminin merkezine oturmuştur. İlerleyen tarih sürecinde milliyetçilik duygusunun artmasıyla Kürt meseleleri, siyasal algı yönetimini etkileyen ve kullanılan başat araçlardan biri olmuştur. Ayrıca demokrasi, siyasal iletişim, sınıf çatışmaları, öğrenci eylemleri gibi olaylar ve gelişmeler de siyasal algı yönetiminde kullanılan araçlar arasında yerini almıştır.

Ele alınan bu çalışmada Türkiye Cumhuriyet Devleti’nin kurulmasından 2018 genel seçimlerine kadar ki süreçte siyasal algı yönetiminde kullanılan araçlarla ve etkileyen olaylarla birlikte siyasi parti ve liderlerin siyasal algı yönetiminde izledikleri stratejiler ve yaptıkları hamleler bu çerçevede ele alınmış ve irdelenmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Algı Kavramı

Geçmişten günümüze kadar hayatımızın her alanında hissettiğimiz ve özellikle de son zamanlarda oldukça popüler olan algı kavramının ilk olarak tanımını yapmakla başlayalım. Fakat tanım yapılmadan önce şu hususun belirtilmesi gerekir ki; literatürde algı kavramı üzerine yapılan birçok tanım bulunmaktadır. Fakat bütün bu tanımlara yer vermek yerine genel olarak üzerinde durulan ve çalışmanın kilit unsuru özelliği olarak düşünülen tanımlara öncelik verilecektir.

En kısa tanımıyla algı: “Nesnel dünyayı duyular yoluyla öznel bilince aktarma, bir anlamda bizi gerçekliğe götürmektedir. Algılar gerçektir, çünkü insanlar onlara inanırlar” (Saydam, 2005: 38; Özer, 2014: 183).

Bu tanım biraz daha genişletilirse eğer: Algı “Nasıl yorumladığımız, neye inandığımız ve nasıl davrandığımız sonucu oluşur. Değer yaratırlar ya da eksiltirler. Genelleştirirler ya da sorunları çözerler. Gücümüz algılarımızdan kaynaklanır. Onun için birçok psikoloğun inandığı gibi algılama gerçekliktir” (Stupak, 2000: 253; Özer, 2014: 183).

Algılarımız sayesinde çevremizdeki olayları bir nevi anlamamıza ve zihnimizde nasıl çözümlememiz gerektiğiyle ilgili bizlere yardımcı olur (Özarslan, 2014).

Algı, “Herhangi bir olayı, nesneyi, ilişkiyi görmek, dokunmak, duymak, tatmak, koklamak ve hissettirmektir” (İnceoğlu, 2010: 65).

Algı kavramı genelde duyular üzerinden tanımı yapılan bir kavramdır. Fakat bu kavramın tam olarak anlaşılması açısından yeterli değil, çünkü Başıbüyük’ün de dediği gibi her birey olayları, olguları farklı şartlar ve koşullarda algılayabilirler. O halde algı kavramı sadece duyular değil; mekân, zaman, kültürel ve psikolojik nedenler de etki edebilir (Başıbüyük, 2014: 40).

Aslında algılamak bir nevi yorumlayabilmektir. Bu yüzden öznel boyutu ağır basmaktadır. Aslında algılama psikolojik operasyon üzerinden yükselmektedir (Orallı, 2014: 238-235).

Algıyı meydana getiren üç unsurun olduğu söylenebilir. Bunlardan ilk unsur yukarıda bahsedildiği gibi fizyolojik unsurdur. İkinci unsur titizlikle üzerinde durulan toplumun gelenek-görenekleri ve bağlı olduğu inançlarıdır. Sık sık yer verilen bir diğer ve son unsur ise insanın içerisinde bulunduğu sosyal hayat, kültür yapısı, toplumun demografik özellikleri, kişinin zihniyeti, sahip olduğu statü ve tecrübeleri gibi unsurları içermektedir (Başıbüyük, 2014: 41).

“Algılama sürecini etkileyen faktörler; Algılayanın durumu, olumlu veya olumsuz davranma süreci, yanlış çıkarımlarda bulunmak, benzerlik veya farklılık eğilimi, algılanana ilişkin sahip olunan bilgi, kişisel beklentilerdir” (Özarslan, 2014: 11-13).

Son olarak bu konuyu sonlandırmadan önce algı türlerine değinilmesinde yarar var. O halde ilk olarak algı türlerinden olan simgesel algıdan bahsedilmesi gerekiyor.

“Simgesel algı, kişilerin simgeler karşısında oluşturdukları algıdır. Kişilerin içinde bulundurdıkları kültürlerinden etkilenmekte ve oluşturmaktadırlar” (Özarslan, 2014: 9).

“Görsel algı, kişiyi görme yoluyla elde ettiği algıdır.” (Özarslan, 2014: 9).

“Duygusal algı, kişilerin çevresindekileri yalnızca duyu organları ve mantıklarını kullanarak algılamamaları, algılama sırasında duygusal tutum ve düşüncelerine göre hareket etmektedir” (Özarslan, 2014: 9).

“Seçici algı, kişinin algıladığını içinde bulunduğu topluma ve gruba göre algılamasıdır” (Özarslan, 2014: 9).

2.2. Algı Yönetimi

Algı yönetimi, günümüze kadar gündemi meşgul eden birçok unsurun ilgi odağı olan, üzerine çokça tartışılan bir husustur. Son zamanlarda Türkiye’nin iç ve dış siyasetinde yaşanan ve yaşanmakta olan olaylar, hem siyasi mekanizmanın hem de toplumun ilgisini algı yönetimine çevirmesi çok sıkça görülen bir durum olmuştur.

Algı kavramını daha iyi anlamak için mümkün olduğunca çeşitli tanımlarına yer verilmişti. Aynı şekilde algı yönetimi üzerine de yapılan çeşitli tanımlara yer verilecektir. O halde ilk olarak algı yönetiminin klasik tanımıyla başlayalım. “Genel anlamda hedef kitleye\kamuoyuna verilecek mesajların belirlenen amaçlar doğrultusunda üretilmesi ve yönetilmesidir. Bu yöntem özellikle ABD’ de politika yapıcıların almış oldukları kararların ulusal ve uluslararası kamuoyuna benimsenmesi ve kabul görmesini sağlamak amacıyla ilk kez ABD Savunma Bakanlığına bağlı birimler tarafından uygulanmaya başlanmıştır” (Saydam, 2005: 69-70; Başbüyük, 47).

Genel tanımıyla algı yönetimi “Belirsizliği düşük olan, yüksek fayda içeren, içeriği dolu bilgileri dış dünyada sağlama yöntemlerini geliştirme ve bunların kontrolünü sağlayan ve bu duruma uyan konseptleri geliştirme yöntemi olarak bilinmektedir...” (Ronnie, Johanson, Xiong, 2006: 3; Özer, 2014: 90).

Aslında algı yönetimi bir nevi insanların hazları ve taleplerine paralel bir şekilde istekli ya da isteksiz olarak her insan tarafından kullanılmaktadır (Özarslan, 2014: 40).

Başka bir tanımlamaya göre ise, algı yönetimi, insanoğlu gördüğü ve yaşadığı olaylara farklı reaksiyonlar gösterir. İşte algı yönetimi, insanın verdiği bu reaksiyonun onun lehine olacak şekilde oluşmasını sağlamak için karşı tarafın düşüncelerini etkilemek amacıyla yapılan bütün etkinlikleri içerir. Bunun içerisine mobbing, diplomatik ilişkiler, gerçekleri az da olsa çarpıtma, medyayı kullanmak gibi stratejiler bulunur (Pustu, 2014: 322).

Yani algı yönetimi kendine hedef olarak gördüğü kitleyi etkilemek ve yönlendirmek amacıyla yapılan bir yöntemdir. Bunun için her türlü yola başvurulabilmektedir. Fakat burada bir parantez

açılırsa eğer; hedef olarak belirlediğimiz kitleyi etkileyebilmek için başvuru olan yollar hem meşru hem de meşru olmayan araçlar olabiliyor. Bu da algı yönetiminin her zaman empati ile karşılanmadığını gösterir.

Algı yönetimi ismen ve tanımı olarak bir tehlike arz etmediği görünse de amaçlarına bir bütün olarak bakıldığında hedef kitleyi yönlendirme gibi bir durum söz konusudur. Bundan ötürü her türlü psikolojik mobbing yahut ilerleyen sayfalarda detaylı anlatılacak olan propaganda gibi araçlardan çok daha kapsamlı faaliyetleri bulunmaktadır (Özarslan, 2014: 47).

Algı yönetimi yukarıda da bahsedildiği gibi her ne kadar bir tehlike olarak görünmese de iletme istediği ileti için gerçekleri çaptırabilir, yanlış bilgilerle halkı yönlendirebilir. Bu yüzden algı yönetimi, yakın bir tarihte (2014) Ralph Keyes tarafından kullanılan 2016 yılında ise Oxford Dictionary'nin yılın kelimesi olarak seçmesiyle popüler olan Post-truth kavramıyla yakından ilgilidir, denilebilir. Bu kavram; yalan haber, bilgileri çaptırma ve kamuoyunu yanlış yönlendirme üzerine anlamlar barındırmaktadır. Ancak bu tanımlamanın yetersiz olduğunu ifade eden Güven'e göre: "Post-truth, çağ hakikati arama veya gerçeği öğrenme arzusunun gereksiz hale geldiği, önemsizleştiği, zihinlerden silindiği ve sürekli akış halinde olan devasa boyuttaki veriler arasında hakikati aramanın imkânsızlaştığı bir çağ olarak tanımlanmalıdır" (Güven, 2020: 33).

Ama şunun da ifade edilmesi gerekiyor ki, algı yönetimi özellikle de günümüzde oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunun en temel nedenlerinden biri şiddet ve zorbalığın tarih süreci boyunca ikna yöntemine göre daha az başarı gösterdiği ve üstelik ikna yöntemine göre daha masraflı ve uğraştırıcı olduğu görülmüştür (Erbay-Arslan, 2019: 5).

Algı yönetiminin daha iyi anlaşılması açısından birkaç örnek verilmesi yararlı olacağı düşünüldükçe; Hz. Hüseyin Kerbelâ'ya giderken Yezid, Hz. Hüseyin'e sadık olan insanları zor kullanmadan ikna yöntemiyle başarılı bir algı yönetmiş ve halkı yanına çekmiştir.

Bir diğer başka örnek; Osmanlı Devlet'inin yıkılmayla karşı karşıya kaldığı süreçte dönemin sadrazamı olan Damat Ferit Paşa halka işgale karşı durulmaması gerektiğini ve duranların dinsiz sapkınlar olduğunu dile getirerek bir nevi algı yönetimine başvurmuştur.

Ayrıca bu dönemin önemli Alman mizah dergilerinden olan Kladderadetsch, yayımladığı karikatürde Osmanlı Devlet'ini yorgun, yaşlı ve güçsüz olarak göstermiş ve bu yolla başarılı bir algı yönetmeye çalışmıştır (Göksu, Çakı, Avcı, 2022: 6).

Tarihte yine algı yönetiminde önemli örneklerden biri olan Orhun –Yenisey ya da Köktürk Abideleridir. Bu dikilen anıtlarda, Türklere milli kimlik kazanılmaya çalışılmış, devlete karşı olabilecek tehlikelerden bahsedilmiştir (Arğın, 66-67: 2021).

Son olarak da; Coca-Cola şirketi, zorbalığa başvurmadan, Türkiye'deki insanların değerlerine aykırı davranmayıp onların inançlarına uygun reklam filmleri hazırladığı görülmektedir. Özellikle Ramazan ayında Coca-Cola kendi reklamını yayımlarken Ramazan ayıyla ilgili unsurlar içererek başarılı bir algı yönetmeye çalışmıştır (Erbay ve Arslan, 2019: 5).

Modern öncesi dönemlerde algı yönteminin unsurlarını, hedef kitleyi ikna etmek yerine güç göstergesi olan silah ve benzeri araçları kullanarak insanları korkutup kitleleri yanlarında tutmaya çalışıyorlardı. Fakat tarih süreci içerisinde görüldü ki bu tarz yöntemlerin sağlıklı bir sonuç vermediği hatta yıkıcı sonuçların oluştuğu anlaşıldı. Bu yüzden daha az maliyeti olan, savaşa karşı daha sağlıklı sonuçlar veren algı yönetimine daha çok başvurulmaya başlandı (Öksüz, 2013: 13).

Özetlenirse eğer: “Modernite sonrası kavramsallaştırılan algı yönetimi anlayışı ile birlikte Çinli general ve askeri teorisyen olan Sun Tzu’nun yaklaşık 2500 yıl öncesinde ifade ettiği “Mükemmellik, yüz savaşın yüzünü de kazanmak değildir. Asıl maharet, düşmana hiç savaşmadan boyun eğdirmektir” felsefesi egemen bakış açısıyla yeniden vizyona sokulmuş, geleneksel güç ve kontrol mekanizmaları olarak bilinen silah ve askerden ziyade sanat, bilim, teknoloji ve özellikle sosyal medya etkin bir şekilde kullanılmaya başlanılmıştır” (Öksüz, 2013: 13-14).

Sosyal medya kavramı konusuna geçilmişken bununla ilgili geniş bir parantez açılması faydalı olacaktır. Çünkü algı yönetimin merkezinde yer alan ve özellikle teknolojinin gelişmesiyle algı yöntemiyle sosyal medya iç içe olan bir unsur olmuştur.

“Sosyal medya kitleleri harekete geçiren sosyal ve politik değişimlere yol açan güçlü bir araç olduğu ileri sürülmektedir” (Başbüyük, 2014: 13).

Bir toplumda bir algı oluşturmak veya yönetmek istiyorsanız, iletmek istediğiniz bilgiyi, düşünceyi, bakış açısı kolayca ve hızlıca topluma entegre edebilmeniz gerekiyor, işte burada teknolojinin nimetlerinden olan “sosyal medya” devreye girmektedir. Sosyal medya hedef kitlenin düşüncelerinin çok hızlı bir şekilde etkileyip dönüştürebilecek güçte olan bir araçtır. Ama şunun da gözden kaçırılmaması gerekiyor; sosyal medya, algıyı yönetme konusunda her zaman avantaj sağlamaz. Bazen hedef kitlenin aleyhine bir durum oluşturabilir, yanıltabilir veya aldatılabilir.

Ayrıca “Yaşamımızda temel olarak iki alan bulunmaktadır. Birincisi bilinen bilgilerden, diğeri ise bilinmeyen bilgilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla yönetilmeyen fikirler bunların farklılığının bir sonucu olarak oluşmaktadır. Bizim bakış açımızda faaliyetlerimizin çıktılarını görebilmek için haberdar görüşleri oluşturmak maksadı ile insanların algılarını yönetmek bir zorunluluk olmaktadır” (Mc. Donugh, 1998: 1, Özer, 2014: 184).

Kısacası, “Bilgi sistemlerini kullanarak saklamak, öğrenmek, yönlendirmek\manipüle etmek ve ikna etmek taktikleri kullanılarak gerçekleştirilen bilgi savaşları faaliyetlerinde sosyal medya önemli bir kullanım alanına sahiptir. Özellikle öğrenmek ve yönlendirmek, manipüle etmek ve ikna etmek faaliyetlerinde sosyal medyanın aktif olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda sosyal medyanın özellikle algı yönetiminde kamuoyunun oluşturulması ve kamuoyunun yönlendirilmesi kapsamındaki faaliyetlerde yoğun olarak kullanıldığı bilinmektedir...” (Başbüyük, 2014: 57-58).

Algı yönetiminin iç içe olduğu bir diğer önemli unsur ülkenin ekonomik gelişmişliğidir. Birçok unsurun merkezinde yer alan ekonomik gelişmişlik kuşkusuz algı yönetiminin de merkezinde yer alan unsurlardan biridir. İlk olarak son yıllarda dünyada birçok ülkede olduğu gibi Türkiye de hızlı bir “Enformasyon Çağında” olmasından ötürü enformasyon konusuna geniş bir parantez açmak lazım. Böylelikle algı yönetim konusu daha doğru ve daha net anlaşılacaktır.

Enformasyon Çağı, “... bilgi toplumunu nitelendirmesi, post endüstriyel toplumların yükseldiği, eski toplumsal organizasyon şekillerinin hızla evrileceği şeklindeki beklentiyi kapsamaktadır” (Bilgin, 2007: 286).

Enformasyon, “... Maddi uygarlığı ve endüstrileşmeyi esas alan ve vaktiyle gelişmiş ülkelerin sosyo-politik ve sosyo-ekonomik yapılarını oluşturan endüstri toplumun bugün bir daha dönmek üzere yerini yepyeni yapılara dayanan bir topluma bırakmaktadır...” (Bozkurt, 1996: 147).

O halde değişen bir toplum yapısı ve bu yapı üzerine kurulmaya hazırlanan algı yönetimi son zamanlarda hızlı bir değişim serüveni geçirdiğini ve bu değişim serüvenini etkileyen en büyük etkenlerden biri oluşan ve oluşmaya devam eden kuşkusuz enformasyon toplum yapısıdır. Ama şunun da eklenmesi gerekiyor; “Bilindiği gibi enformasyon toplumu tamamlanmış bir olgu değil. Hızla değişmekte olan bir süreç olması dolayısıyla teorik planda yapılan çalışmalar oldukça sınırlı. Türkiye gibi henüz geleneksel krateri oldukça baskın, dış dinamitlerin etkisiyle kendi içinde büyük kopmaları yaşayan bir ülke açısından baktığımızda ise manzara çok daha muğlak” (Bozkurt, 1996: 148).

Algı yönetiminde enformasyon toplum yani toplumun yapısında yaşanan kritik dönüşümlerin üzerinde durulurken önemli bir ayrıntıyı kaçırmamak lazım. O da şudur ki: Enformasyon toplumun, bel kemiğini oluşturan birtakım unsurlar vardır. Bunlar, eğitim-bilim ve teknolojidir. Türkiye'nin bu unsurlara ne kadar bağlı olduğu ya da bu unsurların tam olarak neresinde durduğu sorular tartışılan hususlar arasındadır (Bozkurt, 1996: 149).

Bu konuyu sonlandırılmadan önce yararlı olacağı gözetilerek: Enformasyon toplum yapısı, genelde çok yüksek teknolojinin var olduğu ve daha az merkeziyetçi denilen yani katı olmayan sistemlerde kendini daha çok göstermektedir. Türkiye bu yeni toplum yapısına ilk adımını Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde atmış, Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle de ciddi anlamda ivme kazanmıştır (Bozkurt, 1996: 166-167).

Fakat Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte her ne kadar ciddi anlamda adımlar atılsa da günümüzde hala yeterli koşulların olmadığını söylemek yanlış olmasa gerek.

2.3. Algı Yönetimi ve Propaganda

Algı yönetim konusunda propagandanın konumu kuşkusuz çok önemlidir. Çünkü algıyla çok karıştırılan ve bazı yerlerde algının yerine geçtiği ve bazen de algıyı bir araç olarak kullandığı yönünde düşünceler beyan edilmiştir.

Propaganda, “Bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmaya, benimsetmeye ve yayma amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışmadır” (Küçüköğlü, 2006: 46).

Başka bir tanıma göre ise, “Çok sayıda insanın düşünce ve davranışlarını etkilemek amacıyla taşıyan önceden planlanmış bir mesajlar bütünüdür. Propaganda tarafsız bilgi sağlama yerine en temelde kendi kitlesini etkileyecek bilgiyi sunar” (T.C. İçişleri Bakanlığı, Araştırma ve Etütler Merkezi, 2015).

Propaganda, Fransız ihtilali ile kullanılmaya başlanılmış ve 2. Dünya Savaşı'nda gücü elinde bulundurmak isteyen devletler tarafından yaygınlaştırılmıştır. Propaganda ilk çıktığı dönemlerde bir aldatmacadan ibaret olduğu ve kötülüğün amaçlarına hizmet edildiği yönünde görüş oldukça baskındı. Fakat ilerleyen süreçlerde saf kötülüğe hizmet eden ya da sadece totaliter hükümetlerin kullandığı yönündeki düşünceler zedelenmeye başlanmış ve taşıdığı anlam ve amaçlar algı yönetimine benzetilmiştir. Propaganda, karşı tarafın düşüncelerini etkilemek ve dönüştürmek adına sıkça başvurulan bir yöntemdir. Bu yüzden de algı yönetimiyle sıkça kıyaslanmakta ya da karıştırılmaktadır.

Ancak algı yönetimi ile propaganda aynı yelpazede bulunmamaktadır. Her ne kadar algı yönetimi ile propaganda da iletmek ve benimsetmek istediği bir iletiye sahip olsa da propaganda iletiyi daha sert, daha otoriter ve genellikle tek taraflı bir şekilde iletmektedir. Ayrıca algı yönetimi, benimsetmek istediği iletiyi propagandaya göre daha masum araçlarla yapmaktadır.

Başka bir bakış açısına göre, algı yönetiminde dış faktörlerin yeni teknolojik araçları olan sosyal medya veya belli bir grubun kendi menfaatine yönelik olarak algıyı etkileyebilir veya dönüştürebilir. Bundan ötürü algı yönetiminin gerçekle arasındaki bağı kopabilir. İşte burada propaganda devreye girer ve algı yönetimi, propagandayı bir araç olarak kullanabilir. Propaganda algı yönetimiyle aynı kavram altında birleşmeyip onun içerisinde bir alt dalı olarak yer alan algı oluşturmada ve yönetmede yardım rolünü üstlenen bir konumdur, denilebilir. Algı yönetiminin bir alt dalı olan propaganda; her ne kadar ikna yönetimiyle hareket edilmesi amacını taşısa da hükmetme, yönetme veya hâkimiyet gibi idealler uğruna tehlikeli bir güç mücadelesine dönüşebilir. Ayrıca, bu güç mücadelesinde algı yönetiminin sıkça kullandığı kitle iletişim araçlarını propaganda da sıkça kullanmaktadır.

Bu arada propagandanın tarih sürecine de yer verilirse eğer ilk çıkış yeri, “Yunan’da egemen kesimin iktidarının halka benimsetmesinde kullanılan uygulamalar olduğunu ifade etmektedir” (Domenach, 211; Orall, 2014: 229).

Fakat Orall’a göre, propaganda her ne kadar Antik Yunan’a kadar dayansa da ulus devletlerin tarih sahnesine çıkışıyla paralel olduğunu ifade etmektedir (Orall, 2014: 238).

Propagandayı daha iyi anlamak için biraz daha detaylandırmak gerekiyor. O halde birtakım mevcut genel türlerinden bahsedelim. 3 tür olduğunu söylenilebilir. İlk olarak;

“Beyaz Propaganda: Açık ve net olan bir propaganda türüdür. Kimin yaptığı ve nereden geldiği bellidir. Genelde gerçeklik önemlidir.

Gri Propaganda: Net olmayan bir propaganda türüdür. Kimin yaptığı ve nereden geldiği belli değildir. Doğru ile yalan ayırt edilemez.

Kara Propaganda: İyiymiş gibi gösterilen ama durum fark edildiğinde kötü sonuçlar yarattığı anlaşılan bir propaganda türüdür. Kaynağı belli değildir. Sorgulanması mümkün olduğunca engellenmeye çalışılır. İnsanların inanılması sağlanarak rahatlaması ve teslim olması hedeflenir” (Orall, 2014: 42-43).

Bu propaganda türlerinden en çok kullanılan gri ve kara propagandadır. Hem iç politikada hem de dış politikada sıkça başvurulan propaganda türleri olmakla birlikte özellikle de devletlerin bir ülkeyi işgal ederken sıkça bu propaganda türlerine başvurduğu görülmektedir (Uydu, 22: 2019).

2.4. Siyasal Algı Yönetimi

Siyasal algı yönetimi, bir kişinin ya da bir grubun siyasal arenadaki hedeflerine ve amaçlarına ulaşmak için yaptığı bir nevi strateji veya izlediği yol haritasıdır.

Yukarıda birçok farklı tanımına yer verilen algı yönetimi, geçmişten günümüze kadar siyasal hayatta çok sıkça başvurulan bir yönetim çeşidi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bir ülke de veya bir toplumda algıyı kullanan, yönlendiren ve yönetenlerin en başında gelenlerden biri kuşkusuz siyasal aktörlerdir.

Kendi lehine göre siyasal algıyı yönetmek isteyen siyasal aktörler için daha doğrusu siyasal mekanizmada küçük bir pay almak isteyen her bir aktör için önemli bir husustur. Çünkü elindeki gücü, liderliği koruma konusunda siyasal algıyı kendi lehine çeviren veya oluşturan siyasal partilere ve özellikle de siyasal partiler içerisindeki siyasal liderlere tarih süreci boyunca fayda sağlamış ve sağlamaya devam etmektedir.

Ayrıca şunun altı önemle çizilmesi gerekiyor ki, siyasal algı yönetimini incelerken çoğunlukla siyaset sahnesine çıkmış siyasi liderlerin stratejilerini ve yol haritalarını oluşturulmuş veya oluşturulmak istenen siyasal algı yönetiminin neresinde ve nasıl durduklarıyla ilgili hususlara yer verilmiştir. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasından günümüze kadar siyasal yönetimde siyasal partiler, siyasal partiler içerisinde de siyasi liderler ön plana çıkmıştır. Bundan ötürü çoğunlukla odak noktamız siyasi liderler olmuştur.

Güz ve Saray'ın da dediği gibi “Seçimlerdeki özellikle yerel seçimlerde seçmen partiden ziyade adaya göre oy vermektedir” (Güz ve Saray, tarihsiz: 16).

Siyasi liderler, liderlik koltuğuna oturabilmek için rakiplerine fark yaratmalıdır. Bunun içinde en etkili yol ya kendi lehine olacak şekilde bir siyasal algı oluşturmaları ya da oluşmuş bir siyasal algı varsa bunu kendi lehine çevirmelidir. Bu yüzden de siyasal algı oluşturulduğunda ve yönetildiğinde toplumun değerlerine aykırı olmadan ve günün şartlarına uygun yapılmalıdır. Aksi takdirde istenmeyen sonuçlar oluşabilir.

Bununla ilgili tarih sürecinde yaşanan bir olayla örnek verilirse eğer; 1950'liler de Adnan Menderes'in seçimlerde başarı sağlamasının en büyük nedenlerinden biri, o dönemlerde ezanın Türkçe okunmasından rahatsız olan geniş bir kesim bulunmaktaydı. Adnan Menderes, ezanın Arapça okunmasını isteyerek durumu lehine çevirip etkili bir siyasal algı yönetmiş oldu. Bu da seçimlerde başarılı olunmasına katkı sağladı.

Siyasal algı yönetimi, siyasal liderler ile halk arasında bir nevi araç rolü görmektedir. Başarılı bir şekilde yönetildiğinde lider ile halkı yakınlaştırırken başarılı olunmadığında ise uzaklaştıran bir araç rolündedir.

Siyasal algı yönetimi, siyasal mekanizmada yer alan partiler ve liderler tarafından yönetip, yönlendirildiği gibi halk tarafından da yönlendirilebilmektedir. Özellikle son yıllarda teknolojinin gelişmesiyle halk daha aktif daha hızlı müdahil olabilmektedir. Fakat Türkiye'de hem devlet hem halk, liderlere çok büyük şeyler attığı için siyasal algı yönetiminin mekanizması daha çok siyasi liderlerin elindedir.

Ama Şu husus dile getirilmesi gerekiyor ki, herkes liderlik vasfına sahip olamaz. Siyasi liderler siyasal hayatı kendi lehine göre biçimlendirip ve yönlendirebilmek için yapacakları faaliyetlerde, algıyı yönetebilme yeteneklerine sahip olması gerekir.

Siyasal algı yönetimini daha iyi anlamak için toplumun yapısını, zihniyetini, bağılı olduğı ideolojilerin de iyi anlaşılması lazım. Çünkü oluşturulan ve yönetilen siyasal algı, toplumun değerlerine göre yürütölür. Bu yüzden, herhangi bir ülkenin siyasal algı yönetimi inceleniyorsa o ülkenin toplum yapısını da incelemek oldukça yararlı olacaktır.

Türk toplumu, İlber Ortaylı'nın ifadesine göre. İlber Ortaylı, "Türk toplumu için askeri bir toplum olduğı tanımını yapmıştır..." (Ortaylı, 2018: 46-47; Güzel, 2019: 18). Bu ifadenin altında yatan nedenlerden biri Türk toplumunun askerliğı kutsal olarak görmesi, Türk toplumunun tarih sahnesine çıkışından beri erkeklerin hatta kadınların bir asker gibi yetiştirilmesi, ülke içerisindeki birçok unsurun askeri yoluyla çözölmesi gibi sebepler öne süröllebilir.

Türk toplumu, gelenek ve göreneklerine bağılı olan kültürel değerleri oldukça köklöl olan bir yapıya sahiptir. Bu yüzden ülkedeki herhangi bir değışim kolayca olmamaktadır. Bundan yola çıkarak Şu cümle rahatlıkla kullanılabilir: Herhangi bir değışimin kolay olmaması demek, siyasal algının da kolayca değışmeyeceğı anlamına gelmektedir. O halde Türkiye'de yerleşmiş olan bir siyasal algıyı değıştirebilmek için ciddi ve etkili çalışmalar yapmak gerekebilir.

Ayrıca, Türk toplumu inançlarına bağılı olan bir toplumdur. Bu yüzden yürütölen siyasal algı yönetimini toplumun inançlarından bağımsız olarak incelemek mümkün değıldir. Hatta tarih süreci boyunca birçok olayda toplumun inançları siyasal algı yönetiminde kullanılan en önemli araçlardan biri olmuştur.

Son olarak Türkiye'de yaratılmak istenen veya benimsenen siyasal algıyı daha iyi anlamak için ilk kez geniş bir şekilde yapılan kamuoyu yoklaması 1975'te ara seçimlerde yapıldığı görölmektedir. Daha sonra ise artık gazeteler özellikle de o dönemlerin önemli gazeteleri olan Milliyet, Hürriyet, Cumhuriyet sık sık bu kamuoyu denetimlerini yapmışlardır (Özkan, 2004: 92).

2.5. Siyasal Algı Yönetim Süreçleri

Algı yönetim sürecinde önemli ön koşullardan biri "Bilginin belli çıkarlar uğruna manipölle edilip hedef kitleyi yönlendirmek amacıyla kullanılmasında algı yönetim stratejileri önemli bir paya sahiptir. Bu yönüyle algı yönetim süreci, bilgi ve bilgilendirme üzerine gerçekleşen bir güç savcısı olarak karşımızda durmaktadır. Bu bağlamda düşünölldüğünde bilgi akışının lehinde kontrolöl sağlayabilen devletler veya gruplar psikolojik üstünlüğü de elinde tutmaktadır" (Öksüz, 2013: 13).

Uygulama alanlarında algı yönetim süreçlerinde izlenmesi gereken adımlar:

- "Algılama hedefi ve mevcut durum doğrultusunda enformasyon talebi konusunda talep yürötmek,
- Farklı enformasyon taleplerini önem sırasına göre derecelendirmek ve aralarındaki ihtilafı çözümlemek,
- Karar vericiler arasında iş birliğı ya da müzakere ortamı yaratarak algı oluşturma hedefinin eş zamanlı yerine getirilmesini ve uyumunu sağlamak,

- Algılama sürecini desteklemek üzere, diğer veri elde etme kaynaklarını yönetmek (Örneğin emir komuta sisteminde bu ek kaynaklar haber ajanslar ve gözlemciler olabilirler,
- Kapsamı genişleyen ve faydası artan enformasyonla oluşturulmak istenen algılamayı destekleyecek sistem dışındaki diğer faaliyetleri planlamak (Örneğin kullanılan haber kaynakları dışındaki diğer kaynaklarla da ilgili faaliyetleri yapmak),
- Yakın gelecekle meydana gelmesi muhtemel bir olayla ilgili ilk elden enformasyon sağlayabilmek için, mevcut durumla ilgili eğilimler dikkate alınarak kaynakları proaktif biçimde tahsis etmek ve planlamak” (Saydam, 2005: 82; Özer, 2014: 187).

Son olarak algılama yönteminde başarılı olanların tavsiyelerine yer vererek bitirelim:

- “Çabalarınızı etkileyen grupları belirleyin,
- Sizi diğerlerinden ayıran iki ya da üç tema belirleyin (Eğitim, kültür ya da lokal),
- Bu farklılaşmış temalara dayanan politikalar geliştirin,
- Temel iletişim tekniklerinden yararlanın, mevcut algıları analiz edin. Burada amacınız, arzu edilen ve ölçülebilir davranışları yerine getirerek kilit grupların gerçeklerle yeniden odaklaşmasını sağlamak olmalıdır,
- Algılama ve algılanmanın anlamını ve mesajlarını, içeriğini daima düşünün,
- Mesajları, iletişim sürecinde etkileyen farklı eğilimleri düşünün ve algıları etkin bir şekilde yönetme yeteneği kazanın,
- Diyalogu geliştirin, diyalogu iletişimi ve anlayışını arttıran temel unsur olduğunu hiçbir zaman unutmayın” (Stupak, 2000: 257; Özer, 2014: 190).

2.6. Siyasal Algı Yönetimini Etkileyen Araçlar

Siyasal algı yönetiminin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için siyasal algı yönetimini etkileyen araçların iyi analiz edilip etkili bir şekilde uygulanması gerekiyor.

Bu araçları, derinlemesine incelemeden önce geçmiş yıllarda siyasal algı yönetiminde kullanılan araçlar günümüze kıyasla daha azdı. Bunun en temel sebebi çok sıkıca değinilecek olan teknolojik gelişmelerdir. Bundan ötürü, geçmiş yıllarda siyasal algı yönetiminde kullanılan araçların sınırlı olmasıyla birlikte bu araçlar genelde siyasi mitingler, toplantılar, halklarla yüz yüze yapılan hasbihaller, radyolar, gazetelerdir.

Küresel bir çağda yaşamının getirdiği kuşkusuz en önemli gelişme, teknolojik gelişmelerdir. Teknolojinin gelişmesiyle hayatımızın birçok alanına teknolojik araçlar dâhil olmaya başladı. Özellikle teknolojinin kattettiği ilerleme sosyal medyanın kullanımını arttırdı ve bu da siyasal algı yönetimine ciddi etkileri oldu. Fakat sosyal medya konusuna daha önce değinildiği için burada tekrardan değinilmeyecektir.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte toplumun talepleri de değişmeye başlamış ve artmıştır. Bu yüzden siyasal algı yöneticileri, bu doğrultuda siyasal algıyı yönetmeli ve bu yeni düzene uygun stratejiler uygulamalıdır.

Bu ifadeye paralel olarak Özkan’a göre, küreselleşen bir dünyada teknolojinin ilerlemesiyle birlikte günümüzdeki toplumların siyasal yönetimden istedikleri talepler farklılaşmıştır. Durum böyle olunca yönetimin geçmişe nazaran günümüzde yürütmüş olduğu algı yönetimi farklılıklar yaratmıştır. Sanayi toplumdan bilgi toplumuna bir geçiş görülmüştür. Bu nedenle de sanayi toplumlarında görülen emek – sermaye etrafında oluşan siyasal gruplaşmanın önemini yitirmiştir. Ve yürütülen algı sistemi de buna göre oluşturulmuştur (Özkan, 2004: 33-34).

Siyasal yönetim yöneticileri, yürütmüş olduğu algının kamuoyunda ne kadar etkili olduğunu gelişen teknolojiyle birlikte daha kolay yoklayabilmektedir. Bundan ötürü halk, siyasal yönetimde daha aktif rol oynamaktadır. Böylelikle bir kez daha halkın siyasal algı yönetiminde önemli bir aktif rol oynadığı söylenebilir.

Siyasal algı yönetimini etkileyen ya da yönlendiren birçok araç söz konusudur. Bu araçlardan bazıları oldukça önemli ve etkili olduğunu söylemek gerekiyor. Bu önemli araçlardan biri yine teknolojinin etkisiyle önemini arttıran kitle iletişim araçlarıdır

Kitle iletişim araçları, siyasal bilgilendirme açısından insanların başvurdukları araçların en başında gelmekte ve bu durum kitle iletişim araçlarını siyasal bilgilendirme sürecinde vazgeçilmez kılmaktadır.

Kitle iletişim araçlarının detayına inilmeden önce, kitle iletişim araçları geniş bir yelpazeye sahiptir. İçerisinde; medya – sosyal medya, TV, gazete, radyo vs. araçlar bulunmaktadır. Ama şu husus da ifade edilirse eğer, kitle iletişim araçlarından daha çok internete yönelik araçlar ön plana çıkmaktadır. Günümüzde artık aktörler de politikalarını, görüşlerini, stratejilerini internet aracılığıyla sosyal medya üzerinden yapmaktadırlar. Artık girilen dönem “dijital siyaset” ya da online siyaset dönemi olarak görülmektedir (Özer, 2014: 193). Siyasal algı yönetimi de bu seyrinde ilerleyip değişim, dönüşüm yaşamış ve yaşamaya da devam etmektedir.

Bugün birçok siyasal aktör politikalarını ve hedeflerini bir web sayfası kurarak aktarmaktadır. Siyasal aktörler bu web sayfalarında kendi reklamlarını yaparak yaratmak istedikleri siyasal algıya katkı sağlamaktadırlar (Özkan, 2004: 55).

Burada medyaya bir parantez açıp açıklamakta faydalı olacağı gözetilerek, “Medya denilince bir toplumda, mesaj ve bilgilerin saklanması, uzaktan iletilmesi ve kültürel, siyasi partilerin güncelleştirilmesi yönündeki üç ana işlevi tamamen ya da kısmen yerine getirme olanağı sağlayan bütün iletişim sistemleri anlaşılmaktadır” (Mora, 2008: 5; Kılıç, 2015: 34).

Medya, olumlu ya da olumsuz yönde birçok unsuru etkileyen, siyasi liderleri yönlendiren, halkın düşüncelerine etki eden önemli bir araç olduğundan dolayı kuşkusuz siyasal algı yönetim konusunda kilit araçlardan biridir.

Demokrasinin var olduğu ülkelerde özellikle de modern demokrasinin hüküm sürdüğü ülkelerde siyasal algıyı oluşturma ve yönlendirme de medya oldukça sık kullanılan ve kullanılması gereken bir araçtır.

Medyanın bir diğer tanımına göre “Politik olan üzerinde etkisini manipölasyon ve disleksik yapı olarak yeniden dönüşümü üzerine gerçek siyasal algın sınırlarını değiştirmesine olanak sağlar” (Yazıcı - Karlı, 2016: 16).

Temel'e göre, “Medya daha çok aynı yönde düşünönlörün sayısını arttırmak ya da farklı düşöncelerin aynı merkeze göre güç kazandırmasını sağlama amacına hizmet etmektedir. Bu merkez güç odağı olarak belirlenen iktidar mekanizmasıdır” (Temel, 2019: 14).

Bu ifadeden yola çıkarak şu söylenilebilir; medya kontrolü alışagelmiş bir şekilde genelde iktidar mekanizmasının elindedir. Bu yüzden, siyasal algıyı yönetme ya da yönlendirme de iktidar bu konuda hep bir adım önde olmuştur. Bundan dolayı muhalif kesimin daha çok çaba göstermesi gerekmiştir.

Son olarak: “... Vatandaşların kendi değerleriyle uyumlu bilgi ve haberleri algılamayan ve bu nitelikte olmayan haberleri ise dikkate almama eğiliminde oldukları ifade edilmektedir. Daha acık bir ifadeyle medyadan yayılan haberleri vatandaşlar kendi siyasal tutumlarına katkı sağlayacak şekilde seçmek algılamaktadır” (Dawson – Previz, 1965; Kolaycıoğlu, 1984: 776-178; Kahraman, 2015: 270).

Siyasal algı yönetiminde bir diğer önemli araç, siyasal iletişimdir. Siyasal yönetimin ölkö içerisinde amaçlarına hizmet eden algıyı oluşurmada aktörlerin kullandığı siyasal iletişim, “Literatürde politikacılar ve diğer siyasal aktörler tarafından belirli politik amaçlara ulaşmak için girişilen tüm iletişim biçimleri olarak tanımlanabilir. Bazen siyaset ile ilgili hedefe dönük bir iletişim olarak görölürken, sadece sözlü ve yazılı ifadeleri değil aynı zamanda beden dili, giyim tarzı gibi politik amaçlı tüm görsel sunumları da kapsadığı bilinmektedir” (Özer, 2014: 176).

Aslında, “Siyaset ve iletişim bilimlerinin bir alt dalı olan siyasal iletişimin başlangıç noktası, Aristoteles’e kadar uzanmaktadır. Günümüzdeki anlamıyla siyasal iletişim deyiminin ortaya çıkması, 20. yy. da giderek yaygınlaşan kitle iletişim araçlarının siyasal yaşama etkilerini konu olan araştırmalara denk düşmektedir. Özellikle 2. Dünya Savaşı sırasında kitleleri manipöle etmek maksadıyla gerçekteşirilen propaganda faaliyetlerinin siyasal iletişimle tutulması, bu kavrama günümüze dek süregelen olumsuz bir anlam yüklenmesine neden olmuştur” (Öksüz ve Yıldız, 2014: 992).

Siyasal arenada kullanılan etkili bir iletişim, algının seyrinin değiştirebilir ve siyasal aktörlerin ile toplum üzerinde oldukça etkili olabilir.

Ayrıca siyasal iletişimde dil konusuna bir parantez açmak gerekiyor. Çünkü siyasal algı yönetiminde kullanılan dil toplum nezdinde büyük etkiler yaratabilir. Bu yüzden aktörler, mitinglerde, TV programlarında, sosyal medya üzerinden kullandıkları dil halka hitap edecek bir şekilde olmalı ve özen gösterilmelidir. Etkili bir dil kullanan siyasal aktörün algıyı kendi lehine çevirme olasılığı daha yüksek olur.

Siyasal iktidarların sahip oldukları imajlar da siyasal algı yönetiminde oldukça etkilidir. Bazen bazı durumlarda liderler, imajlarıyla siyasal algı yönetimini kullanmaktadır.

“Siyasal adayın imajı; kişisel ve kariyer özelliklerin, tecrübelerin vurgulandığı, belli konularda seçmelerin ihtiyaçlarının giderilmesini sağlayan, ihtiyacı gideren bir varlık ve imaj yaratıcıları tarafından oluşturulan standartlaştırılmış bir üründür” (Illich, 2000: 23; Güz-Saray: 8).

Kısacası siyasi bir aktör veya daha geniş bir çerçeveye siyasi bir yönetim iyi bir siyasal algı yönetmek istiyorsa iyi bir imaj yaratmakla bunu sağlayabilir.

Siyasal algı yönetiminde “ideolojiler” önemli bir araç konumundadır. Cumhuriyet tarihi boyunca çeşitli ideolojiler trend olmuştur. Genellikle milliyetçi, liberal, sağ, sol, muhafazakâr ve sosyal demokrat eğilimli ideolojiler tarih sahnesine çıkmıştır. Bu doğrultuda siyasal partiler ülkede günün şartlarına göre hangi ideoloji benimsenmişse yahut hangi ideolojiye daha çok eğilim varsa o ideolojiyi kendi tüzüklerine katıp seçmenlerin onayını alarak iktidarlık koltuğu için savaşımlardır. Türkiye Cumhuriyet Devleti’nin kurulmasından günümüze kadar siyasal algı yönetim süreci, birbirinden farklı ideolojilere bağlı olan siyasi liderlerle farklı süreçler yaşamıştır.

Siyasal algı yönetimi; muhafazakârlık, milliyetçilik, sağ, sol ideolojilerle karşılaşmış ve birçok kez kırılma noktasını yaşamıştır.

Küreselleşen bir dünya, durmaksızın ilerleyen bir teknoloji, teknolojiye dayalı kullanımı artan kitle iletişim araçları, tüm bunlardan etkilenen siyasal algı yönetimi ve bu doğrultuda ele alınmış bu çalışma, hayatın her alanında karşılaşılan ve oldukça önem arz eden bir husustur. Böyle önemli bir hususun değişen şartlara göre farklılaşan ve artan araçlara sahip olması üzerine yazılıp çizilmeye değer bir çalışma olduğunu gösterir.

3. METEDOLOJİ

Bu çalışma, siyasal hayat için siyasal algı yönetiminin vazgeçilmez bir unsuru olduğunu, küreselleşen bir Dünyada birçok şeyin değişime uğradığı gibi siyasal algı yönetiminin de değiştiğini ve bunun da en temel sebebinin teknolojinin gelişmeyle toplumun her şeye daha çabuk eşebilir olmasının yanı sıra toplumun siyasal hayatta daha aktif olması ve siyasal yönetimden taleplerinin farklılaşmasıyla bu doğrultuda da siyasal algı yönetiminin oluşturulması, yürütülmesi konusunda nasıl bir yol izlediğini aktarması açısından önemlidir.

Bu çalışmayla birlikte Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin kurulmasından günümüze kadar ki siyasal süreçte siyasal algı yönetiminin nasıl oluştuğu, nasıl bir değişim süreci yaşadığı, nelerin tetiklediği, nasıl yürütüldüğü, bağlantılı olduğu unsurlarının yanın da siyasal algı yönetimine siyasal partilerin ve siyasal liderlerin nasıl yaklaştığı ve yansımalarının neler olduğu aktarılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma, liderlik koltuğuna oturmak isteyen liderler için siyasal algı yönetiminin başarılı bir şekilde yönettiklerinde nasıl bir katkı sağladığını veya tam tersi olarak başarılı bir şekilde yönetemediklerinde nasıl aleyhine bir durum olabileceğini siyasal hayattan örneklerle desteklenerek aktarılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma da 1923 tarihinde Cumhuriyeti'n ilan edilmesiyle 2018 genel seçimlerine kadar ki süreçte siyasi partilerin ve liderlerin taşıyıcılığını yaptığı ve yönettiği siyasal algı yönetimi geniş bir perspektifle ele alındı.

Yapılan bu çalışmada hem nicel hem nitel yaklaşımlarda uygulanabilen belirli bir durumu aydınlatma amacıyla yapılan “durum çalışması” yöntemi uygulanacaktır. Bir durumun ya da birden fazla durumun derinlemesine katkı sağlayan ve araştırılması istenen duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler vb.) bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumun nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır. Bu doğrultuda “durum çalışması” yapmak istenilen çalışmaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Creswel'ye göre durum çalışması: Araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu çoklu kaynakları içeren veri toplama araçları (gözlemler, görüşmeler, görsel-işitseller, dokümanlar, raporlar) ile derinlemesine incelediği durumların ve duruma bağlı temaların tanımladığı, nitel bir araştırma yaklaşımıdır (Creswel, 2017).

Buradan yola çıkarak siyasal algı yönetim sürecini inceleyen makale, tez örnekleri, raporlar ve dönemlerin gazeteleri üzerinden taramalar yapılarak araştırma konusu irdelenip gerekli dokümanlara başvurularak doğru sonuca ulaşılması hedeflenmiştir.

Ayrıca yapılan literatür taramalarının yanında bu çalışma için önem arz eden ve bu çalışmaya oldukça katkı sağlayacağı düşünülen çıkış referanslarımızdan biri olan özellikle de son dönemlerde teknolojinin hızlı bir şekilde ilerlemesiyle önemini daha fazla hissettiren dönemlerin basın ve sosyal medya gibi platformlarına da başvurulmuştur.

4. 1923-1938 DÖNEMİ SİYASAL ALGI YÖNETİM SÜRECİ

4.1. 1923-1938 Döneminde Siyasal Hayatı

Bu dönemin siyasal hayatı incelenmeden önce siyaset kavramı açıklanırsa eğer; “Siyaset kelimesinin etimolojik kökeni Arapçadan gelmektedir. Arapça ’da “siyasa” şeklinde kullanılmaktadır...” (Dursun, 2012: 29; Yılmaz, Doğan, İnankul, 2013: 268) denilebilir.

Cumhuriyeti’n ilk yıllarındaki siyasal hayat ele alınırken Osmanlı Devleti’nin özellikle de son dönemlerdeki mücadelelerini ve siyasi-sosyal olaylarını anlatıp aynı zamanda muhakeme kurarak ilerlenirse eğer, bu dönemin siyasal hayatı daha iyi anlaşılmış olunacaktır.

Dünyada büyük yankılar uyandıran, yeni devletleri ortaya çıkaran ve birçok imparatorluğun da yıkılmasına sebep olan “Fransız İhtilali” Dünyada birçok milletin kaderini tayin etmiştir.

Böylesi etkili olan ihtilalden kuşkusuz Osmanlı Devleti de etkilenmiştir. Özellikle olumsuz anlamda bir etkilenmeydi. Sonuç olarak Fransız İhtilali ve sanayisinin etkisiyle Dünya’daki birçok devlet yeni bir sürece girmiştir. Diğer imparator devletlerindeki gibi birçok milleti topraklarında bulunduran Osmanlı Devleti, girmiş olduğu bu yeni süreçte kendini parçalamaktan kurtaramamış ve uzun yıllar sürececek ve yüz binlerce insanın ölümüne sebep olacak büyük savaşlarda yer almıştır. Bu savaşların sonunda artık geri dönülmez bir yola girilmiş ismiyle, ekonomisiyle, siyasal ve sosyal politikalarıyla yeni bir devlet kurulmuştur: Türkiye Cumhuriyet Devleti.

Bu süreçte yaşanan savaşların detayına inmekten ziyade bu savaşlardan önce ve sonraki siyasi süreçler anlatılarak muhakeme kurmak bu çalışma için daha yararlı olacaktır.

İlk olarak Osmanlı Devleti savaş sürecine girmeden önce, yöneten ile yönetilen arasında derin kopukluklar söz konusuydu. Özellikle Osmanlı Devleti’ndeki farklı din ve milletten olan kesim Osmanlı vatandaşlarından farklı kanunlara tabiydi. Bunun üzerine Fransız İhtilali’nin etkisiyle Tanzimat Fermanından başlayarak bir dizi yenilikler getirilmeye çalışıldı. Fakat bu gelişmeler, Osmanlı Devleti’nin savaşa girmesine ve parçalanmasına engel olamadı. Burada asıl dikkat çekmek istenilen husus, yöneten ile yönetilen arasındaki derin kopukluklar. Cumhuriyet ilan edildikten sonra bu kopukluklar devam etmiştir. Fakat bir farkla, yöneten taraf “Padişah’tan” devletin modernleşmesinde büyük rol oynayan “bürokratik kesime” geçmiştir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi Osmanlı Devleti kendini Dünyanın kader çizgisini belirleyen büyük savaşlardan kurtaramamıştır. Bu savaşlarda büyük rol üstlenen, Cumhuriyet’in baş kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk’ün yaptığı mücadeleler hem Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde hem de Cumhuriyet ilan edildikten sonra ki siyasal hayatı oldukça etkilemiş ve yönlendirmiştir. Bu yüzden ele alınan dönem de Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarının mücadelelerine (siyasi) yer verilmiştir.

İlk olarak ileri ki siyasi süreçlerin çıkış noktası olan Mebusan Meclisinden başlamak gerekirse; zor şartlarda çalışan bu meclis, itilaf devletlerinin aleyhine hareketlerde bulununca itilaf devletleri İstanbul’u işgal edip meclisi dağıtmış ve bazı milletvekillerini de sürgüne göndermiştir.

İtilaf Devletleri, İstanbul'u işgal edip Mebussan Meclisi dağıtması üzerine Mustafa Kemal Atatürk daha güvenli olacağını düşünerek geri kalan milletvekilleri Ankara'ya çağırmıştır. Ve böylelikle 23 Nisan 1920'de meclis açılmış, başkanlığına da Mustafa Kemal Atatürk getirilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk "İcra Vekilleri Heyeti" hükümetin de başkanı olmuştur. Meclis kurulduktan kısa bir süre sonra bir anayasa hazırlanarak 21.04.1921'de Teşkilat-ı Esasiye kanunu yayımlanmıştır. Bu anayasa ile temelleri atılan Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin, "Ulusal Egemenlik İlkesini" prensip saydığı belirtilmiştir (Altan, tarihsiz: 500).

Millî mücadele boyunca Anadolu'nun birçok yerinde oluşan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ve Örgütleri, Sivas kongrenin toplandığı gün Anadolu ve Rumeli Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirildi. Böylelikle ilk siyasal oluşum olarak tarih sahnesinde yerini aldı (Altan, 501). Fakat daha ileri ki siyasi süreçlerde özellikle siyasi parti kurma girişimlerinde ve oluşumlarında süreci daha iyi anlamak için Anadolu ve Rumeli Hukuk Cemiyeti'nin neden kurulduyuyla ilgili bir parantez açılması lazım.

Mustafa Kemal Atatürk, milletvekilleri Ankara'ya çağırıp meclisi kurduktan kısa bir süre sonra farklı zihniyet ve görüşlere sahip insanların olmasından ötürü gruplaşmalar ortaya çıktığını fark etti. Bu yüzden, meclis içerisinde bütünleşme ve birliğin sağlanamayacağını anlayınca kendine yakın milletvekillerden bir grup kurma ihtiyacı duydu. Ve bu grup, Mustafa Kemal Atatürk'ü grup başkanı, Şeref Bey'i de Başkan Vekili yaptı (Kirman, 2006: 28-29).

Ancak, Millî Mücadele boyunca birçok faaliyete imza atan birinci meclis, 01.04.1923'te tekrardan seçimlerin yapılmasını kararlaştırdı. Çünkü Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyet Devleti'ni hızlı bir şekilde kaldırmak ve geliştirmek için yapacağı reformları, farklı görüşlere sahip olan birinci meclisle gerçekleştirmesi zor olacağından yeni bir meclis kurmasını öngördü.

Böylelikle "... 11.08.1923 günün başlayan ikinci TBMM döneminde kurulan yeni hükümetin Başbakanı Fethi Bey (Okyar) seçildi. İsmet Paşa, aynı zamanda Mustafa Kemal'e vekâleten Halk Fıkrası'nı Fiilen yönetmekle görevlendirildi" (Altan, tarihsiz: 501).

Özetlenirse eğer, "Millî Mücadele'nin başlangıcından Cumhuriyeti'n ilanına kadar oluşan siyasal yapıyı Tanör şu şekilde özetlemiştir:

- a) Yerel kongre hareketleri
- b) Ulusal kongre iktidarı (Sivas) ve ARMC
- c) Ulusal Meclis (TBMM)
- d) Meclise bağımlı hükümet (TBMM Hükümeti)
- e) Meclisten görece bağımsızlaşan hükümet (1923 sonrası)" (Tanör, 1997: 228; Yıldırım, 2021: 62).

Sonuç olarak Cumhuriyeti'n ilanıyla birlikte Türk siyasal hayatın dönüm noktası başlamış oldu. Gücünü halktan alan bu yeni siyasal sistem, Mustafa Kemal Atatürk'ün de en büyük hedefi olan “muasır medeniyet seviyesine” ulaşma gayesine girildi.

Türk halkına her anlamda yeni kapılar açan “Cumhuriyet, bir yönetim biçimi olmanın yanında ideolojik ve siyasi ayrışmayı da ifade etmesiyle dinin kamusal gücünün sınırlandırılması ve devlet kontrolünde idare edilmesi olarak değerlendirilmiştir” (Yılmaz, 2021: 61).

Türkiye Cumhuriyet Devleti, Osmanlı Devleti'nden siyasal, ekonomi ve toplumsal yapıyı devralarak kurmuş, laikliği temel prensip saymıştır. Türkiye Cumhuriyet Devleti yeni bir hükümet sistemiyle ve yeni bir siyasal rejimle var olurken aynı zamanda hala eski toplumsal ve ekonomik düzenin de var olduğunu unutmamak gerekir. Bundan ötürü toplumsal düzeni yeniden oluşturacak yasal düzenlemeler kabul edilmiş, zaman zaman halk tabanında tepkiler oluşmuştur (Kara, 2017: 112).

Cumhuriyet ilan edildikten sonra, siyasal hayatın kilit unsuru olan ve önemle üzerinde durulan çok partili hayatta geçişle birlikte ki süreç ve siyasal partilerdir.

Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin ilk siyasi partisi olan ve siyasal algıyı yönetmeyi ilk omuzlanan Halk Fıkrasından başlamak siyasal partilerin oluşumunu ve geçirdiği süreci daha iyi anlamak açısından faydalı olacaktır.

İlk olarak şöyle başlamak gerekirse; Mustafa Kemal Atatürk, Lozan Barış Antlaşması sırasında artan karşıt görüşlerin farkına varmıştır. Nasıl ki bu sebeplerden ötürü Müdafaa-i Hukuk Grubu'nu kurmuşsa şimdide bu sebeplerle siyasi parti kurma düşüncesindeydi (Sezgin, 1984: 41; Kirman, 2006: 30). Zaten Mustafa Kemal Atatürk, 1922'de Halk Fıkrası ismiyle bir siyasi parti kuracağını ve bu partinin “tam bağımsızlık” ve “kayıtsız şartsız millet hâkimiyetine” dayanarak hareket edeceğini ve HF'da bütün halkın temsil edebileceğini ifade etmiştir (Turan, 1997: 249; Kirman, 2006: 29).

“Fırkanın kurulmasında birçok amaç güdülmüştü. Bunlardan belli başlıları şunlardır: Fırka meclis içinde muhafazakâr ve kişisel rakiplerden oluşan muhalefete karşı “Mustafa Kemal'e destek sağlayacak, parlamentodaki grubun ülkeye yayılmış teşkilatlarla bağlantı kurmasına aracılık edecek, meclis içinde oy verme disiplini gerçekleştirecek ve reformların planlı, düzenli ve kararlı bir şekilde gerçekleştirilmesi, yönlendirilmesi ve kontrol edilmesinin sağlayacaktı” (Sistem Bölükbaşı, 2001: 86-87; Kirman, 2006: 30-31).

HF kurulduktan sonra karşıt düşünceler oluşmaya başladı. Bu yüzden Mustafa Kemal Atatürk'ün asker arkadaşları olan Kazım Karabekir, Ali Fuat, Rauf Orbay Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kurdular. Bu fırka, Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin ilk muhalefet girişimi olma özelliğini taşımaktadır. Ayrıca az önce sayılan parti kurucuları daha önce asker oldukları ve Mustafa Kemal Atatürk'ün titizlikle ordu-siyaset ayrımı üzerine durduğundan dolayı askerlikten istifa edip siyaset hayatına atılmışlardır (Dursunoğlu, Şenoğlu, Kapusizoğlu, 2019: 88).

TCF ile ilgili biraz daha detaylandırmanın yararlı olacağı gözetilerek; TCF kurucuları, Mustafa Kemal Atatürk ile birlikte savaşlarda aynı safada yer alırken inkılap döneminde karşı karşıya gelmişlerdir. Bu durumda yeni bir partinin meydana gelmesini, muhalefet olgusunun oluşmasını ve demokrasi hayat için de önemli bir adım olmasının önünü açmıştır. TCF ‘nin kurulmasını sağlayan birçok unsur olmakla beraber en temel ve kilit unsurlar: yapılan inkılapların hızlı ve topyekün bir şekilde yapılması, halkın yorgun olmasından ötürü bunlara ayak uyduramaması, her alanda özellikle de toplumsal alanlarda batının örnek alınması ve kendi değerlerimizden bir kopuş düşüncesinin var olması, ordu ve siyaset ayrımının olmasıyla dönemin askerlerinin görevlerinden istifa etmesinden oluşan hoşnutsuzluk son olarak bardağı taşıran son damla olarak görülen din üzerinden yapılan inkılaplar öne sürebilecek nedenler arasındadır.

TCF’nin kurucuları, eski meşrutiyet yönetimiyle yetişmiş ve halifelik makamına oldukça önem vermişlerdir. Bu yüzden yeni kurulan Türkiye Cumhuriyet Devlet’ini Halifenin yönetmesinde sakınca görmüyorlardı. Ancak bu düşünce Mustafa Kemal Atatürk’ün kararlı bir duruş gösterdiği ve en hassas olduğu hususlardan biriydi. Bu yüzden bu hususla ilgili sergilediği duruştan ödün vermeyerek Halifelik makamını kaldırdı. Bunun üzerine parti ve meclis içerisinde çalkantılar daha da arttı. Bu dönemin gazete manşetlerinde meclis içerisinde yaşanan olaylara geniş yer verilmiş hatta HF’nın ikiye bölüneceği yönünde haberler bile yapılmıştı. İlerleyen süreçlerde ise artık yeni bir fıkranın siyasi sahneye çıkacağı anlaşılmış ve Kazım Karabekir ile Rauf Orbay da bunu açıkça dile getirmeye başlamışlardır. Böylelikle tarih 17 Kasım 1924 ‘te TCF tarih sahnesinde yerini almaya başlamıştır (Ekincikli, 2012: 158-160).

Ancak Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyeti’n daha yeni kurulması, hızlı bir şekilde gelişmek için yeni reformlar yapması ve halkın buna hızlıca ayak uydurması gereken bir süreçte herhangi bir muhalefet partinin oluşmasına ve sürecin aksamasına sıcak bakmamıştır. Bundan ötürü böyle kritik bir süreçte muhalif kesimlerin oluşmasına yer yer eleştirilerde bulunmuştur.

TCF, HF birçok konuda farklılık yaratıyordu. Öncelikle HF, TCF’na göre merkezîyetçiydi. TCF, âdemi merkezîyetçi yapısına sahipti. TCF, çalışmamızın ana hatlardan birini oluşturan İslam inancına yakınlığıyla bilinen bir fıkraydı. HF ise kurulduğundan beri temel prensip olarak gördüğü “laiklik ilkesine” bağlı bir fıkraydı. Son olarak da TCF, liberal ekonomiyi benimserken HF devletçi bir ekonomi sistemi benimsiyordu (Öztan, 2010: 51).

Fakat bu fıkra kurulduktan kısa bir süre sonra Şeyh Sait isyanının çıkması ve bu isyanın TCF ile bağlantılı olduğu ifade edilerek kapatılmıştır. Fakat Şeyh Sait isyanı ve fıkranın kapatılma süreci bu dönemle ilgili ele alınan siyasal algı konusunda daha iyi anlaşılacağı düşüncesiyle ve orada daha detaylı işleneceği için tekrara da düşmemek açısından süreç burada ele alınmadı.

1929 yılında Dünya’da büyük etki yaratan ekonomik kriz Türkiye’ye de yansısıyla HF’na karşı memnuniyetsizlikler görünmeye başlanmıştı. Bunun yanı sıra ülkede siyasal istikrarsızlık, belli bir kesimin HF’na karşı hoşnutsuzluklarıyla birlikte yeni Cumhuriyeti’n karşısında önemli bir sorun olmuştur (Çınar, 2015: 208).

Bundan ötürü, “... Mustafa Kemal Atatürk’e göre kurulacak bir muhalefet partisi ile mecliste görüşler rahatça dile getirilebilecek böylece memleketin sorunları tartışılacak ve çözümler daha

kolay olacaktı” (Gülcan, 2001: 130; Çınar, 2015: 210). Bu görevi de Mustafa Kemal Atatürk’ün yakın arkadaşlarından olan Fethi Okyar üstlendi. Ayrıca, şunu da dile getirmek gerekiyor ki; Fethi Bey bu teklifi kabul ederken Cumhurbaşkanı’nın HF ve SCF arasında tarafsız olmasını şart olarak öne sürdü. Ve bu şartı Mustafa Kemal Atatürk kabul etmiştir (Çınar, 2015: 211).

SCF, TCF’den sonra kurulan ikinci muhalefet fıkıradır. Bu fıkranın kurulmasındaki en önemli etken, ekonomik sıkıntıların oluşması ve toplum tabanında hoşnutsuzlukların gün ve gün artmasıdır. Ayrıca ekonomik sıkıntıların artmasının yanında yapılan devrimlere karşı halkta ciddi bir tepki oluşması da etkilidir. Mustafa Kemal Atatürk, bu hoşnutsuzlukların giderilebilmesi için hükümetin başında olan İsmet İnönü’nün denetlenmesi gerektiğini düşünerek kendi kontrolü altında çözüm getirebilecek ve halktaki hoşnutsuzlukların giderilmesini sağlayacak yeni bir fıkranın kurulmasını öngördü (Ertem, 2010: 72).

“SCF, Türkiye’nin çok partili siyasi hayata sancısız ve rejimi tehlikeye atmadan geçebilmek için giriştiği ikinci teşebbüstür. Kuruluşunu bizzat Mustafa Kemal Paşa’nın teşvik ve finanse ettiği SCF, bu sebeple çeşitli çevreler tarafından güdümlü bir muhalefet partisi olarak görülmüştür” (Çınar, 2015: 227). Her ne kadar güdümlü bir parti olarak görülse de demokrasi için önemli bir hamle olmuştur.

Çok kısa bir sürede yoğun bir şekilde halk desteğini alan SCF tabanı CHF’nın yaptığı politikalarla karşı memnun olmayan çevreyle dolmuştu. Bunun da etkisiyle de SCF’nın İzmir mitinginde hadiselerin ortaya çıkması ve bir çocuğun öldürülmesinden kısa bir süre sonra Fethi Bey, partiyi feshetti.

SCF’nın siyasal hayatı kısa sürmüş olsa da birçok alanda yapmış olduğu politikalarıyla etkileri büyüktür. Kendisinden sonraki siyasi partilere öncülük etmiş özellikle ileri ki süreçte siyasal algı da önemli görevler üstlenecek Demokrat Partiye de öncülük etmiştir (Çınar, 2015: 127).

SCF’nın kapatılmasına neden olan olayları, faktörleri bu konu çerçevesinde ele alınan siyasal algı bölümünde detaylı bir şekilde anlatılacaktır. Tekrara düşmemek adına bu konu daha fazla detaylandırılmadı.

Bu dönem özetlenirse; “... İnsan kaynaklarına ve demokrasiye inanan Mustafa Kemal Atatürk iki kere çok partili sisteme geçmeyi denemiş ancak bugün adına kriptodan denilen saklanmış ve gizlenmiş potansiyel muhalif güçler hızla devreye girmiş ve ülke içinde birtakım istenmeyen karışıklıklar çıkmıştır...” (Ergenekon, 2019: 183). Böylelikle CHF, bir süre siyasi hayatını tek parti olarak devam ettirmiştir. Elbette tek parti dönemi kolay bir şekilde oluşan veya daha önce olmayan bir süreç değildi.

Bu dönemi mühim yapan yalnızca tek parti olgusu değil aynı zamanda parti ile devletin bütünleşmesidir. Partinin il yöneticileri vali, devlet memurları ise CHF’nın üyesi olduğu görülmektedir (Kirman, 2006: 22).

“CHF da tek parti yönetiminin mimarı olarak niteletilen Recep Peker’e göre, Türk Devleti’nde en büyük ülkü, milli birliktir. Çünkü dağılan çöker, bu nedenle daima bir, daima toplu olmak gerekir. Bu birliği de ancak CHF sağlayacaktır” (Yetkin, 1983: 130; Kirman, 2006: 22).

Bu görüşü referans alarak bir kez daha söylenilebilir ki CHF, toplumu yönlendiren, şekillendiren ve özellikle de bu dönemin siyasal algısında ciddi roller oynayan bir konumdur.

Son olarak bu konuyu sonlandırmadan önce Kara’nın bu dönemin siyasal hayatını özetleyebilecek nitelikteki ifadesine göre, “...Tek parti dönemi, ülke de ulus devletin inşa edilmeye, çağdaşlaşmanın-batılılaşmanın sağlamaya çalışıldığı ve ülkenin geliştirildiği-dönüştürüldüğü bir dönem olmuştur...” (Kara, 2017: 1).

4.1.1. 1923-1938 Döneminde Yapılan İnkılaplar

Türkiye Cumhuriyet Devleti kurulduktan sonra çok sayıda inkılap devreye konulmuştur. Bu inkılapların en temel amacı; laik ilkelerine sahip, batıya uyum sağlayan modern bir devlet kurmaktır.

Dönemin kilit unsuru olan inkılaplar, modernliğin biçimsel yönlerini ortaya koyan kılık kıyafetten başlayıp saat ve takvim değişikliğine kadar olan ayrıca Tekke ve Zaviyelerin feshedilmesi, Harf inkılabının yapılması, İsviçre’den alınan medeni kanunla birlikte kadın ile erkek ilişkilerinin düzenlenmesi gibi birçok yeniliğe imza atılmış ve devletle birlikte yeniden dönüştürülmeye çalışılmıştır.

Yapılan bu inkılaplar bu dönem için aslında bu çalışmanın geneli için oldukça büyük önem arz etmektedir. Çünkü bu inkılaplar bu dönemin, bu dönem ise Türkiye Cumhuriyet Devleti’nin siyasal algı serüvenindeki çıkış noktasıdır.

Bu süreçte yapılan inkılaplar aslında Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde de yapılmak istendiği görülmektedir. Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde ittihatçılar siyasal değişimin ancak toplumsal ve ekonomik değişimiyle söz konusu olabileceği düşüncesindeydiler. Fakat ittihatçılar bu düşüncelerini yerine getiremediler. Çünkü ö süreçte birçok kriz ve zıt görüşler olmakla birlikte ittihatçıların asıl önceliği Osmanlı Devleti’ni kurtarmaktı. Bu yüzden, toplumsal ve ekonomi alanındaki gerekli olan inkılap gerçekleşmedi. Ayrıca şunu da eklemek gerekiyor yapılmak istenen reformların gerçekleşmemesinin bir diğer önemli nedeni ise tutucu güçler hâlâ yönetimde etkililerdi (Ahmad, 1995: 107; Çeviren, Yavuz Alogan).

Ancak, Cumhuriyet’i ilan edenler daha farklı bir ortamda kaldılar. Yıkılan bir Osmanlı Devleti, savaşlardan ve sıkıntılardan bıkmış bir halk kitlesi vardı. Bu yüzden bu dönemde halka inkılapları benimsetme ve hayata geçirme konusunda daha avantajlı konumda oldular. “Mustafa Kemal Atatürk, ... ülkeyi toplumsal inanç ve geleneklerle yönetmekten ziyade akılla, bilimle, modernliği ve gelişmeyi baz alarak yönetmek istiyordu” (Ahmad, 1995: 84; Çeviren, Yavuz Alogan). Böylelikle toplumun geçmişten gelen alışkanlıklarını, düşünce yapısını ve belki de en önemlisi siyasal yönetimdeki algıyı değiştirmek için birtakım inkılap çalışmalarına girişti.

Yapılan inkılap çalışmalarından ilk bahsetmek istenilen ve çokça da tartışılan halifeliğin kaldırılmasıdır.

Halifeliğin Kaldırılması: Türkiye’yi laik bir ülke haline getirmek için atılan ilk ve en önemli adım hilafet kurumunun kaldırılmasıyla oldu. Mustafa Kemal Atatürk, bu kurumu kaldırırken birçok kesim tarafından tepki çekmemek için hilafetin, Evkaf ve Şer ’iye kurumun kaldırılma önerisini din adamlarına imzalatırmıştır. Ve sonuç olarak Mustafa Kemal Atatürk’ün yapacağı inkılapların aksamaması adına 3 Mart 1924’te Halifelik Kurumu kaldırılmıştır. Böylelikle yaşamın birçok alanını düzenleyen dinin bu alanlarla ilişkisi kesilmiş, laik bir düzene adım atılmıştır.

Evkaf ve Şer ’iye Vekaletinin Kaldırılması: “Halifeliğin kaldırıldığı gün çıkarılan ikinci yasayla Evkaf ve Şer ’iye Vekaleti (Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı) de kaldırılmıştır. Evkaf ve Şeriye Vekâleti'nin yerine Diyanet İşleri Riyaseti (Başkanlığı) kurulmuştur” (Lewis, 2008: 557; Kara, 2017: 118).

Böylelikle şeriat hukukunu ilgilendiren bütün mevzuatlar, inanç ve ibadetlerle ilgili olan bütün konular Diyanet İşleri Bakanlığına devredilmiştir (Kara, 2017: 118).

Tevhit-i Tedrisat Kabulü: Halifelik kurumunun kaldırılmasından hemen sonra eğitim ve öğretim kurumlarının tek çatı altında birleştirilmesini öngören Tevhit-i Tedrisat Yasası kabul edildi ve okullar Eğitim Bakanlığına bağlandı. Ayrıca bu yasayla birlikte medreseler de kapatıldı (Kara, 2017: 119).

1924 Anayasasının Kabulü: “Saltanat ve halifeliğin kaldırılmasıyla birlikte yürürlükte olan 1921 Anayasası ile 1876 Anayasasının temel ilkelerine kaybetmesine neden olmuştur. 20 Nisan 1924 tarihinde Türkiye Cumhuriyet Devleti’nin yeni Anayasası kabul edilmiş ve bu anayasa 1960 yılına kadar yürürlükte kalmıştır...” (Özerk, tarihsiz: 480; Kara, 2017: 119).

Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması: “TCF’nın kapatılması ve isyanın tarikatlar tarafından başlatıldığı gerekçesiyle ülke genelindeki Tekke ve Zaviyeler kapatılmıştır. Aynı zamanda tarikatların cemiyetleri dağıtılarak toplanmaları, törenleri ve özel kıyafetleri de yasaklanmıştır” (Lewis, 2008: 358; Kara, 2017: 120).

Latin Alfabesinin Kabulü: Cumhuriyet ilan edildikten sonra özellikle de Mustafa Kemal Atatürk’ün üzerinde en çok durduğu hususlardan biri kuşkusuz eğitimdi. Mustafa Kemal Atatürk, Türk toplumun batıya yetiştirilmesi ve onlara ayak uydurabilmesi için birçok dili içinde bulunduran bu yüzden öğrenilmesi zor olan Osmanlıcanın yerine bir bilim yahut bir kültür diline yakın olan Latin alfabesi kabul edilmiştir. Böylelikle bu alfabeyle batıya daha çok yakınlaşılacak ve okuma-yazma oranı artacaktır.

Şapka İnkılabı: Şapka İnkılabı üzerinde en çok konuşulan inkılaplardan biridir. Şapka İnkılabı diğer reformlar gibi toplumun modernleşmesini sağlama yolunda atılan adımlardan biridir.

Ele alınan bu inkılaplar, bu süreçte yapılan ve üzerinde en çok tartışılan inkılaplardır. Bu inkılaplar, toplumu modernleştirerek batıya uyumlu hale getirmek böylelikle ülkenin gelişimini ve kalkındırmasını hızlandırmak ve detaylı bir şekilde ele alınan siyasal algı yönetiminin seyrini değiştirmek amacıyla yapıldı. Fakat bu inkılaplara yer yer toplum tabanında tepkiler oluştu. Çünkü Türk toplumu gelenek-göreneklerine, eski düzenlerine ve alışkanlıklarına bağlı olan bir topluluktur

(kötü olsa bile). Değişim ve özellikle radikal bir değişim, Türk toplumu tarafından bir anda ve hızlı bir şekilde benimseyebilecek bir durum değil. Fakat yapılan inkılaplar bunu gerektiriyordu. Bu yüzden inkılaplar birçok kez güçlkle karşılandı.

4.1.2. 1923-1938 Döneminde Siyasal Algı Yönetimi

İnsanoğlu, topluluk halinde yaşamaya başladığından beri yöneten ve yönetilen olarak iki kısma ayrılmıştır. Yöneten gücünü ve konumunu korumak için mücadele verirken yönetilen ise yönetime müdahale etmek, yönlendirmek için mücadele vermiştir. Bu mücadele, yöneten ve yönetilen kesimin bir takım strateji uygulanmasına neden olmuştur. Bu strateji bugün algı denilen kavramı ortaya çıkarmıştır. Algı, günlük hayatımızdan birçok alana kadar başvuru ve şahit olunan bir husustur. Fakat geçmişten günümüze kadar en çok ihtiyaç duyulan, dikkat çeken alan siyasal arena olmuştur.

Siyasal algı yönetiminde izlenen yol, yapılan mücadeleler ilk olarak Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin kuruluşunun ilk dönemlerinde görülmektedir. Her ne kadar o dönemdeki siyasi liderler veya siyasi partiler yaptıkları planların, mücadelelerin siyasal algı çerçevesinde oldukları bilincinde olmasalar da bugün yapılan politikalar ve yaşanan gelişimler siyasal algı çerçevesinde incelenmektedir.

İlk olarak bu dönemle ilgili olarak şunun söylenmesi gerekiyor ki, yönetimin üstlendiği en büyük görev; her alanda kalkınmayı, gelişmeyi, modernleşmeyi sağlamaktır. Bu dönemin siyasal algı yönetimi de bu çerçevede oluşmuş ve ilerlemiştir.

Lakin bu süreçte siyasal algı yönetimini incelerken şu husus gözden kaçırılmaması gerekiyor: "... Tarihte ve tarihçilikte bir kural vardır, o da dönemin şahsiyetlerini ve olaylarını o dönemin siyasi ve sosyal özelliklerine göre değerlendirmek gerekir ve her önemli dönemde meydana gelen birtakım olaylar vardır..." (Ergenekon, 2019: 158).

O halde, bu dönemin kendi şartları ve koşulları altında incelemek gerekirse uzun bir savaştan çıkan saltanatla yönetilen bir devletin küllerinden oluşan Türkiye Cumhuriyet Devleti hem dış hem de içte oldukça sancılı bir süreç geçirmiştir. (Korkmaz, 2014: 16).

Bu yoğun, sıkıntılı süreçten sonra Cumhuriyet ilan edilir edilmez çalışmalara girilip siyasal, ekonomik ve toplumsal olarak yeni bir ülke yaratılma yolunda ciddi bir adım atılmakla beraber siyasal algı konusunda da gelişmeler oluşmaya başladı. Burada bir parantezle bu durumun izah edilmesi lazım. Bu dönemde siyasal algı yönetiminin baş aktörleri; Mustafa Kemal Atatürk ve CHF'dir. Bu yüzden bu sürecin siyasal algı yönetiminden bahsedilirken Mustafa Kemal Atatürk'e ve CHF'nin politikalarına sıkça vurgu yapılacaktır.

Bu dönemin siyasal arenasında çoğulcu düşünceler pek yoğun olmadığı görülmektedir. Çünkü Cumhuriyet tarihinin ilk dönemlerinde siyasal arena oldukça dardı. Her ne kadar iki kez muhalefet girişimi olsa da başarısızlıkla sonuçlanmış ve bu yüzden CHF iktidarlık koltuğuna uzun süre tek başına oturmuştur. Yürütülen siyasal algı yönetimi de bundan etkilenmiştir.

Cumhuriyet tarihinin ilk yıllarında oluşturulan ve yönetilen siyasal algı yönetimi hem o dönem içerisinde hem de özellikle günümüzde eleştirilere maruz kalmaktadır. Günümüzde bu dönemle ilgili en büyük eleştiri, devletin çok kısa sürede toplum üzerinde aldıkları radikal kararlar olmuştur.

Bu dönemin siyasal algı yönetimini daha iyi anlayabilmek için dönemin siyasal algı yönetiminde kullanılan araçlara bakmak yararlı olacaktır.

4.1.3. 1923-1938 Döneminde Siyasal Algı Yönetiminde Kullanılan Araçlar

Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin kurulmasıyla birlikte siyasal algı yönetimi de başlamış oldu. Bundan ötürü, siyasal algı yönetiminin temelleri atıldığı, gelecek siyasal algı yönetimlerinin çıkış referansı olduğu, birçok siyasi partilerin ve liderlerin yönettikleri siyasal algı yönetiminde feyz aldıkları bu dönem, bu çalışma için oldukça büyük önem arz etmektedir. Bu dönemin siyasal algı yönetiminde çeşitli araçların kullanıldığı ve birçok toplumsal olaylardan etkilendiği görülmüştür. Bu yüzden dönemin siyasal algı yönetimi birçok kez sekteye uğramış ve gelecek siyasal yönetim için yeni kapılar açmıştır.

Bu dönemin siyasal algı yönetiminde kullanılan araçlardan ilk olarak bahsedilecek olan araç “siyasal davranışlardır”.

“Siyaset, toplumun ortak yaşamını belirleyen ve ona yön veren bir olgu olduğu için, bireyler siyasete karşı kolektif bir biçimde çeşitli görüşler geliştirip tepki gösterirler. Oluşan bu tepkiler siyasi davranışlardır...” (Kirman, 2006: 7). Siyasi aktörler de bu davranışlara paralel bir şekilde kendi lehine bir algı süreci yönetir. Bunda ötürü toplumun vermiş olduğu bu tepkiler siyasi davranışlardır. Bunu bir örneklerle pekiştirmek gerekirse, Menemen olayında (detaylı bir şekilde anlatılacak) bir şahsın belli bir kesimi etkileyip ciddi bir tepki oluşmasını sağlayıp siyasi arenada etkili bir davranış göstermiştir. Bu da o sürecin siyasal algı yönetimini ciddi bir şekilde etkilemiştir.

Bu dönemin siyasal algı yönetiminde kullanılan bir diğer araç, “siyasal kültürdür”.

“Siyasal kültür, toplumu oluşturan bireylerin benzer siyasi tutum, davranış ve değerlere sahip olmasıyla ortaya çıkar. Böylece, ülkelerin siyasal yaşamına bütünlük kazandırır. Siyasal kültür, toplumsal kültürün bir alt sistemini oluşturmaktadır. Bu nedenle siyasal kültürün toplumsal kültürden ve yapılandırmadan önemli farklılıkları yoktur” (Berberoğlu, 1997: 15-16; Kirman, 2006: 8).

O halde her toplumun kendine özgü bir kültürel yapısı vardır. Ve bu kültürel yapı da kendine özgü bir siyaset oluşturmaktadır. Sonuç olarak siyasal algının değişmesindeki bir diğer etken toplumdaki kültürel yapının değişmesidir.

Siyasal kültüre devam edilirse eğer, “Siyasal kültür, bir toplumun gerek o toplumun siyasi sistemi içerisinde yer alan öteki siyasal oluşumlar dediğimiz devlet, parlamento, hükümet, siyasi parti, kamu yönetimi, sendika, dernek, demokrasi vb. gibi kavramlar konusundaki bilgisi, görgüsü, alışkanlıkları, yaklaşımları, tutum ve davranışlarının tümüdür” (Öztekin, 2003: 210; Kirman, 2006: 8).

Siyasal kültür toplumun davranışlarından, tutumlarından, düşünce ve kültürel yapısından etkilenmektedir. Yine aynı şekilde siyasal kültür, kitle iletişim araçları olan TV, dergi, gazete, telefon gibi araçlarla etkileşim halindedir. Ancak bu dönemin siyasal kültürü, teknolojik gelişmelerle artan kitle iletişim araçlardan yoğun bir şekilde etkilenmemiştir. Çünkü dönemin şartları teknolojik gelişmelere henüz elverişli değildi. Buradan yola çıkarak şu söylenilebilir ki, siyasal kültürden etkilenen siyasal algı bu dönem içerisinde teknolojik gelişmelere yoğun bir şekilde maruz kalmamıştır. Bundan ötürü bu süreçte siyasal algı yönetiminde kullanılan araçlar günümüze nazaran daha kısıtlıydı.

Bu dönemin siyasal algı yönetiminde kullanılan araçlardan olan ideolojik aygıtlar, siyasi yönetim mekanizmasının en önemli parçaları olan siyasi partilerin ve siyasi liderlerin yürütmüş olduğu siyasal algıyı, bağlı oldukları veya daha yakın hissettikleri ideolojilere göre yönetmektedirler. Fakat bu dönemin siyasal algı yönetiminin baş aktörlerinden olan Mustafa Kemal Atatürk'ün sıkı sıkıya bağlı olduğu bir ideoloji yoktur ki ve her seferinde bunu dile getirmiş bir liderdir. Yine de bir ideolojiden bahsetmek gerekiyorsa Mustafa Kemal Atatürk ve CHF'nin bağlı olduğu ideoloji sınıf egemenliğine karşı olan bir ideolojidi. Buna göre hiç kimse ayırt edici herhangi bir zümreye bağlı olmayıp ve ona göre de bir muamele oluşmasını engellemek istemiştir (Yılmaz, 2021: 70).

Cumhuriyet tarihin ilk dönemlerinde siyasal algı yönetiminde en önemli araçlardan biri yapılan devrimlerdi. Bu devrimlerin iki amacı vardı. “Birincisi Türk vatanın savunulması, ikincisi ise Türk Devleti’nin yeniden kurulmasıdır...” (Tonybee, 1971; Ergenekon, 2019: 164).

Türkiye Cumhuriyet Devleti kurulduktan sonra “... Gelişim ve dönüşüm sürecinde geçmişle bağlantılı olarak başta din olmak üzere, kültürel yapıdaki birçok alanda yenileştirme-çağdaştırma yoluna gidilmiştir. Bu dönemde din (İslamiyet), devrimleri yerleştirmede dönüştürülmesi gereken kurumların başında gelmiştir...” (Kara, 2017).

Bu dönemdeki siyasal algı yönetiminde en çok kullanılan araç kuşkusuz “din unsuru” olmuştur. Çünkü Cumhuriyet yöneticileri, toplumu yeniden kalkındırmayı ve geliştirmeyi, gelişmiş batı devletlerini referans alarak siyasal, sosyal ve ekonomik gibi birçok alanda modernleşme yoluyla sağlanabileceği düşüncesindeydiler. Bu düşüncenin en istikrarlı, en radikal ve en cesur kararlarından biri din konusunda olmuştur. Bu yüzden siyasal algı yönetiminde “din”, kilit araçlardan biri olarak ele alınmıştır.

Din ile doğrudan bağlantılı olan laiklik ilkesi bu dönemin en önemli prensiplerinden biri olmuştur. “... Dini değerlerinin yıpratılmamasının da teminatı olan laiklik ilkesi, Cumhuriyeti’n varlığı ve devamı açısından Atatürk’ün üzerinde önemle durduğu bir ilke olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk, kulluktan yurttaşlığa geçen toplumsal değişimin, devletin gerici kurumlarının ortadan kalkmasıyla sağlanacağını ortaya koyan politikalar yürütmüştür” (Yıldırım, 2021: 82).

Dinde en büyük önemli hamlelerden olan ve laiklik ilkesini sağlama yolunda ciddi bir adım olmakla beraber bu dönemdeki siyasal algı yönetimini oluşturan ve temel taşlarından biri olan kuşkusuz “hilafet kurumunun” kaldırılmasıdır. Mustafa Kemal Atatürk, Millî Mücadele sırasında saltanat ve hilafet kurumuna karşı herhangi negatif bir çağrışım uyandıracak söylemlerden uzak durmuştur. O şartlarda toplumun birlik ve beraberlik içerisinde hareket edebilmesi için toplum

içerisinde herhangi bölünmeye engel olmak için gerekli görülmüştür. Ancak, savaş bitmesinden kısa bir süre sonra saltanatın kaldırılması akabinde Mustafa Kemal Atatürk ve siyasi yönetimde bulunan çalışma arkadaşlarının temel prensiplerinden olan laiklik ilkesiyle ters olan hilafet kurumunu feshedip Abdülmecid'i ülke dışına göndermişlerdir. Böyle bir adımın atılmasının en önemli nedeni; ülkedeki iki başlılığa son verip, ülkeyi hızlıca kaldırmak ve toplumun yeni düzene geçmesini sağlayarak siyasal algıyı daha kolay yönetmektir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün dinde istediği yenilikler ve bunun akabinde ülkede oluşturmak istediği siyasal algıyla birlikte, din olgusunu bilimle, yenilikle ve gelişmeyle paralel bir şekilde ilerlemesini sağlayarak uluslaştırmaktır. "... Bu konudaki ilk gelişme ezan ve kametin Türkçeleştirilmesi olmuştur" (Kara, 2017: 128).

Böylelikle, "1927 yılında birleşik bir komisyon tarafından hazırlanan öneriyle, camilerde okunan hutbelerde Kur'an ve hadis metinlerinin Arapça ve Türkçe, öğüt yolunda olanların ise yalnızca Türkçe olarak okunması Diyanet İşleri Bakanlığınca kabul edilmiştir" (Jashne, 1972: 44; Kara, 2017: 126).

Burada dikkat çekmek istenilen hususlardan biri: Ezanın Arapça okutulmasını yasaklayan herhangi bir öneri kabul edilmemiş veya yasa çıkarılmamıştır. Ezanın Arapça okunmasını yasaklayan yasa 1941'de çıkarılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyet Devleti'ni laik bir devlet yapmak istemiştir. Fakat dini toplumda tamamen soyutlamak gibi bir amaç gütmemiştir. Onun en büyük amacı, defalarca üzerinde durulan: laiklik ilkesinin benimsenmesi, halka karşı yapılan dini sömürülerin kaldırılması, Şeyh Sait isyanının bir daha yaşanmaması, din ve vicdan konusunda herkesin özgür olmasını amaç edinmiştir. Sonuç olarak dine karşı bir tavır sergilenmemiştir. Camiler açık tutulmuştur, toplumun ibadetlerini yapması için hizmetler verilmiştir ki bu hizmetler içinde din adamları devlet tarafından atanmış ve hatta onlara maaş bağlanmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk; ümmete dayanan değil, millet anlayışına dayanan ve laikliği merkeze alarak siyasal algıyı yönetmeye çalışmıştır. Fakat dönemin şartları ve koşulları Mustafa Kemal Atatürk'ün oluşturmak ve yönetmek istediği siyasal algı da problemler yaratmıştır. Bu yüzden günümüze kadar tartışılan ve Cumhuriyet tarihi boyunca siyasal algı yönetiminin kırılma noktalarından biri olmuştur.

Dinde yapılan yenilikleri ele alırken genelde bu yenilikler üzerinde yapılan tartışmaları ve bunun siyasal algıya olan yansımaları ele alındı. Çünkü yapılan bu inkılaplar üzerine ülke çapında ciddi tartışmalar oldu. Bunun en büyük nedeni kuvvetle muhtemel din unsurunun toplumun her noktasını doğrudan etkilediği ve bundan ötürü siyasi arenada da din unsurunun kaçınılmaz bir konumda olmasıdır (Güzel, 2019: 21).

Durum böyle olunca yapılan inkılaplar üzerinden ilerleyen siyasal algıyı halk, kolayca benimseyemedi. Sadece halk değil siyasi yönetimde de benimseyemeyen siyasi aktörler vardı. Bu durumun en şaşırtıcı yönü de bu değişimsel süreçte tepki gösterenlerin Mustafa Kemal Atatürk'ün yakın arkadaşları olmasıydı. Bunların en başında gelen isim Kazım Karabekir'di.

Kazım Karabekir, muhalefet kesiminde yer alarak Mustafa Kemal ve CHF'na tepki göstermiştir. Bu tepkisini o dönemlerde oluşan muhalefet kesimlerin en önemli silahı olan din faktörünü kullanarak yapmıştır. Böylelikle Mustafa Kemal Atatürk'ün ve arkadaşlarının oluşturduğu ve yönettiği siyasal algıyı kendi lehine çevirmeye çalışarak siyasi güç elde etmeye çalışmışlardır. Fakat bu parti kurulduktan kısa bir süre sonra Şeyh Sait isyanı patlak vermiştir. Bu isyan, siyasi yönetimi elinde bulunduranlara yani Mustafa Kemal Atatürk ve CHF'ya karşı yapılan bir isyandı. Meydana gelen bu isyan, oluşturulan ve yönetilen siyasal algının bütün kesimler tarafından benimsenmediğini göstermesi açısından önemlidir.

Sadece “Şeyh Sait” isyanı değil, aynı zamanda SCF'nın kapatılmasına sebebiyet veren menemen olayı da benzer bir tablo sergilemiştir. Öyle ki, bir sabah namazı çıkışında Derviş Mehmet'in liderliğinde belli bir azınlık tarafından “din elden gidiyor” sloganıyla halk arasında halifelik makamın getirilmesi talep edilmiş ve ayaklanmaya müdahale etmek isteyen yedek subay öldürülüp, kesilen başı da kasaba da dolaştırılmıştır (Ahmad, 1995: 84; Çeviren, Yavuz Alogan).

Bu olayda üzerinde durulması gereken soru şudur ki; Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarının Cumhuriyeti'n ilan edilmesinden beri büyük mücadeleler vererek birçok başarıya imza atıp, toplumun en küçük kesimine kadar gelişmesi için ciddi adımlar atması ve bunlara paralel olarak siyasal algıyı oluşturmaya rağmen küçük bir azınlık tarafından yapılmış bir eylem, bir propaganda toplum tabanında ve siyasi yönetimde nasıl böyle büyük bir yankı uyandırabilirdi veya siyasi algı yönetiminin seyrini bir anda nasıl ters-düz edebilme noktasına getirebilirdi?..

Bu sorulara elbette birçok cevap verilebilir. Ama verilebilecek en temel cevap, halkın bu yeni düzeni tam olarak benimseyememesi, kötü sonuçlar doğursa bile alışkanlıklarından kolay kolay kopmamasıdır. Ayrıca şunun da ifade edilmesi gerekiyor ki, teknolojik gelişmeler hala yeterli değildi. Bundan ötürü siyasal algıyı oluşturmak, değiştirmek günümüze nazaran daha zordu. Ama yine de bu yaşananlar birçok noktadan şaşkınlık vericiydi.

Bu dönemde kurulan ve muhalefet konumunda olan TCF ve SCF hem kuruluşlarıyla hem de fıkralarıyla bağlantılı olarak yukarıda bahsedilen olaylarla birlikte dönemin siyasal algı yönetimini birçok yönden etkilemekle beraber demokrasi yoluyla da ciddi bir şekilde etkilemiştir. Kurulan fıkralar istenilen şartlarda ve doğrultuda kurulamasa da veya yaşanan bu olaylar olumsuz bir etki yaratsa da çok partili siyasi hayatın başlamasına öncelik ettiği için demokrasi ve özgür düşünceleri güçlendirmesi açısından değerlidir.

Siyasal algı yönetiminde kullanılan bir diğer araç basın araçlarıdır. Basın, bu dönemde önemli bir konumdaydı. Çünkü bu dönemlerde yazılı medya dışında toplumu yönlendiren, bilgilendiren pek araç yoktu (Gülen, 2019: 57).

Bu dönemde din faktörüyle ilgili gelişmeleri basında yakından takip etmiş ve birçok kez bu konuyla ilgili manşet atmıştır. Bunu bir örneklerle pekiştirmek gerekirse: Kuran-ı Kerimin Türkçeye çevirisi yapılırken “Cumhuriyet gazetesi; Halk, Yasin suretini büyük bir vecd ü heyecanla dinledi” (Cumhuriyet, 1932: 1-4; Yıldırım, 2021: 166) manşetini atmıştır.

Ayrıca Cumhuriyet gazetesi dışında, Akşam Gazetesi, Son Posta Gazetesi de bu durumu memnuniyetle karşıladıklarına dair manşetler atmışlardır (Yıldırım, 2021: 167).

Mustafa Kemal Atatürk, siyasal algıyı halka aktarmada basının önemli bir araç olduğu bilincindeydi ve bu bilinçle minber, İrade-i Milliye ve daha sonra yayınlanan Hâkimiyet-i Milliye gazeteleriyle politikalarını topluma duyurmaya çalışmıştır (Oğuzhan, 108).

Ayrıca, Mustafa Kemal Atatürk basınla da arasını iyi tutmaya çalışıyordu. Fakat halkı kıskırtmak amacıyla çıkan gazetelerde vardı. Bundan ötürü bu dönemde basına kısıtlamaların getirildiği de görülmektedir” (Oğuzhan, 116). “Çünkü Mustafa Kemal Atatürk basının siyasal sürece ve bu doğrultuda oluşan siyasal algı yönetimine katkı sağlayacak çalışmaları yapmasını istemiştir (Demirel, 2011: 199).

Bu dönemdeki rejime karşı çıkan özellikle basın temsilcileridir. Bu basın temsilcilerine göre, İstanbul bir hilafet şehri olmasının yanında dini merkezli kurumların olmasını savunmuşlardır. Bunun üzerine Mustafa Kemal Atatürk, siyasal algı yönetiminde basının etkili olduğu bilinciyle gazetecileri ikna etmeye çalışmıştır. Oluşturmak ve yönetmek istediği siyasi algıyı da sağlamaya çalışmıştır (Kılıç, 2005: 31).

Son olarak siyasal algı yönetiminde kullanılan ve aynı zamanda siyasal algıyı halka benimsetmeye çalışan halkevlerine oldukça büyük roller biçilmiştir.

Halkevleri Cumhuriyet tarihinin ilk yıllarında yapılan devrimleri anlatmak, benimsetmek amacıyla tam olarak devlet eliyle değil, kamu yararı gözetilerek yarı özerk olarak kurulmuştur (Yıldırım, 2021: 152).

Halkevleri oluşturulmadan önce onun görevlerini yapan, üreten Türk Ocakları bulunmaktaydı. Ama zamanla seçkinli olması ve siyasi olaylarda etkileneceği riskinden ötürü 1931 yılında Türk Ocakları feshedilerek onun bütün görev hakları halkevlerine verilmiştir. Böylelikle halkın eğitimindeki ocak-parti ikilemi de son bulmuştur (Yıldırım, 2021: 153).

Halkevlerinin üstlendiği rollere yine basının yaklaşımıyla daha net anlaşılabileceğinden dolayı birkaç manşete yer vermenin yararlı olacağı düşünüldükten Cumhuriyet Gazetesi: “Türk gençliği, artık evin açıldı. Oraya git ve gir!” (Cumhuriyet, 1923: 1-4) manşetinin atıldığı görülmektedir.

Halkevlerine yer veren bir diğer gazete 1933 yılında Milliyet Gazetesinin sahibi ve başyazarı Siirt Milletvekillisi olan Mahmut Bey yazısında, Halkevlerinin esasını şu şekilde anlatmıştır: “Halkevleri inkılabın terbiye ocağıdır. Gençlik orada kendi varlığını yükseltirken halkında elini tutuyor: halkı bağrına basıyor. Büyük şefin yaktığı mukaddes ateşi bütün yüreklere, bütün duygulara sarıyor” (Recep, 1933:1).

Sonuç olarak halkevleri, devrimleri topluma aşılayarak algıyı oluşturma ve benimsetme konusunda çalışmalar yapmıştır, denilebilir (Yıldırım, 2021: 56)

Bu dönemin siyasal algı yönetimi için önemli olan ve kullanılan araçları etkileyen gelişmelerden biri kadın cinsi için yapılan çalışmalardır. Mustafa Kemal Atatürk, kadına her zaman

değer vermiş ve güvenmiştir. Yaptığı inkılaplarda ve politikalarda kadına her zaman yer vermiş ve bunu topluma aşılamaaya çalışmıştır.

Kadına verilen haklar: Kadının eşit yurttaş sayılması, kadına seçme ve seçilme hakkı verilmesi, öğretimin her kademesinde kız ve erkek birlikte eğitim görmesi, kız enstitülerinin açılması, tek kadınla evlenme, miras ve velayet hakkı gibi haklar hem bu dönemin hem de gelecek dönemlerdeki siyasal algı yönetimini etkileyip dönüştürmüştür.

4.2. 1938-1950 Döneminde Siyasal Hayat

Cumhuriyet Devleti'nin kurucuları, ülkenin geleceğini belirleyen büyük savaşlarının baş aktörlerindendir. Bu aktörlerden ilki Osmanlı Devleti'nin son yıllarında büyük mücadeleler veren Enver Paşa, onun akabinde Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin baş kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk ve devletin ikinci aktörü olarak bilinen aynı zamanda “İnönü Kahramanı” olarak ün salan ve uzun yıllar tartışmasız ülkede güçlü bir otoritere sahip olan İsmet İnönü'dür (Uygun, 2003).

İsmet İnönü, Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümüyle birlikte Cumhurbaşkanı seçilmiştir. İsmet İnönü, CHP içerisinde gücü olan ve ordu ile ilişkilerini sıkı tutan bir siyasi liderdir. Bu durum onun iktidarlığını sağlamlaştırma yolunda katkı sağlamıştır.

11 Kasım 1938 döneminde Cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü, Mustafa Kemal Atatürk döneminde başbakan olan Celal Bayar'la birlikte devleti iki ay yönetmişlerdir.

26 Aralık 1938'de CHP üçüncü büyük kurultay toplanmıştır. Toplantı sonucunda bu süreçte sıkça bahsedilecek olan İsmet İnönü'ye verilen “Milli Şef” unvanıyla birlikte 12 yıl boyunca “değişmez genel başkan” veya “ebedi şeflik” dönemlerini yaşamıştır.

Her ne kadar İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesinde Celal Bayar destek verse de İsmet İnönü'nün Milli Şef unvanını almasından pek memnu değildi. Ayrıca Celal Bayar'ın samimi ilişkiler kurduğu Şükrü Kaya ile Tevfik Rüştü Aras'ın da bakanlık görevlerinden ayrılması ve üzerindeki baskının artmasıyla birlikte başbakanlık görevinden istifa etmiştir. Böylelikle Refik Saydam Başbakanlığa getirilmiştir.

Cumhuriyet tarihinde ilk karizmatik özellikler taşıyan siyasi lider Mustafa Kemal Atatürk'tür denilebilir. Her ne kadar İsmet İnönü, Mustafa Kemal Atatürk gibi karizmatik özellikler taşımasa da Kurtuluş Savaşı'nda Atatürk ile omuz omuza savaşarak başarılar gösterip CHP içerisinde ağırlığını koruyarak 1950'li yıllara kadar tek başına liderliği yürütmüştür.

İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı olduğu ilk zamanlar savaşın olduğu yıllardır. İsmet İnönü, İkinci Dünya Savaşına mümkün mertebe girmemeye dikkat ediyordu (ki bu dönemdeki en büyük başarılarından biridir). Fakat tedbiri de elden bırakmamak adına birçok genci askere alıyordu. Ayrıca, bu dönemde zaruri ihtiyaçlara bile ulaşmanın zor olması, fiyatlarda fahişçe bir artışın olması, devletin karaborsacı ve statükocularla başarılı bir şekilde baş edememesi bu süreçte sıkça bahsedilecek olan hoşnutsuzluğa sebep olmuştur.

Türkiye, her ne kadar savaşa girmemiş olsa da bulunduğu coğrafi konumundan dolayı II. Dünya Savaşının birçok yönüyle ağırlığını çekmek zorunda kalmıştır. Bu ağırlığı az önce de bahsedildiği gibi sadece ekonomi alanında değil, sınırlarıyla ilgili de birtakım problemler yaşamıştır. Savaş süresi boyunca Sovyetler Birliği ve İngiltere tarafından Türkiye'nin savaşa katılması yönünde baskı yapmışlardır. Türkiye bunu başarılı bir şekilde geçiştirmiştir. Ancak, Sovyetler Birliği, Türkiye'ye NATO göndererek; Boğazların ortak savunmasını ayrıca Kars, Ardahan ve Artvin'i de istemiştir. Bu NATO üzerine İngiltere ve ABD, Türkiye'nin yanında yer alarak Rusya'ya NATO gönderip Türkiye'de vatan birliğini ve bütünlüğünün parçalanmasına izin vermeyeceklerini ifade etmişlerdir (Dinç, tarihsiz).

Savaşın sonlarına doğru Türkiye, sembolik olarak Japonya'ya ve Almanya'ya savaş açmıştır. Ancak, faaliyette bir savaşa katılmamıştır. Ama yine de tarafsızlığını bozarak Batı Bloğunda yer almış, böylelikle ilerleyen süreçlerde Marshall planından da yararlanmıştır.

Ele alınan bu dönemde anlatılan sürecin ana noktalarından biri, II. Dünya Savaşıdır. Bu savaşın getirdiği ciddi ekonomik bunalımlar ve bu bunalımların etkisiyle de devletin tepeden inmece olarak uyguladığı politikalar halk tarafından olumsuz karşılanmıştır (Başak, 2016). Bu yüzden ileriki süreçlerde anlatılacak olan siyasal algı yönetimini olumsuz etkileyen faktörlerden biri olmuştur.

Bir ülkenin ekonomik durumu, o ülkenin öncelikle üzerinde durması gereken veya durmak zorunda olduğu unsurların başında gelir. Bir ülkenin kötüye giden ekonomik durumu o ülkede birçok unsur olumsuz etkileyebilir. Bunların en başında da ele alınan çalışmanın ana hattı olan siyasal algı yönetiminin başarısız olmasına sebebiyet verebilir. Burada geçmiş tarihe gidilip Mustafa Kemal Atatürk dönemine bir parantez açılırsa eğer, ekonomik hayatın ne kadar önemli olduğunu hem o dönemle muhakeme kurarak hem de bu sürecin daha iyi anlaşılması açısından yararlı olacaktır.

Cumhuriyet tarihi süresi boyunca her dönemde birtakım ekonomik krizler meydana gelmiştir. Mustafa Kemal Atatürk döneminde de ekonomik krizler olmuştur. O dönemler de birçok ülkeyi etkileyen 1929 Dünya Ekonomik Buhranı Türkiye'yi de olumsuz etkileyen unsurlardan biriydi.

Türkiye'yi liberal ekonomi sistemiyle yöneten Mustafa Kemal Atatürk, ekonomi kriz sonrası Devletçilik politikasına geçmiştir. Ekonomik sıkıntılara fazlasıyla kafa yoran ve çabalayan Mustafa Kemal Atatürk; sitemini, sıkıntısını, üzüntüsünü Hasan Soyak'a şöyle ifade etmiştir: “Bunaliyorum çocuk, büyük bir ıstırap içinde bunaliyorum. Görüyorsun... Her gittiğimiz yer de mütemadiyen dert, şikâyet dinliyoruz. Her taraf derin bir yokluk, maddi-manevi perişanlık içinde...” (Soyak, 1973: 405; Uygun, 2003: 10). Bu sıkıntıları İsmet İnönü'de yaşamış ama o her daim Devletçilik politikasını uygulamıştır. İsmet İnönü liderlik koltuğuna oturduktan sonra Mustafa Kemal Atatürk'ün prensip saydığı ilkeler doğrultusunda ilerleyeceğini ifade etmiştir. Fakat İsmet İnönü her ne kadar bu ifadeyi beyan etmiş olsa da Mustafa Kemal Atatürk ile aralarında bazı konularda farklılıklar söz konusudur. Bu farklılıkların ve aralarındaki problemlerin üzerinde durmak gerekir. Çünkü bu farklılıklar ve sorunlar iki siyasi liderin yönetmiş olduğu siyasal algıdaki muhakemeyi daha iyi kurulmasını sağlayacaktır.

Bunlardan ilki; Mustafa Kemal Atatürk, oluşturduğu kabinesine yeri geldikçe müdahale ediyordu. İsmet İnönü bunu dışarıdan gelen bir müdahale olarak görüyor ve rahatsız oluyordu. Bu

durum da problem oluştuyordu. İkinci olarak, dış politikada izledikleri strateji farklıdır. Mustafa Kemal Atatürk, dış politikada aktif bir rol oynarken, İsmet İnönü daha pasif olmayı tercih ediyordu. Son olarak da ekonomi politikalarındaki anlaşamamazlık ve farklılık söz konusuydu. Mustafa Kemal Atatürk her ne kadar 1930'lu yıllardan sonra ekonomik krizden dolayı devletçilik politikası uygulasa da liberal ekonomiye her zaman daha yakın olmuştur. Fakat İsmet İnönü ekonomi politikasında her daim devletçilik politikasının yanında yer almıştır (Uygun, 2013).

Tüm bunları göz önünde bulundurarak şunlar da eklenirse eğer: İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçildikten sonra kurmuş olduğu kabinesine Mustafa Kemal Atatürk'e yakın olan Şükrü Kaya ve Rüştü Aras'ı almamış ve üstelik Mustafa Kemal Atatürk'e uzak olarak bilinen Refik Saydam'ı kabineye almış ve Başbakan yapmıştır (Uygun, 2013).

Bu sürecin siyasi hayatıyla ilgili üzerinde durulan bir diğer husus, İsmet İnönü'ye verilen "Milli Şef" unvanıdır. Bu hususla ilgili farklı düşüncelere sahip kesimler bulunmaktadır. Bir kesime göre "İsmet İnönü'ye verilen Milli Şef unvanı Mustafa Kemal Atatürk'ten boşalan liderlik otoritesinin sağlam bir iktidarla sağlaması için bir gereklilik, bir kesime göre ise bir nispet ya da sebepsiz bir girişim olarak değerlendirilmiştir" (Uygun, 2013: 43).

Başka bir görüşe göre ise: "İsmet İnönü'ye verilen "Milli Şef" unvanı Mustafa Kemal Atatürk'ün bir hediyesidir. Fakat Mustafa Kemal Atatürk Milli Şefi müesseseleştirmemişti ki..." (Uygun, 2013: 44).

Bunun en güzel kanıtı, Mustafa Kemal Atatürk döneminde de şeflik kavramı kullanılıyordu. Hatta Refik Saydam o dönemde bunu dile getirip teklif bile etmişti. Ancak teklifi kabul edilmeyip görevden çıkarılmıştı (Uygun, 2013).

Fakat şunun da gözden kaçırılmaması gerekiyor: "İsmet İnönü kendisini 1938 yılında CHP'nin Değişmez Genel Başkanlığına seçtirerek şeflik sistemini resmileştirmeye çalışmasında o zaman ki dünya koşullarının ve İsmet İnönü'ye özgü psikolojik eğilimlerin büyük rolü olduğunu da söylemek gerekir" (Nadi, 1991: 186; Uygun, 2013: 27).

Son olarak da İsmet İnönü'nün kendi adına para bastırması yahut kendi heykellerini yaptırması ebedileşme yolunda atılan adımlar olarak görülebilir (Uygun, 2013).

12 yıllık bir süreyle iktidar koltuğunda oturan İsmet İnönü, demokrasinin bel kemiği olan çok partili hayata geçmek için birtakım girişimlerde bulunmaya başladı. Attığı ilk ciddi adımlardan biri CHP'nin 5. kurultayında devleti denetlemek üzerine kurulan 21 kişilik bir müstakil gruptu. Fakat bu grup, devletin denetimi altında olduğu için pek de bir başarı getirememiştir. Ancak, Mustafa Kemal Atatürk döneminde siyasetten uzak tutulan Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Fethi Okyar gibi isimlerin yeniden milletvekili olmaları çok partili hayata geçiş için önemli bir gelişmedir.

İsmet İnönü'nün çok partili hayata geçmek için yaptığı girişimlerin altında birden fazla sebep bulunmaktadır. Bunlardan ilki kuşkusuz II. Dünya Savaşının getirmiş olduğu ekonomik sıkıntılardır. Ve bu sıkıntılardan ötürü toplumda ciddi anlamda huzursuzluklar meydana gelmiştir. İkinci bir sebebe göre ise; 1923'ten 1945 yılına kadar iktidar koltuğunda oturan CHP'de yıpranmalar oluşmuş

ve kendini tekerrür etmeye başlamıştır. Bir diğer sebebe göre ise, Mustafa Kemal Atatürk döneminde Terakkiperver Cumhuriyet Fıkrası ile Serbest Cumhuriyet Fıkrası'nın yaratmış olduğu etki halen devam ediyor olmasıydı.

Başak'a göre ise çok partili hayat için yapılan girişimlerin ana ekseninde üç neden yatar. İlk neden; dış faktörlerdir. Türkiye'nin Batı Bloğuna kabulü için demokratik olmaya zorlanması. Ve II. Dünya Savaşından sonra da o dönemlerde popüler olan Faşizm ideolojilerinin etkisinin ortadan kalkmasıdır. İkinci neden; devletçi politikalarının geri planda kalarak kapitalist sistemin ortaya çıkması. Son olarak da; savaşın getirdiği ekonomik bulanımlar ve devletin tepeden inmece olarak uyguladığı politikalar (Başak, 2016).

Sonuç olarak 1944 yılına gelindiğinde hem iç hem dış etkenlerden dolayı çok partili hayata geçiş yapılmış ya da yapılmak zorunda kalmıştır.

Böylelikle CHP, iktidar koltuğunu Demokrat Partiye (DP) devretmiş ve Cumhuriyet tarihinde yeni bir döneme girilmiştir.

4.2.1. 1938-1950 Döneminde Siyasal Algı Yönetimi

Bu dönemde Mustafa Kemal Atatürk'ün ilkelerini, inkılaplarını yaşatmaya devam edileceği üzerine bir algı yaratılmaya ve yönetilmeye çalışılmış ve İsmet İnönü de bunu yer yer dile getirmiştir. Öyle ki, tek partinin hüküm sürdüğü bu süreçte siyasi liderliği elinde tutan İsmet İnönü ve CHP, Mustafa Kemal Atatürk'ün inkılapları olan, “medeniyetçi, ilerici, cumhuriyetçi, batılılaşma, inkılapçı olarak kendilerini tanımlayınca, muhalifler için de gerici, İslamcı, yobaz, mülteci, hilafet yanlısı gibi nitelermeler yapılmıştır” (Barak, 2014: 161). Sonuç olarak bu süreçte yürütülen siyasal algı, Mustafa Kemal Atatürk dönemindeki siyasal algıyla paralel olduğu dile getirilmiştir. Lakin ileri ki sayfalarda detaylı olarak anlatılacağı gibi her ne kadar İsmet İnönü Mustafa Kemal Atatürk'ün ilkeleri, düşünceleri doğrultusunda hareket edeceğini ve bunda ister istemez siyasal algı yönetimine yansıyacağı öngörülse de, iki siyasi lider arasında ciddi farklılıkların olduğu yadsınamaz.

Kuşkusuz Mustafa Kemal Atatürk'ün ilkelerini en yakından bilen İsmet İnönü'ydü. Mustafa Kemal Atatürk'e en yakın siyasal algıyı da kuşkusuz İsmet İnönü yürütebilirdi. Fakat yukarıda da bahsedildiği gibi iki siyasi liderin arasındaki düşünsel ve politika farklılıkların olması ve bunun da en güzel örneği olarak İsmet İnönü'nün “Milli Şef” unvanını kalıcılaştırarak Mustafa Kemal Atatürk'ün düşüncelerine ters olan ciddi bir adım atarak yapmıştır (Uygun, 2013: 42).

Bu dönemin siyasal algı çerçevesinin ana unsurlarından biri olan ve sıkça da bahsedildiği ve bahsedilecek olan din unsuru, oldukça önemli bir araç olma özelliğini taşımaktadır. Bundan ötürü, bu dönemin siyasal algı sürecini anlayabilme konusunda bizlere oldukça yarar sağlayacaktır.

Yukarıda da bahsedildiği gibi Mustafa Kemal Atatürk ile İsmet İnönü'nün arasındaki farklılık din konusunda ciddi anlamda görülmektedir. Bu farklılıkların ilk belirtisi, Mustafa Kemal Atatürk'ün döneminde son halife olan Abdülmecid bazı halife yanlıların etkisiyle de hükümete karşı tutumlarını sertleştirmiş ve bazı haklar talep etmiştir. Ve bu gelişmeler üzerine İsmet İnönü, Mustafa Kemal Atatürk'e Abdülmecid'in şikâyetini devletçe müzakere edilebileceğini ifade ederken Mustafa Kemal

Atatürk İsmet İnönü'nün tersine bu şikâyetin ciddi tedbirlerle karşılanmasını istiyordu (Uygun, 2003: 8). Ayrıca, ileriki sayfalarda da detaylı bir şekilde anlatıldığı üzere Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü dönemindeki gibi dinde baskıcı bir rol oynamamıştır. Bilakis inanç ve bunun topluma yansımaları konusunda topluma her daim özgürlük tanınması tarafında olan bir siyasi liderdir.

Bu dönemin siyasal algı taşıyıcısının ana karakteri olan İsmet İnönü'nün yaptığı ve yürüttüğü politikalara bakıldığında -her ne kadar Mustafa Kemal Atatürk'ün inkılaplarının taşıyıcısı olduğunu ifade etse de- Mustafa Kemal Atatürk'ün gölgesinde kalmak istemediğini ve sık sık yeni bir siyasal algı yaratma girişimlerinde bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. İsmet İnönü değişmez ve güçlü bir lider olmak istiyordu. Bu yüzden yeni bir siyasal algı yaratmak istemesi şaşırılmayacak bir durumdu. O süreçte İsmet İnönü'nün gücü ve otoritesi devletin başına gelmeden bile hissedilmeye başlanılmıştı ve durum gazetelere bile yansımıştı. Öyle ki “Tanın Gazetesi İnönü'nün yapacağı konuşma için: Milli Şef bugün tarihi bir nutuk irad edecek...” (Tanın, 1943; Uygun, 2013: 60) manşetini atmıştı. Böylelikle siyasal algı yönetiminin o dönemlerde en önemli aktarıcısı olan “gazeteleri” etkilemeye başlamıştı.

O halde yukarıda bahsedilenlere dayanarak: İsmet İnönü, Mustafa Kemal Atatürk'ün yürüttüğü siyasal algının bir devamcısı mı yoksa şartların ve koşulların gereği olarak bir devamcısı gibi mi hareket etmiştir üzerine iki ana soru oluşmaktadır. Bu soruların cevabı konuyu detaylandırdıkça açığa çıkacaktır.

Bu süreçte yaratılan ve yönetilen siyasal algının temelinde; güçlü bir siyasi lider altında ülkeyi modernleştirmek ve bu yönde politikalar yürütüp güçlü bir milliyetçilik oluşturmaktır. Ancak yönetilen bu siyasal algı, dönemin hem iç hem dış şartları ve koşullarından ötürü birçok kez olumsuz etkilenmiş ve tahrip olunmasına neden olmuştur.

4.2.2. 1938-1950 Döneminde Siyasal Algı Yönetiminde Kullanılan Araçlar

İsmet İnönü döneminde yürütülen siyasal algı yönetiminde kullanılan ve diğer birçok aracı etkileyenlerden biri kuşkusuz ekonomik politikalardır.

İsmet İnönü dönemi, II. Dünya Savaşı'na denk gelmişti. Türkiye bu savaşın olumsuzluklarını derinden hissettiği bir sürece girmişti. Bundan ötürü, bu süreçte yönetilen siyasal algı da bu olumsuz koşullardan nasibini almıştı (Özcan, 2014: 23).

Savaşa her ne kadar girmemiş olursa da olumsuz etkilerinin hissedildiği bu dönemde temel besin kaynağına ulaşmak bile ciddi sıkıntılıydı. Ayrıca bu zorlu süreçte halktan fedakârlıklar yapılması istendi bu durum da halkın birçok zorlukla mücadele etmesine neden oldu. Bu fedakârlıkların başında gelenlerden biri, halktan “Varlık vergisinin” alınmasıydı. Bu vergi, halkın servetlerinden bir kere alacak şekilde vergilendirilmesi vergiyi ödemeyecek kişilerin ise bedensel çalışılması istenmiştir. Bu durumda halkı özellikle de yoksul halkı ciddi sıkıntılara sokmuş ve tepkilerin oluşmasına sebep olmuştur (XI. Atatürk sonrası Türkiye). Bu olumsuz gelişmelerden yola çıkarak şu yorum yapılabilir ki; devlet siyasal algıyı birçok noktada başarılı yönetmiş olsa bile halkın bu olumsuz ekonomi koşullarından ötürü dönemin yürütülen siyasal algısına olumlu bir yaklaşım

sergileyememiştir. Yönetim, başarılı bir siyasal algı yönetmek istiyorsa halkın hayati olan bütün alanlarında iyi bir yönetim sergilemelidir.

Bu süreçte bu olumsuz gelişmelerin üstüne birtakım trajediler olaylar da yaşanmıştır. O dönemlerde yol parasını vermediği için kelepçelenen, tek horozuna vergi konulan insanların yaşadığı olayların üzerine birde o dönemlerde yönetimde olan üst düzey bir yöneticinin yaptığı açıklama: “Bu şikâyetlere inanmayınız... Köylü zengindir. Un çuvalına benzer vurdukça tozar” (Şakir, 1952: 173; Özcan 2014: 31) sözü tarihe geçmiştir.

Ekonomik zorluklarla birlikte batılılaşma ve modernleşmeyle birlikte “laik Cumhuriyeti’n” getirdiği siyasi, sosyal ve ekonomik alanlardaki yeni düzenin dinden uzaklaştırdığı yönünde düşünceler yayılmasına ve tepkilerin daha fazla olmasına sebep olmuştur.

O halde bu dönemin siyasal algı yönetiminde kullanılan bir diğer araç dinle yakından ilişkili olan “laiklik”tir. Bu dönemin siyasal algı yönetiminin en önemli araçlardan biri olan laikliğe, belli bir kesim dinden uzaklaşıyoruz diye tepki vermişti. Hatta bu tepkiler, Cumhuriyeti’n ilk yıllarına kadar uzanmaktadır.

Bu süreçte dinle ilgili ciddi anlamda kısıtlamalar görmek mümkündür. “Bu yıllarda hoşlanılmayan insanlardan bahsederken “imam yapılı sevimsiz adam” ifadesi neredeyse deyim haline gelmiştir” (Sakal, 2019: 146; Özcan, 2014: 238).

Yine ayrıca bu dönemde “sokaklarda kadınların giydiği çarşafın kaymakamın emriyle jandarmalar tarafından hatta bazen kendisi tarafından yırtılarak “birde yüzün ne güzelmış” diye ağlayan kadın ve kızların duygularıyla ve yaşadıkları mahcubiyetle dalga geçilmesi” (Sedegençi, 2010: 178; Özcan, 2014: 238) gibi üzücü olaylar da yaşanmıştır. Kuşkusuz yaşanan bu olaylar dönemin siyasal algısını olumsuz etkilemiştir.

Din ile araya bu kadar katı mesafenin konulmasının kuşkusuz birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerin en başında modernleşmeyle birlikte batıya ayak uydurmanın yanında Batının İslamiyet’e karşı pekte sempatik duymadığı gerçeği yadsınamaz.

Ayrıca bu dönemde siyasal algı, Türklük milliyetçiliği çerçevesinde şekillendirilmeye çalışılmış “Müslümanlık, Türklük şuurunda milliyet mayasıdır” (Atay, 2004: 515) düşüncesi oluşmuştur.

Türk milliyetçilik duygusunu Mustafa Kemal Atatürk’te taşımakta ve mümkün olduğunca yaşadığı dönemde bunu din olgusuna yerleştirmeye çalışmıştır. Fakat buradan yola çıkarak Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü’nün din politikalarının aynı olduğunu söylemek pek de mümkün değil. Çünkü Mustafa Kemal Atatürk, din konusunda böyle baskıcı bir rol oynayarak bu şekilde bir siyasal algı yaratmamıştır ya da yaratmak istememiştir.

Sekülerleşmeye doğru gidilen bu süreçte siyasal algı yönetimini etkileyen ve şekillendiren araçlardan biri “harf devrimidir”. Fakat yapılan bu devrim siyasal algı yönetimini hem olumlu hem de olumsuz etkilemiştir. Çünkü bir kesime göre harf devrimi, halkın okuma ve yazma oranlarını arttırmaktır. Diğer bir kesime göre ise, İsmet İnönü’nün amacı okuma-yazma oranını arttırmaktan

ziyade Araplarla ilişkiyi kesip halkın üzerindeki İslam-Arap etkilerini azaltmaktır yönünde bir düşüncedir (Özcan, 2014: 68)

Harf devrimi bu süreçte hatta günümüze kadar o dönemdeki siyasal algı yönetimine olumsuz bakılmasına neden olmuştur, denilebilir.

Aslında yönetimin bu süreçte benimsetmek istediği siyasal algı “modernleşmenin ta kendisi olduğu için bu safhada toplumdan tamamen bertaraf edilemeyeceği görülen İslam’ın yok edilmesinden ziyade hiç olmazsa modernleştirerek oluşturulacak milli kimlik hacında çok faydalı hale getirilmesi hedeflemektedir” (Aktay, 2000: 43; Özcan, 2014: 71).

Ancak benimsetmek istenen bu siyasal algı, dönemin “resmî ideolojisi haline gelerek halkın düşünce ve inanışlarını sınırlayan ve kendi doğrularını zorla kabul etmeye çalışan yaklaşımı neticesinde devlet ile halk arasında büyük uçurum meydana gelmiştir” (Özcan, 2014: 235).

Mustafa Kemal Atatürk döneminde siyasal algı yönetiminde önemli bir araç olan “halkevleri” İsmet İnönü döneminde de önemini korumuştur.

İsmet İnönü döneminde değişiklikler yapılan halkevlerinin Mustafa Kemal Atatürk dönemindeki halkevlerinden ayrılan farklılıkları iki aşamada incelenebilir. “... Birinci aşama dediğimiz milli şefin bu kurumlara hâkim olduğu ve hümanist kültür politikalarının benimsetilmek istendiği 1938 ile 1946 yılları arasındaki dönemdir. İkinci aşama ise çok partili hayata geçmesiyle birlikte uygulanan kültür politikalarının pek çok kesim tarafından eleştirilmeye başlandığı 1946 ile 1950 yılları arasındadır” (Şeker, 2000: 20; Özcan, 2014: 48).

İsmet İnönü döneminde yürütülen siyasal algının en temel amacı yeni ve modern bir insan modeli yaratmaktır. Halkevleri, bu yeni modern insan modeli yaratmak için dini bilgilerden arındırılmış, İslami geleneğin devam ettirilmemesi için çaba harcamıştır (Özcan, 2014: 50). Bundan ötürü siyasal algı yönetimini şekillendiren ve topluma benimsetmeye çalışan halkevleri toplum tarafından tepki almıştır.

İsmet İnönü’nün kültürel kalkınmada önemli araçlarından biri olarak gördüğü (Özcan, 2014: 56) ve siyasal algı yaratma ve yürütmeye önemli bir yeri olan “Köy Enstitüleri, kendi bölgelerinde kalkınma işlerini planlama, uygulama ve denetleme konularında kendilerine çeşitli görev ve sorumluluklar yüklenen kurumlardır...” (Kirby, 2010: 388; Özcan, 2014: 57). Ayrıca Köy Enstitü kurumları özellikle ileri ki dönemlerde çokça tartışılan kurumlar arasında yerini almaktadır.

Devlet hem halkın benimsemediği politikalar yapıyor hem de bu politikalara uyulmadığı zaman ciddi baskılar yapıyordu. Bu durumda dönemin siyasal algı yönetimini olumsuz etkiliyordu. Bu dönemle ilgili gelişmeleri yine dönemin basın araçlarında çok daha net görmek mümkün. “Dönemin mizah dergilerinden Malum Paşa’nın 06.10.1947 tarihli yazısındaki henüz hüviyeti tespit edilmeyen bir vatandaş, dün yolda giderken ansızın ödü kopmak suretiyle düşüp ölmüştür. Yapılan tahkikat sonunda, vatandaşın seyretmekte olduğu fotoğrafçı vitrininde bir polis resmi olduğu anlaşılmıştır” (Saydur, 2010: 93; Özcan, 2014: 237).

Bu dönemle ilgili baskının ne kadar ciddi bir boyutta olduğunu Başgil şöyle ifade etmiştir: “1945 yazı başlarında yani 2. Dünya Harbi’nin Garp demokrasileri tarafından kazanılmasına kadar geçen devri yaşamış olanlarımız hatırlar ki; o devirde Türkiye’de hükümet adımlarının icraatını tenkit etmek, hususiyle din hürriyeti ve laiklik gibi tekelleşmiş mevzuları ele almak, adeta intihar etmek demektir. Bunda mübalağa yoktur. Şüphe edenler, o devrin gazete koleksiyonlarını araştırabilir. Ve kanaati uğruna darağacına çekilen aksakallı adamların resimlerini görebilirler” (Başgil, 1950: 15).

Ayrıca, bu dönemde basına karşı oldukça baskı söz konusuydu. Basın İsmet İnönü’nün düşüncelerine paralel bir şekilde yayınlar çıkartıyordu daha doğrusu çıkartmak zorunda kalıyordu. Özellikle de dinle ilgili yayınlar yapmak çok daha sıkıntılıydı.

Bu dönemde yönetim, gazetelere ve dergilere emirler verip baskı oluşturarak gazete ve dergilerin manşetlerine kadar müdahale ediyordu. Hatta o dönemlerde Yeni Sabah gazetesinin müdürü olan Selim Sarper’in yönetim tarafından yayımlanması için gönderilen yazı bu müdahalelerin en belirgin örneklerinden biridir. Gönderilen yazı da “Atatürk yaşıyor, İnönü’ye bağlıyız” manşeti yer almıştı (Özcan, 2014: 156). Burada bu yazıyla ilgili bir parantez açmakta yarar var. Çünkü bu yazıda yer alan manşet, yapılan her politikaların ve uygulamanın Mustafa Kemal Atatürk’ten geldiği, sanki yaşanan bu olayların onun zihniyetine, düşüncelerine, bakış açısına paralelmiş gibi bir izlenim yaratıyordu. Bundan ötürü, bu olumsuz koşullar Mustafa Kemal Atatürk’e atfediliyordu. Hâlbuki Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü dönemlerini karşılaştırıldığında bazı farklılıkların söz konusu olduğu ve bundan ötürü de iki siyasi liderin izlediği siyasal algı yönetimin farklı olduğunun altı bir kez daha çizilmesi gerekiyor.

Bu baskılarla ilgili olarak en son olarak gazeteci Nadir Nadi ifadelerine yer vermek gerekirse: “Milli Şef’e, hükümete ve CHP’ye dil uzatmak yasaktır. Hükümetin genel tutumu hiçbir şekilde tenkit edilemezdi. Her gün, oh! Ne iyi ediyorsunuz. Bundan iyisi can sağlığı diye alkış tutacaksınız. Baştaki sağa saparsa sen bir adım arkadan sağa, sola saparsa sen yine bir adım arkadan sola. O yerinde durursa sen de olduğun yerde mihlanacaksın...” (Nadi, 1965: 138).

Son olarak 1946 yıllarına gelindiğinde CHP Cumhuriyeti’n ilk yıllarında siyasal algı yönetiminin bel kemiğini oluşturan inkılaplar, devrimler ve atılımlar süreci yavaş yavaş yok olmaya yüz tutmuştu. “... Çünkü halkın gözünde artık, devrimci kadronun siyasi anlayışıyla yoksulluk eş değer görülmeye başlanılmış, bu durumdan kurtulmanın tek yolu ise bu anlayışın tamamen değişmesi olduğu benimsenmiştir” (Yücekök, 1976: 83; Özcan, 2014: 30).

4.3. 1950-1960 Döneminde Siyasal Hayat

Bu dönemin siyasi hayatıyla ilgili odaklanılması gereken önemli gelişme Türkiye Cumhuriyeti’nde ilk kez çok partili hayata geçilmesidir. Fakat bir kez daha altını önemle çizmek gerekiyor: Mustafa Kemal Atatürk, çok partili hayata geçmeyi istemiş; fakat dönemin şartları ve koşulları buna izin vermemiştir.

1945 yılına gelindiğinde Mustafa Kemal Atatürk döneminin son Başbakanı olan Celal Bayar, açıkça bir parti kuracaklarını söylemiştir. Daha sonra ki süreçte ise Celal Bayar ve onun siyasi

düşünceleriyle paralel olan Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan birleşerek tarihe damgasını vuracak olan “Demokrat Partiyi” kurmuşlardır.

Ancak, Demokrat Parti’nin kurulmasından önceki sürece kısaca değinmekte yarar olduğunu gözeterek; siyasi macerasına ilk olarak CHP’de başlayan Adnan Menderes, çiftçiye Topraklandırma Kanununda ve Bütçe görüşmelerinde dava arkadaşlarına karşı muhalefet bir tutum sergilemiş ve daha sonra Celal Bayar ve Refik Koraltan ile birlikte çok partili hayata geçilmesiyle ilgili “4’lü Tavrı” vermesi üzerine İsmet İnönü ve CHP’den sert eleştiriler almıştır. En son olarak Adnan Menderes ve dava arkadaşı Refik Koraltan dönemin gazetelerinden olan “Vatan gazetesine” eleştirel yazılar yazınca CHP’den ihraç edilmişlerdir (Karadeniz, 2008: 640).

Böylelikle çok partili hayat için kapılar aralanmış ve uzun yıllar süren tek yıllık iktidarlık dönemi çatırdamaya başlamıştı. Elbette bu gelişmenin nedeni yukarıda bahsedildiği gibi ihraç ile sınırlandırılmaz. Bu durumun birçok nedeni vardır. Bu nedenleri iki kategoriye ayrılabilir. Birincisi, Türkiye’nin içerisindeki gelişmelerdir. Devletle bir bütün olan CHP II. Dünya Savaşı’nın etkisiyle sosyal-ekonomik sıkıntılar yaşamış ve özellikle de köylü kesimler tarafından ciddi memnuniyetsizlik oluşmuştur. İkincisi bir neden ise dış gelişmelerdir. Savaştan zaferle ayrılan ABD, Türkiye üzerinde oldukça etkili olmuştur. Ayrıca, Türkiye’nin Sovyetler Birliği’nin boğazlarda üs talebiyle de araları bozulmuştur. Tüm bunların sonucu olarak CHP, Avrupa ve ABD’nin yanında yer almak için demokratik tutum sergilemek zorunda kalmıştır (Gürkan, 2010: 72).

1946 seçimleri, Türk siyasi hayat için oldukça önemli bir husustur. Çünkü hem çok partili hayata geçerek Türkiye Cumhuriyet Devleti’nin demokrasi hayatını hem de seçim döneminde koyulan kuralların demokrasi hayatını baltalayan maddelere sahip olmasıyla bu seçimi önemli kılmış ve üzerine oldukça tartışılmış ve tartışılmaya devam edilen bir süreç olmuştur (Karadeniz, 2018: 641).

Aslında seçimler 1947 yılında yapılacaktı 1946’ya çekilmiştir. Bunun en temel nedeni; DP partisi kurulma aşamasını tamamladıktan sonra CHP, bu partinin kendisine rakip olarak görmemiş ve bundan ötürü bu partinin kurulmasına yönelik beklenen tepkiyi de vermemiştir. Fakat bir süre geçtikten sonra DP, birçok halk tabanından yoğun ilgi görünce CHP seçimlerini bir yıl erkene almıştır (Gürkan, 2010: 73).

1946 seçimlerinde DP ciddi bir başarı elde ederek devletin partisi olan CHP’nin iktidarlık serüvenine son vermiştir. Artık siyasal arenanın ön sayfalarında CHP’den başka bir parti daha görülmeye başlamıştı (DP).

1946 seçimlerinde kısa bir süre sonra İsmet İnönü’nün yakın siyasi arkadaşı olan Recep Peker, Başbakan koltuğuna oturduktan sonra Mecliste siyasi tartışmalar iyice kızışmıştı. Bunun üzerine İsmet İnönü, tartışmaların durması için 12 Temmuz Beyannamesini yayımladı. Bu beyannameden sonra DP’den bazı milletvekiller ayrılarak Millet Partisi’ni Fevzi Çakmak önderliğinde kurmuşlardır (Karadeniz, 2008: 641-642).

Millet partisi, halk tabanına genelde din üzerinden seslenmiştir. Ama şunun da gözden kaçırılmaması gerekiyor. Türk halkı, inançlarına, değerlerine, geleneklerine bağlı bir millettir. Fakat

her ne kadar buna bağılılığı olsa da ekonomi hayatını iyileştiren, daha iyi hale getiren siyasi partilere de oldukça önem vermiştir. Belki de bu yüzden MP sadece %3 oya sahip olmuştur (Çıvgın, 2022: 4).

1950 seçimlerine gelindiğinde 1946 seçimlerine göre daha adil daha demokratik olan bu seçim gizli oy açık sayıma dayanan tek dereceli sistem üzerine kurulu olan bir seçim olmuştur. Bu seçimden sonra 10 yıl boyunca iktidar koltuğuna oturacak olan DP için dönem başlamış oldu.

“1950 yılı Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde siyasi açıdan önemli gelişmeler olmuştur. Nitekim 1950 yılında TBMM’de 9. dönem milletvekili seçimleri için 1 Mart tarihi seçilse de iktidar parti CHP’nin isteği üzerine seçimler 1950 yılının 14 Mayıs tarihine ertelenmiştir. 14 Mayıs tarihinde yapılan 9. dönem milletvekilli seçimlerine DP: “Yeter, söz milletindir” sloganıyla katılım sağlamıştır. 14 Mayıs da yapılan seçim sonucuyla DP %53 oyla meclisteki milletvekilli sandalyenin %84’üne sahip olmuştur. Böylelikle DP 408. Milletvekili, CHP ise 69 milletvekili ile partilerini temsil etmişlerdir...” (Abdurrahmanlı, 2021: 1-2).

DP, 1950 seçiminde zaferle çıkıp iktidarlık koltuğuna oturması halk tarafından büyük bir sevinçle kutlandı.

Hükümet kurulduktan sonra Başbakan olan Adnan Menderes Mecliste amaçlarını sıraladı (Aslan, 2014: 42):

- Hayat pahalılığına son vermek
- İthalat ve ihracatı arttırmak
- Liberal ekonomiyi yayarak özel teşebbüsü yaymak
- Yabancı sermayeye daha fazla yer açılması
- Irkçılık ve komünizmle mücadele etmek
- Demokrasiyi sağlamak
- Milletin benimsediği ve bütünleştiği inkılapları korumak fakat benimsemediği inkılapları kaldırmak.

Adnan Menderes önderliğinde DP, seçimlerden sonra birçok yeniliğe imza attı. Bu dönemlerde çokça tartışılan ve halk tabanında pekte memnun karşılanmayan ezanın Türkçe okunmasının yerine tekrardan Arapça okunma talebini DP meclise taşıdı ve CHP’nin de onayı ile kabul edildi (Bardakçı, 2006; Abdurrahmanlı, 2021: 3).

Adnan Menderes, sadece bununla kalmayıp aynı zamanda okullarda tekrardan din derslerinin okunmasını da talep etti.

Adnan Menderes, yönetimi ele geçirdikten sonra önem verdiği unsurların başında kuşkusuz ekonomik politikalar bulunuyordu. Adnan Menderes hükümeti ekonomiyi canlandırmak için ABD’den Truman ve Marshall yardımları almıştır. Ayrıca bu dönemde tarıma çok önem verildiğini söylemek gerekiyor. Ve bu gibi gelişmeler sayesinde Adnan Menderes döneminde ekonominin tekrardan canlandığı görülmektedir (Topçu ve Arslan, 2016; Abdurrahmanlı, 2021: 3).

Ayrıca bu dönemde tarımda makine kullanımının artırılması ve tarım sürmede artık traktörlerinin devreye girmesinin yanı sıra demiryollarının ve karayollarının yapımının da artırılması ekonomik refahı ciddi oranda yükseltmiştir (Bardakçı, 2006; Abdurrahmanlı, 2021: 3-4). DP tarımda yaptığı bu yenilikle birlikte CHP'nin aksine köylü kesimlerle yakınlık kurmaya çalıştığı söylenilebilir.

Ekonomi politikalarında devletçilik politikasını uygulayan CHP'nin tam tersine liberal ekonomiyi savunan DP, arkasına iş adamlarını alarak ekonomide farklı bir strateji izlemiştir. Ve bu stratejilerin üzerine devletçilik politikasında yumuşamalar olmuştur (Gürkan, 2010: 73).

Bu dönemin siyasi dönemiyle bir diğer önemli husus ise; DP dış politikada CHP'nin aksine daha aktif bir rol oynadı. Hatırlayacak olursak eğer, CHP dış politikada daha pasif ve geri planda olmayı tercih ediyordu. DP'nin dış politikada daha aktif rol oynadığını gösteren en önemli örneklerden biri ise Kore'ye asker göndermek oldu denilebilir (Çıvgın, 2022: 8).

1954 yılına gelindiğinde “TBMM 10. defa Milletvekili seçimi için sandığa gitti. Bu seçim iki parti içinde büyük önem arz ediyordu. DP ilk defa bu seçimde ülkede köklü yenilikler gerçekleştirip iktidar parti sıfatına giriyordu. CHP ise bu seçimlerde DP karşısında sahada dezavantajlı bir durumda ve ilk kez muhalefet olarak sandığa gidiyordu. Seçim 2 Mayıs 1954 yılında yapıldı ve katılım oranı %86 düzeyinde idi. CHP bu seçimle birlikte siyasi tarihinde ikinci kez kaybediyordu” (Abdurrahmanlı, 2021: 4).

1954 seçimlerinden sonra Celal Bayar Cumhurbaşkanı, Adnan Menderes Başbakan, Refik Koraltan TBMM Başkanı, dış işleri bakanlığına ise Fuat Köprülü geçti (Çıvgın, 2022: 6).

Fakat ilerleyen dönemlerde ikinci yarısından sonra iklimin bozulması, enflasyonun artması, iç göçlerin olması ve ABD'nin yardımlarını kesmesi sonucu ekonomik hayat kötüye gitmeye başlayınca muhalefetin sesini daha da yükseltmeye başlamıştır. DP'ye muhalefet olan kesim genel olarak üç gruba ayrılabilir. Bunlar, “entelektüel, bürokrasi de yer alanlar ve askerler...” (Gürkan, 2020: 77). Bu bahsedilen muhalif kesimler genellikle CHP ile aynı yelpazede yer alan kesimdir. Bu muhalif kesimler ekonominin kötüye gitmesi üzerine DP'ye karşı baskıyı daha da arttırmıştır.

DP'nin tabiri caizse mayasının bozulması, parti içerisinde çatırdamaların artması, sahip oldukları prensiplerini göz ardı etmeleri sonucu bir grup ve bu grubun başını çeken Fevzi Lütüf Karaosmanoğlu, DP'den ayrılıp Hürriyet partisini kurmuştur.

Bu olumsuz şartlar üzerine 1957 yılında yapılan seçim DP için diğer seçimlere göre zor bir seçim olmuştur. Halk tarafından memnuniyetsizliklerin artması muhalif kesimin sesi yükselmesi, gazetelerin hükümete karşı eleştirel yazılarını arttırması durumun kötüye gittiğinin göstergesidir. Bu seçim sonucunda Adnan Menderes önderliğinde olan DP yine zaferle çıkmıştır. Ancak, geçen seçime göre CHP'ye karşı ciddi oy kaybetmiştir.

DP'nin seçimde oy kaybetmesi üzerine geçmiş dönemlerde görülen ve ileri ki dönemlerde de sıkça görülecek olan birçok siyasi liderler gibi Adnan Menderes de basın mensuplarına karşı baskıyı

arttırmıştır. Ayrıca muhalefette susturulmaya çalışılmıştır. Tüm bu gelişmeler sonucu halkın güveni Adnan Menderes Önderliğinde olan DP'ye karşı iyice sarsılmıştı (Abdurrahmanlı, 2021: 5).

DP'nin muhalefeti susturmak adına yaptığı en ciddi adımlardan biri olan Tahkikat Komisyonu'nu kurarak yapmıştır. "... Tahkikat Komisyonu, muhalefetin siyasi ve örgütsel faaliyetlerini soruşturmak amacıyla kurulmuştur. DP'lilerin başını çektiği komisyon elde ettiği araştırma bulgularını raporlayana kadar muhalefetin meclis dışındaki siyasi faaliyetleri askıya alınmıştır" (Gürkan, 2010: 78).

Son olarak bu dönemin sonunda görülen 1960 askeri darbeyi etkileyen olaydan bahsetmek gerekirse eğer; CHP içerisinde yer alan Milletvekiller genellikle büyük toprak sahiplerinden ve ticaretle uğraşan kişiler olduğu görülmektedir. Bu yüzden DP, orduyu denetim altında tutmaya çalışmıştır. Başlangıçta akıllıca bir hamle olarak görülse de daha sonraları ise partinin zararına olduğu görülecektir (Gürkan, 2010: 75).

Orduya yapılan bu baskı sonucu ordu içerisinde tasfiyelerin artması, olumsuz ekonomik koşullardan İsmet İnönü döneminde olduğu gibi askerlerin de etkilenmesi ve ayrıca ordunun İsmet İnönü'ye bağlılığı sonucunda 27 Mayıs 1960 darbesiyle DP iktidarlığı son bulmuştur.

4.3.1. 1950-1960 Döneminde Siyasal Algı Yönetimi

Bu dönemin siyasal algı yönetiminin taşıyıcıları CHP ile özellikle de DP'dir. DP yönetmiş olduğu siyasal algıyı CHP'ye göre farklı bir çizgide ilerleterek dönemin siyasal hayatını şekillendirip yönlendirmeye çalışmıştır.

DP, birçok kesime hitap etmeye çalışmış ve özellikle de CHP döneminde zorluk çeken kesimin yanında yer almaya çalışmıştır. Öyle ki, "DP, şehirlerin büyük iş adamları ve nüfuzlu aydınlarından ilçelerin esnafına, büyük toprak sahiplerine kadar halkı maddi-manevi baskı altında tutanların teşkilatı haline gelmesi ve devleti totaliter bir idareye almış CHP'Ye karşı köylü, işçi, esnaf, yeni fikir ve görüşlerin etkisi altında genç aydınlar ve bunların aralarından Halk Partisi'nden çeşitli nedenlerle ayrılanların el ele bir ayaklanması olarak doğmuştur" (Ağaoğlu, 2016: 55; Karadeniz, 2008: 640).

O halde bu dönemin siyasal algı yönetimi ele alınırken DP'nin yürütmüş olduğu strateji ve bu strateji içerisinde de bütün halka hitap etmek ve özellikle de köy halkına yakın durmak temel amaçlar arasında olduğu söylenebilir. Bundan yola çıkarak şu yorum rahatlıkla yapılabilir ki: DP'nin yönetmiş olduğu siyasal algıya en çok sempati duyan kesimlerden biri köylüler olmuştur.

DP, siyasal arenaya çıktıktan sonra iktidarlığı ele geçirmek için CHP'nin uygulamış olduğu politikalar üzerinden ilerleyerek dönemin siyasal algısını kendi lehine çevirmeye çalışmıştır. Ve bu yüzden özgürlüğe -özellikle de inanç özgürlüğüne-, demokrasiye vurgu yapmış, CHP'nin otoriter yapısını sertçe eleştirmiştir. Fakat dönemin sonlarına doğru izlemiş olduğu siyasal algı da birtakım değişiklikler olduğu görülmüştür. Elbette bunun birçok nedeni olabilir. Ama en temel sebep ekonominin kötüye gitmeye başlaması ve muhalefet kesiminin sesi yükselmesi üzerine siyasal algı yönetiminde değişiklikler olmuştur.

Siyasal algı da yapılan değişimin en güzel örneği; dönemin başlarında izlenen siyasal algı yönetiminde din konusunda hem toplumun hem de siyasi partilerin özgürce hareket etmesi yönünde bir düşünce vardı. Ancak daha sonraki süreçte İslamcı partilerin kurulması yasaklandı sadece İslamcı değil, ırkçı, sosyalist, komünist partilerinde kurulması yasaklandı. Hatta bundan ötürü, yargı tarafından Türkiye Sosyalist Parti, Çiftçi ve Köylü Parti; İslam Demokrat Parti ve Millet Partisi yukarıda sayılan gerekçelerden ötürü kapatıldı (Çıvgın, 2022: 11).

DP bununla sınırlı kalmadı ve “DP, Temmuz 1953’de dinin siyasette karıştırılmasını yasaklayan bir yasa çıkardı ve belirgin amaç, mevcut yasalarla kapatılmayan MP’ni siyasi yaşamdan men edilmesine olanak tanıdı” (Çıvgın, 2022: 12). Tuhaf olan şu ki, bu yasaya CHP oy vermedi. Ve bir zamanlar DP’nin CHP’yi eleştirdiği yönden CHP DP’yi eleştirerek “Tek Partili Döneme” dönmekle suçladı.

Çıvgın’ın da dediği gibi “Türkiye partileri ideolojik nedenlerle pek sık çatışmalar da siyaset meydanında iktidarı elde etmek ve korumak asıl hedef olduğu için ideolojik konumlar kimi zaman bulanıklaşıyor ve dönemsel çıkarlar daha belirleyici olabiliyor” (Çıvgın, 2022: 113). Bu yüzden siyasi partiler ve siyasi liderler kendi çıkarları için yönettikleri siyasal algı da kimi zaman kendi ideolojilerine, siyasi düşüncelerine ters bir yol izleyebiliyorlar.

Son olarak bu dönemdeki siyasal algı yönetiminin iki ana aktörü rolünde olan CHP ve DP’nin izlediği siyasal algı her ne kadar birbirinden farklı olsa da şu gözden kaçırılmaması gerekiyor; CHP’nin sahip olduğu siyasal algı yönetimindeki temel unsurlardan olan modernizmi DP’nin siyasal algı yönetiminde de mevcuttu. Çünkü DP her ne kadar yeni bir siyasi parti olsa da CHP içerisinden çıkmış bir partidir.

4.3.2. 1950-1960 Döneminde Siyasal Algı Yönetiminde Kullanılan Araçlar

Dönemin siyasal hayatında iktidarlığı ele geçirmek ve geçirdikten sonra da devam ettirmek isteyen DP, siyasal algı yönetimini iyi bir çizgide yönetebilmek adına birçok çalışmaya imza atmıştır. Bu çalışmanın başında da “din faktörü” gelmektedir. O halde bu dönemin siyasal algı yönetiminde din faktörü önemli araçlar arasında yerini almaktadır.

Adnan Menderes siyasal algı yönetiminde yaptığı en büyük atak Ezanın Arapça okunmasını, din derslerin tekrardan okutulmasının yanında radyolarda da dini programlar yapılması ve hacla ilgili kontenjanların artırılması yönünde düzenlemeler yapmıştır. Bu gelişmeler siyasal algı yönetiminde kullanılan araçlardır. DP ve Adnan Menderes, CHP’nin yapmış olduğu özellikle din üzerinden yapılan inkılapları çok sert bir dille eleştirilmiş ve bir konuşmasında “Jandarma zoruyla yaşatabilen inkılapları geri almak, demokratik yollarla iktidara gelmiş bir hükümetin göreviydi” (Çıvgın, 2022: 17) demiştir.

Adnan Menderes başka bir konuşmasında ise “Şimdiye kadar baskı altında bulunan dinimizi kurtardık. İnkılap sofralarının yaygaralarına ehemmiyet vermeyerek Arapçalaştırdık. Mekteplerde din derslerini kabul ettik. Radyoda Kuran okuttuk. Türkiye bir Müslüman devletidir ve Müslüman kalacaktır. Müslümanlığın bütün icapları yerine getirilecektir” (Kaleli, 2016; Abdurrahmanlı, 2021: 3).

Adnan Menderes Zafer Gazetesine verdiği röportajda laiklik ilkesine vurgu yapmış ve laiklik ilkesini koruyacaklarının altını çizmiştir. Adnan Menderes, en büyük gayelerinin halkı din baskısından kurtarmak ve gerici yobaz düşüncelerden arındırmak olduğunu söylemiştir. Bu yüzden ezanın tekrardan Arapça okunmasını sağladığını ifade etmiştir (Zafer Gazetesi, 1950: 1; Aslan, 2014: 45-46).

Fakat CHP döneminde siyasal algı yönetiminin ana unsurlarından olan ve din ile tezat olarak görülen laikliğe karşı DP içerisinde sert bir tutum sergileyen belli bir kesim ve milletvekillerin var olduğunu söylemek gerekiyor. Hatta bu dönemlerde bazı milletvekiller tarafından “Medeni Kanun’u yürürlükten kaldırmak, şeri hukuka geri dönmek, İslam’ı yeniden devlet dini olarak tanımlamak, milletvekillerin eskiden olduğu gibi Kuran’a el basarak yemin etmelerini ve Latin alfabesinden vazgeçilmesi gibi talepler” (Çıvgın, 2022: 5) dile getirildi. Fakat bu dönemde bu talepler kabul edilmedi. Her ne kadar DP, CHP’nin politikalarını eleştirerek siyasi arenaya çıksa da Cumhuriyet’in ilkelerine ve inkılaplarına bağlı kalacağını göstererek siyasal algı yönetimini de bu çerçevede çizmiştir.

O halde DP, yönetmiş olduğu siyasal algı da sadece muhafazakâr kesimi etkilememiş aynı zamanda CHP ile bütünleşen laiklik ilkesini savunan liberalleri de etkilemiş ve bu durum da DP’nin siyasal algı yönetimini uzun bir süre ayakta durmasını sağlayan faktörlerden biri olmasını sağlamıştır.

DP, siyasi yönetimin başına geçtiği zaman bazı kesimler tarafından DP’nin Mustafa Kemal Atatürk ve değerlerine karşı olduğu ve DP’nin yöneteceği siyasal algı da bundan etkileneceğine dair bir düşünce vardı.

DP, Mustafa Kemal Atatürk’ün inkılaplarına karşı değildi. Ancak, toplum tarafından benimsenmeyen, olumsuz algı yaratan inkılapları kaldırmak istiyordu. Yukarıda da bahsedildiği gibi ezanın tekrardan Arapça okunması, 1924 Anayasasının tekrar eski diline geri dönmesi ve köy enstitülerin kapatılması DP’nin siyasal algı yönetimine paralel olan gelişmelerdir (Çıvgın, 2022: 17).

DP’nin Mustafa Kemal Atatürk inkılaplarına karşı olmadığını gösteren en güzel örneklerinden biri de; “Fas-Cezayir kökenli bir tarikat olan Ticanilik, 1930’larda Kemal Pilavoğlu (1906-1977) adlı şahıs Türkiye’ye sokulmuştur. Bu tarikatın müfsitleri 1949-1952 arasında özellikle İç Anadolu da put olarak niteledikleri Mustafa Kemal Atatürk büstlerine-heykellerine saldırıp parçaladılar. DP hükümeti bu tip eylemleri engellemek için 1951’de “Atatürk’ü Koruma Kanunu” çıkardı (Çıvgın, 2022: 5).

Bu dönemin siyasal algı yönetiminde kullanılan bir diğer araç: Halkevleri olmuştur. CHP döneminde Halkevleri Devletin ve CHP’nin değerlerini, ilkelerini, inkılaplarını topluma aktaran CHP’nin sırtını yasladığı önemli bir kurumdur. Ancak, DP iktidarlığı ele geçirdikten sonra Zafer gazetesine “Hesap günü gelmiştir. CHP’nin gasp ettikleri istirdat edilecek... Ve yine aynı gazetede millet kesesinden gariplerin üzerine oturtulan Halk partisi binasının ve o zaman ki iktidarlarca Halkevlerine verilen 50 milyon kiranın hesaba sorulacağı...” (Zafer Gazetesi, 1950; Aslan, 2014: 52-53) şeklinde haberler geçmiştir.

Gazetede yer alan bu ifadelerden sonra CHP tarafından Halkevlerinin mallarına el konulacağı endişesi oluştu. İktidar parti tarafından Halkevlerinin mallarına el konulmasıyla ilgili yasa kabul edilerek dönemin kültür kurumlarından olan Halkevleri kapatılmış oldu.

Bu gelişmeleri Ulus gazetesi, muhalefetin devre dışı bırakılması yönünde yorumlamış ve demokrasi dışı olarak görmüştür (Ulus Gazetesi, 1951; Aslan, 2004: 53).

O halde şu yorum rahatlıkla yapılabilir: Dönemin belli bir kesiminde Halkevlerine karşı olumsuz bir algı mevcuttu. DP bunu lehine çevirmek adına Halkevlerini kapatma gereksinimi duymuştur.

CHP'nin iktidar olduğu dönemde siyasal algı yönetimini etkileyen unsurların başında gelen Halkevleri, DP döneminde ise Vatan cephesi örgütlerine dönmüştür. DP kendi lehine göre siyasal algı yönetimini oluşturmak ve aktarmak amacıyla bu örgütü kurmuş ve bir nevi Halkevlerinin yerine koymaya çalışmıştır (Aslan, 2014).

Her dönemde olduğu gibi bu dönemin siyasal algı yönetiminde kullanılan araçların başında kuşkusuz ekonomik hayat gelmektedir. Bu dönemin siyasal algı yönetimini ciddi anlamda etkileyen ekonomik hayat, özellikle son zamanlarda etkisini daha da arttırmıştır, denilebilir. Çünkü olumsuz giden ekonomik hayat tüm toplum üzerinde etki etmiş ve dönemin siyasal algısının seyrini değiştirmişti. Dönemin başlarında siyasal algı yönetiminde kullanılan ve etkileyen araç demokrasi, özgürlük, liberal gibi ilkeler iken ekonominin bozulmasıyla toplumda hoşnutsuzluk olmasının üzerine muhalefetin sesinin daha da yükseltmesine sebep olmuştur. Bunun üzerine DP yönetmiş olduğu siyasal algı da değişiklikler yaparak yönettikleri siyasal algı yönetiminde kullanılan ve etkileyen araçlarda da (otoriter-baskı, dizginleme, anti-demokratik, sınırlayıcı) değişiklikler yapmaya başlamıştır.

Köyden kente olan göç olayları, siyasal algı yönetiminde kullanılan araçları etkileyen bir diğer husustur. Daha önce de bahsedildiği gibi siyasal algı yönetimini olumlu bir seyrinde ilerletmek adına DP tarıma önem vermiş, tarımda makineleşmeyi arttırarak tarım alanında önemli gelişmeler sağlamıştır. Fakat bu gelişmelerin yanı sıra köylerde tarıma dayalı iş gücü ihtiyacı azalmış ve köylülerin kentlere göç etmesine neden olmuştur. CHP'nin endişeyle baktığı DP'nin ise desteklediği bu güçle köyden gelen halk CHP'nin ilkelerine alışmış ve Osmanlı Dönemindeki gibi kentlerde dini figürleri azaltmıştır. Köylü yabancı hissettiği bu yerde kendine tutunabilecek bir yol aramıştır. Bu yol da dini değerleri ön plana çıkaran cemaatlere sığınmakla çözüm bulmuşlardır. DP ise bunun üzerine siyasal algıyı lehine çevirmek adına kentlerde dini derneklerin ve camilerin sayısını arttırmıştır (Çıvgın, 2022: 28).

Yine bu dönemin siyasal algı yönetiminde kullanılan araçları etkileyen öğrenci olayları meydana gelmiştir. Ve özellikle de dönemin sonlarında daha çok etki eden öğrenci olaylarına karşı DP, uzlaşmak yerine öğrencilere gösterilen baskıyı iyice arttırmış ve ciddi çatışmalara sebep olmuştur. Ve böylelikle DP'nin siyasal algı yönetiminin öğrenciler tarafından benimsemesini iyice zorlaştırmıştır.

Bu dönemde siyasi liderler tarafından yurt gezileri oldukça sık yapılan gezilerdi. Haliyle siyasal algı yönetimini de etkilemiştir. Dönemin siyasi liderleri bu geziler sırasında sahip oldukları siyasal algıyı halka aktarma, benimsetme ve rakibi olduğu diğer siyasi partilerin siyasal algılarını da olumsuz olarak lanse etmek amacıyla yapılan bu geziler siyasi partilere ve liderlere oldukça katkı sağlamıştır.

Geçmiş dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de siyasal algı yönetiminin taşıyıcısı olan ve siyasal algı yönetiminde kullanılan araçlardan biri iletişim araçlarıdır (gazete-radyo). Fakat geçmiş dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de gazete-radyo baskı altında kalmış ayrıca okur- yazarlığın düşük olması ve teknolojinin yeteri kadar gelişmemesi sonucu halkın iletişim araçlarına erişiminin zorlaşması ve gazete-radyonun genelde iktidar partilerin ideolojilerine uygun hareket etmesinden ötürü dönemin siyasal algı yönetimi istenilen doğrultuda kullanılamamıştır.

4.4. 1960-1980 Döneminde Siyasal Hayat

4.4.1. 1960 Askeri Darbe

Darbeler (askeri) tarihini çok eski yıllara götürmek mümkündür. Ama genellikle modern devlet oluşumundaki toplumlarda görüldüğünü söylemek gerekiyor. Özellikle de 19. yy'da ulus devletlerde yaygın olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Yılmaz, 2021: 205).

Türkiye Cumhuriyet Devleti kurulurken Osmanlı Devleti'nden birçok şeyi miras olarak kurulmuştur. Her ne kadar yeni bir rejim olarak görülse de Osmanlı'nın devamcısı olarak var olduğunu beyan eden düşünceler de mevcuttur. O halde bu düşüncelerden yola çıkarak Türkiye Cumhuriyet Devleti'ndeki askeri oluşumlar ve askeri darbeler Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde modernleşme sürecindeki oluşumlara dayandırılabilir (Yılmaz, 2020: 205).

“Askeri darbe yani “hükümet darbesi” en genel anlamıyla mevcut hukuk düzen/anayasal düzen dışındaki bir yöntemle; zorla ve aniden siyasal iktidarın değiştirilmesidir...” (Yılmaz, 2020: 206).

1960 döneminde girildikten kısa bir süre sonra askeri darbe gerçekleştirilmiş ve böylelikle Türkiye Cumhuriyet Devleti de birçok konuda geri dönülmez bir yola girmiştir.

O halde 27 Mayıs günü ordunun yönetimi ele geçirmesiyle darbe gerçekleşmiş oldu. Bu darbeyi gayri meşru olarak bulanların yanında destekleyen kesim de bulunmaktaydı. Bu kesim, bürokratik ve CHP'dir (Akıncı, 2014: 60). Bazı görüşlere göre CHP bu darbeye karşı bir tutum sergileseydi gerçekleşmesi mümkün olamazdı (Akıncı, 2014: 61).

27 Mayıs günü yönetimi ele geçiren ordu, İstanbul Radyosundan hazırlamış olduğu ihtilal bildirgesini halka okumuştur. Bu bildiriye göre meydana gelen siyasi kargaşalardan ötürü demokrasi zarar görmüş ve bundan ötürü yönetim ele geçilerek adil bir seçim yapılacağını, siyasi yönetimin tekrardan demokrasiye uygun bir şekilde devam edileceği yönünde teminat verilmiştir (Özkan, 2016: 95). Ayrıca o dönemlerde dış güçlerin tepkisinden çekinildiği için yayımladıkları bildiride “Müttefiklerimize, komşularımıza ve bütün dünyaya hitap ediyoruz. Gayemiz, Birleşmiş Milletler (BM) Anayasası'na ve insan hakları prensiplerine tamamen riayettir. Büyük Atatürk'ün “yurtta sulh,

cihanda sulh” prensibi bayrağımızdır. Bütün ittifaklarımıza, taahhütlerimize, NATO’ya ve CENTO’ya inanıyoruz ve bağlıyız” (Özkan, 2014: 95) ifadeleri yer almıştır.

1960 darbesiyle birlikte birçok kişi cezaya çarptırılırken bazı siyasi aktörlerde (Adnan Menderes, Celal Bayar...) idama çarptırılmıştır. Ve ilginç olanı halk tarafından ya da DP’yi destekleyenler tarafından herhangi bir tepki gelmemiştir. Kuvvetle muhtemel o günkü şartlardan ötürü herkes de bir korku hissediliyordu (Akıncı, 2014: 63).

Milli Birlik Komitesi, 38 subayın bir araya gelerek oluşturduğu bir komitedir. Fakat bu komiteyi oluşturan subayların farklı düşüncelere sahip olması ve bundan ötürü zamanla gerilimlerin meydana geldiği görülmektedir. Çünkü komitedeki subayların bir kesimi bir an önce bu siyasi belirsizlikten kurtulup seçim yapılmasını önerirken diğer kesimi ise ordunun biraz daha yönetimde kalıp eksik kalan devrimlerin de gerçekleştirilmesini istemiştir. Bunun üzerine ordunun yönetimde kalmasını önerenler komiteden uzaklaştırılarak bu subayların tarihte 14’ler olarak bilinmesine neden olmuştur (Özkan, 2010: 95).

MBK, bu süreçte çok aktif bir rolü olduğu söylenilebilir. Ayrıca yönetimi ele geçiren ordu, her ne kadara demokrasi yönetimini geri getireceğini, siyasi yönetimde iyileştirmeler yapacağını ifade etse de dönemin şartları ve koşullarının etkisiyle de dönemin anayasası olan 1924 Anayasası askıya alınıp MBK’ya uygun bir anayasa hazırlanmıştır (Özkan, 2010: 95).

1960 darbesiyle ilgili bir diğer önemli husus; bu darbenin meydana gelmesi ve siyasal mekanizmaya bu müdahalelerin yapılması dönemin şartları ve koşullarına bakıldığında çok da şaşırılacak bir durum olmadığı söylenilebilir. Çünkü İsmet İnönü halkın CHP’ye karşı hoşnutsuzların farkında olmakla birlikte bu dönemde dış etkenlerin etkisiyle de demokrasiyi güçlendirmek adına çok partili hayata geçmek için çalışmaların yapılmasına ses etmemiştir. Orduyla arası iyi olan İsmet İnönü, bu konuda da orduyu ikna etmişti. Ve bu da bir nevi ordunun onayını almak gibi bir şeydi. Yani ordu zaten siyasi mekanizmanın bir yerlerinde bulunmaktaydı (Akıncı, 2014: 58).

Fakat darbenin yapılma nedenleri ve meydana geldiği ortamı irdilemeden önce yukarıda bahsedilen husus hakkında bir parantez açmak yararlı olacaktır. Öyle ki, yapılan literatür sonuçlarında ordunun aslında Cumhuriyeti’n kurulmasından beri siyasi yönetimde yer aldığı yönündedir. Ve Mustafa Kemal Atatürk de inkılaplarını yayma ve devam ettirme de en önemli gücü ordudan aldığı yönünde fikirler beyan edilmiştir (Akıncı, 2014: 56). Bu düşüncelere bir nevi katılmakla beraber şunu da açıklamak gerekiyor. Mustafa Kemal Atatürk’ün sahip olduğu düşünce ve Türk siyasal hayatına yerleştirmek istediği temel ilkelerden biri ordu-siyaset ayrımıydı. Elbette yapılan inkılaplarda ordunun gücünden yararlanıldığı söylenebilir ama bu ordunun siyasetin içerisinde yer aldığı anlamına gelmez.

60 darbesi irdelemeye devam edilirse eğer; DP, siyasal arenaya çıktıktan sonra 1950, 1954 ve 1957 seçimlerinde önemli bir başarı göstererek Cumhuriyet hayatını ciddi bir şekilde etkilemiş ve demokrasi için yeni bir kapı açmıştır. Ancak oturmayan bir demokrasi, yanlış bir şekilde izlenen ve iktidar ile muhalefet arasındaki mutabakatlar 1960 darbesinin yaşanmasına neden olan faktörlerdir (Akıncı, 2014: 59).

1960 darbesinin birçok nedeni olmakla beraber kilit unsurlardan biri iktidar ile muhalefet arasındaki sert çatışmalardır. Siyasal arena çekişmelerle dolu bir alandır. Bu doğrultuda CHP, iktidar partisi konumundayken muhalefet konumunda olan DP'ye olumlu yaklaşmamış ve DP'nin birçok hususta baskı altında kalmasına sebebiyet vermiştir. DP bu durumu muhalefet konumundayken sertçe eleştirmiştir. Ancak, ne yazık ki DP iktidarlık koltuğuna oturduktan kısa bir süre sonra CHP'nin yaptıklarının bir benzerini yapmıştır. Bu durumda çatışmaların tansiyonunu yüksek kalmasına neden olmuştur (Akıncı, 2014: 59).

İktidar ile muhalefet arasındaki bu çatışmaların yanında dönemin aydınlarından olan bürokrasi ile bulundukları ekonomi şartlardan ve sosyal konumlarından dolayı rahatsız olan bir kenar vardı. Bürokratik kesim, orduyu da içinde barındırdığından dolayı diğer kesimlere tahakküm kurma işi daha kolaydı (Akıncı, 2014: 60).

Son olarak darbeyi tetikleyen bir diğer unsur kuşkusuz DP'nin ordu üzerine baskı yapıp orduyu birçok kez tasfiye etmesidir.

1961 darbesinden sonra siyasi yönetim yeni bir anayasayla Türk siyasi sahnesine çıkmıştır. Ve bu anayasada birçok demokratik ilkeyi barındıran maddeler bulunmaktadır.

Bu yeni anayasanın hazırlanması için dönemin önemli kurumlarından olan ve uzun bir süre de önemini koruyacak olan Milli Birlik Komitesi "...Temsilciler Meclisi kurma kararı almıştır. Aynı yılın şubat ayında ise siyasi partilerin faaliyetlerine izin verilmiştir. Temsilciler Meclisi aslen bir kurucu meclis gibi çalışılmıştır..." (Özcan, 2010: 96).

Bu meclisle ilgili dikkat çekmek istenilen husus; bu meclisi oluşturanlar CHP dönemindeki gibi bürokratik kesim ağırlıklı meclistir. Yönetime el koyanlar DP'ye antipati duyduğu kadar CHP'ye sempati duymuştur. Bu yüzden CHP, kurulan mecliste aktif bir rol oynamıştır.

1961 Anayasasıyla birlikte ikili meclis getirilmiş, önemli kurumlar olan Yüksek Hâkimler Kurulu ve Anayasa Mahkemesi de kurulmuştur (Gökçen, 2020: 45). Anayasa Mahkemesi hem bu dönem için hem de ileri ki dönem için oldukça önemli olan bir kurumdur. Meclis üzerinde denetleyici olan bu mahkeme parlamento görevini kötüye kullandığında yargı görevini üstlenmiştir (Özcan, 2010: 97).

Bu dönemi daha iyi anlamak açısından 1961 Anayasasını biraz daha detaylandırmak gerekli. 1961 Anayasasında kuvvet ayrılığı ilkesi prensip sayılmış ve yasama-yürütme-yargı mekanizmaları arasında en güçlü konuma getirilen yargı olmuştur. Birçok kurum ki bunun içerisine meclis de dâhil yargıya hesap verecek duruma getirilmiştir. Ayrıca yaşama, yerleşme, düşünce özgürlüğü hakkındaki hususlar düzenlenmiş ve önemli haklardan olan Toplu Sözleşme hakkı da 1961 Anayasasına dâhil edilmiştir (Özcan, 2010: 96).

1961 Anayasası, çelişen yargılar da içermektedir. Çünkü bu Anayasa bir yandan "hak ve özgürlükleri genişleten, sosyal devlet nosyonuna ağırlık veren ve hukuk devletine uygun kurumları oluşturan pozitif yönlüdür. Ama bir yandan da DP döneminin tecrübelerine bakarak yürütmeyi sınırlayan, parlamentonun üzerindeki siyaset dış denetim mekanizmalarını arttıran vesayet

kurumlarının oluşturulması yönünde düzenlemeler yapan bir anayasadır. MGK, bu çerçevede altı çizilmesi gereken vesayet kurumu olarak dikkat çekmektedir” (Özta, 2010: 96).

Sonuç olarak bu anayasayla birlikte hem sosyal devlet anlayışıyla birlikte birçok konuda özgürlükler tanınmışken bir diğer taraftan da başına Cumhurbaşkanı getirilerek vesayet kurumu özelliğini taşıyan MGK kurulmuştur (Özta, 2010: 97).

Ayrıca, bu dönemde sosyal devlet anlayışının yanında “Sanayileşme ve onun ürettiği ilişkiler ülkenin toplumsal yapısını belirlemeye başlamıştır. Bu yapı, hem sanayileşme ve kentleşmenin şekillendirdiği toplumsal yapının hem anayasal sistemin hem de soğuk savaşın ve tüketim toplumunun bunalttığı Batı ülkelerindeki genç nüfustan gelen taleplerini içeren uluslararası etkilerin bir sonucu olarak bir hayli hareketli bir siyasal ortamın doğmasına neden olmuştur” (Yılmaz, 2020: 214).

Yine bu dönemde siyasal hayatta yeni ve popüler olmaya aday olan “devrimci düşünce” (Yılmaz, 2020: 214) yaygınlaştı. Bu düşünce özellikle genç kesimler arasında yaygın olan ve siyasal yönetiminin yönünü etkileyen araçlardan biridir.

1961 Darbesinden kısa bir süre sonra 15 Ekim de nispi seçim sistemine göre seçim yapılmış ve bu seçimin sonuçlarına göre “Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) oyların %36, 74’ünü Adalet Partisi (AP) ise %34,79’unu almıştır” (Özta, 2010: 98).

Seçim sonucu, dönemin CHP’si ve ordu kesimi tarafından şaşkınlıkla karşılanmıştır. Çünkü DP’nin davasının taşıyıcıları olan Adalet Partisi ve Yeni Türkiye Partisinin oyları ordunun desteklediği CHP’ye karşı önemli bir başarı sağlamıştı.

Ayrıca, ordu CHP’ye destek vermekle de kalmamış DP’nin davacısı olan herhangi bir partinin iktidara gelmemesi için Milli Bakiye sistemini getirmiştir (Akıncı, 2014: 65).

1961 seçimi sonucunda iki ana partinin (CHP-AP) ön plana çıkmasının yanında nispi seçim sisteminin etkisiyle de küçük partilerde çıkmaya başlamıştır. Ve artık tam anlamıyla çok partili hayatı hissetmeye başlanılan döneme girilmiş oldu (Gökhan, 2020: 247).

Bu süreçte oluşan partileri baskı altında tutmak için Cemal Gürsel, partilerin liderleriyle bir toplantı yaptı ve toplantı sonucunda “Çankaya Protokolü” siyasal liderler tarafından imzalandı. “Bu protokole göre, MBK’nın emekliye ayırdığı yeniden görevlendirilmeyecek, Yassıada’da mahkûm edilenlere af getirilmeyecek, Cemal Gürsel Cumhurbaşkanı seçilecek ve İsmet İnönü’de Başbakan olacaktı. MBK kendi hazırladığı Anayasayı ihlal ediyor ve siyasal partileri baskı altına almış oluyordu” (Dursun, 2000: 94; Akıncı, 2014: 64).

Bu gelişmelerin yanında bir diğer önemli gelişme koalisyon kurulmasıdır. Bu seçim sonucunda iki parti ön plana çıkmasına rağmen tek başına hükümeti kuracak oya ulaşamadılar. Böylelikle ilk koalisyon hükümetleri bu dönemde görülmüştür. Bu ilk koalisyonu iki farklı ideolojiden olan AP ve CHP’den oluştuğu görülmektedir (Gökçen, 2020: 247).

Böylelikle yukarıda da bahsedildiği gibi ilk koalisyon AP ve CHP tarafından kurulmuş ve bu koalisyon I. İnönü koalisyon olarak adlandırılmış. Fakat bu koalisyonun kısa sürmesi üzerine bu sefer CHP, YTP ve CKMP'ler arasında II. İnönü koalisyon kurulmuştur. Ancak bunun da kısa ömürlü olması üzerine III. Koalisyon kurulduğu görülmektedir (Gökçen, 2020: 248).

Ancak, 1965 seçimlerinden sonra 1961'den farklı sonuçlar olmuştur. Bu sefer, iktidarlık koltuğuna tek başına Süleyman Demirel'in önderliğiyle AP olmuştur. Ana muhalefet partisi de CHP olmuştur. Böylelikle muhtıraya kadar ülke Süleyman Demirel'in iktidarlığı altında yönetilmiştir (Gökçen, 2020: 248).

Bu dönem içerisinde oluşan 1960'lı dönemlerde köyden kente göç oranı artmış ve işçi sınıfı dediğimiz bir grup oluşmuştur. Bu grubun bir nevi temsilcisi olan TİP, sol ideolojisiyle tarih sahnesinde yerini almıştır. "TİP'in 13 Şubat 1961'de bir grup sendikacı tarafından kurulmasını talep eden süreçte Mehmet Ali Aybar'ın partinin başına geçmesiyle TİP hızlı bir biçimde yükselişe geçti. Mehmet Ali Aybar'ın kişisel donanımı ve yeni kurulan partinin soldaki boşluğu doldurmaya talip oluşu, entelektüellerin ve üniversite öğrencilerinin önemli bir kısmının TİP'i desteklemesine yol açmıştır..." (Özkan, 2010: 116).

TİP'in 1965 seçiminde gösterdiği başarıyla birlikte sol kesimde duran ve destekleyenler için bir umut olmuştur.

Bu dönem içerisinde sol ideolojisinde olan bir diğer siyasi parti Milli Demokrat Partidir. Bu parti TİP ile çoğu kez ciddi çatışmalara girmiş ve yer yer ciddi yankılar uyandırmıştır. MDP, TİP'e göre düşüncelerini meydanlarda söylemekten ziyade meclis ortamında söylemeyi tercih eden ve destekleyen bir partidir (Özkan, 2010: 118).

1924 Anayasası üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyet Devleti 27 Mayıs darbesiyle yıkılmış ve 1961 Anayasasıyla ikinci Cumhuriyet kurulmuştur. Yeni bir anayasa üzerine kurulan Cumhuriyet, oluşturulmak istenen sistemin kurumsallaşmamasından ötürü kısa ömürlü olmuştur. Ve 1971 yılına gelindiğinde ülke ordu tarafından yayımlanan muhtıra ile karşılaşmıştır (Dursun, 2005: 182).

Yayımlanan muhtıranın en temel nedeni; 1961 darbesiyle ülkedeki çatışmaların sonlanmayıp devam ettiği ve bu durumun özellikle de genç kesim tarafından hoşnutsuzlukların iyice artmasına sebep olmuştur (Akıncı, 2014: 66). Bir diğer önemli nedeni ise; 1961 Anayasası üzerine kurulan yeni Cumhuriyet önceki anayasaya göre çok daha özgürlükçü ve birçok konuda toplum tabanına haklar tanıyan bir anayasaydı. Fakat bu anayasa hem yukarıdan aşağıya doğru baskı ortamında yapılması hem de yeni Cumhuriyet sisteminin kurumsallaşmaması öne sürülen önemli nedenler arasındadır (Dursun, 2005: 187).

1971 muhtırasının başka bir nedeni ise, Türkiye'de artan sol hareketler ki özellikle de sosyalist parti özelliğine sahip olan TİP'in meclise girmesi ordu tarafından rahatsız edici bir durumdu. 1965 ve 1969 yılları arasında iktidarlık koltuğuna oturan Süleyman Demirel, muhtıra ilk yayımlandığında olumlu bakmıştı. Çünkü sol hareketin yükselişine darbe vurulacağından dolayı takınan bir tavidir. Fakat muhtıradan sonra AP'nin siyasi lideri Süleyman Demirel, siyasi liderlikten alınca muhtıra sert bir tavır takınmıştır (Editör, 2022).

Sonuç olarak 12 Mart'ta ordu tarafından muhtıra yayımlandı. Bu muhtıraya göre hükümetin bir an önce istifa etmesi tekrardan –Mustafa Kemal Atatürk ilkelerine uygun bir şekilde- Anayasanın hazırlaması isteniyor ve açık bir şekilde tehdit edilerek ordunun yönetimi ele geçireceği yazılıyordu (Akıncı, 2014: 66).

Muhtıra yayımlandıktan sonra tam bir otoriter rüzgâr esiyordu, Cumhuriyet'in birçok mekanizmasında. Her ne kadar bir anayasa bir meclis olsa da ordunun yönlendirilmesiyle hareket ediyordu (Akıncı, 2014: 67).

12 Mart muhtıra sürecinde ordu yönetime el koymasa da baskıyla yönlendirdiği bir süreç olmuştur. Bu süreçte sağ ve sol ideolojilerinin artık görünür bir şekilde çatıştığına dair şahit olunan bir süreç olmuştur. Muhtıra sürecinin sonlarına doğru İsmet İnönü'ye galip gelen Süleyman Demirel sağ ideolojisini arkasına alarak siyasi tarih sahnesinde yerini almış ve yükselişe geçen sağ ideolojisinin karşısında kendi köşesine iyice sıkışan sol ideolojisinin de bu süreçle birlikte siyasi tarih sahnesinin ön sayfalarında yer aldığı görülmüştür (Yılmaz, 2020: 217).

Sol kesim tarafından ise en başında muhtıraya sert bir tavır söz konusuydu. Fakat ordu tarafından hükümetin başına Nihat Erim getirilince İsmet İnönü bu gelişmeyi olumlu karşılamıştı. Bunun üzerine CHP'nin genel sekteri olan Bülent Ecevit ile İsmet İnönü arasında çatışma çıkmış ve çatışma sonunda Bülent Ecevit zaferle çıkıp 1972'de CHP'nin genel başkanı olmuştur (Editör, 2022).

1971 ile 1973 arasında ordunun yönetimi restore etme adı altında baskıyı iyice arttırmıştı. Bu süreçte yine idamların olduğu görülmektedir. Örneğin, çok uzun yıllar tartışılan Deniz Gezmiş'in idam edilmesi olayı gerçekleşmiştir. Her ne kadar bu olayı İsmet İnönü engellemek istese de sağ kesiminde etkisiyle de idam edilmesine engel olamamıştır (Öztan, 2010: 137).

1973 yılına girildiğinde Cumhurbaşkanı olan Cevdet Sunay'ın görev süresi bitmesi üzerine ordu tarafından Genel Kurmay başkanı olan Orgeneral Faruk Güler'in gelmesini talep ettiler. Fakat bu talep hem AP hem de CHP tarafından kabul edilmeyerek ordunun yoğun baskısına rağmen CHP ile AP Fahri Korutürk'ü Cumhurbaşkanı yapmışlardır (Editör, 2022). Ayrıca sağ yelpazesinde yeni kurulan ve etkili olan Milli Selamet Partisi görülmektedir (Öztan, 2010: 138).

12 Mart muhtırası sonunda Nihat Erim başkanlığında oluşturulan ve CHP ile AP'den meydana gelen “Teknotlar kabinesi 26 Mart 1971 ile 3 Aralık 1971 tarihleri arasında görev yapmıştır” (Özdemir, 2002: 26; Gökçen, 2020: 248).

“Bunun ardından 11 Aralık 1971 ile 22 Mayıs 1972 tarihleri arasında görev yapacak olan “İkinci Erim Kabinesi” kurulmuştur. Nihayetinde “Feride Melen ve Naim Tolu Kabineleri” kurulmuş bu kabinelerde ülkeyi 1973 seçimlerine kadar yönetmekle görevlendirilen geçici hükümetler olarak işlev görmüşlerdir” (Ahmad, 2006: 165; Gökçen, 2020: 248).

4.4.2. 1960-1980 Döneminde Siyasal Algı Yönetimi

Bu dönemin yönetilen siyasal algısı oldukça çekişmeli geçmiştir. Çünkü dönemin siyasal hayatı birçok önemli gelişmeleri misafir etmiştir. Bu dönem bir darbe ve bir muhtıra yaşamış, küçük siyasi partiler, siyasi meydanında sıkça yer almaya başlamış ve ideolojilerin etkisiyle de

gruplaşmalar-sınıflaşmalar oluşmuştur. Ve tüm bunlar da bu dönemin siyasal algı yönetiminin ayrılmaz parçaları olmuştur.

Gökçen'in de dediği gibi, Demokrat parti ile başlayan çok partili hayatta geçiş süreci 1961 darbesi olmasına rağmen devam etti. Böylelikle Türk siyasal mekanizmaları genişleyerek farklı ideolojiler ortaya çıkmaya başladı. Bu farklı ideolojilerin yarattığı çatışmalar Türk demokrasi hayatını çoğu kez çıkmaza koyup darbelerin olmasına yol açtı. Bu darbeler sonucunda hem siyasal yönetimde hem de toplum tabanında gruplaşmalar, çatışmalar meydana getirdi (Gökçen, 2020: 1). Bu gruplaşmalar ve çatışmalar az önce bahsedildiği gibi hem bu dönem hem de gelecek dönemin siyasal algı yönetiminin ayrılmaz parçası olmakla birlikte siyasal algı yönetimindeki stratejileri de çeşitlendiren bir husus oldu.

Bu dönemin siyasal algı yönetimi anlatılırken çıkış noktası ideolojiler olacaktır. Çünkü bu dönemin ve gelecek dönemlerin siyasal hayatını etkileyen ve kullanılan araçlardan biri kuşkusuz ideolojilerdir. Bu dönemin siyasal mekanizmasının bir ucunda sağ ideolojisi diğer ucunda sol ideolojisi bulunmaktadır.

Bu dönemde ciddi bir boyutta ideolojik çatışmalar söz konusuydu. Bu çatışmalar uğruna insanlar ölüyordu. Bu dönemde özellikle genç kesim tarafından sosyalist, milliyetçi ideolojilerin yanında iki büyük ayrı kutbu temsil eden sağ ve sol ideolojilerin rekabeti bu dönemin siyasal hayatını şekillendiren en önemli faktörlerden biri olmuştur (Demirtürk, 2015: 157).

Ele alınan bu süreçte darbe, muhtıra ve ideolojik çatışmaların yanında yaşanan bir diğer gelişme Kıbrıs Harekâtıydı. Bülent Ecevit'in girişimleriyle Türk askerlerinin Kıbrıs Barış Harekâtına gönderdiği ve bu dönemde Bülent Ecevit'e karşı sempatiyi arttırdığı söylenebilir (Demirtürk, 2015: 60). Bülent Ecevit'in yaptığı bu girişim basın tarafında da olumlu bir şekilde gösterilmeye çalışılmış ve Kıbrıs Harekâtının zaferi büyük manşetlerle verilmiştir (Öztan, 2010: 138). Bu gelişmeler de bu sürecin belli bir döneminde siyasal algı yönetiminde Bülent Ecevit'e artı puan getirdiği söylenebilir.

4.4.3. 1960-1980 Döneminde Siyasal Algı Yönetiminde Kullanılan Araçlar

Ele alınan bu süreçte siyasal algı yönetiminde kullanılan birçok araç bulunmaktadır. Her araç birbirinden önemli olmakla birlikte bu dönemin siyasal algı yönetiminde en çok kullanılan araçlar arasında ideolojiler önemli bir yere sahiptir.

1960 dönemine girildikten sonra kendini göstermeye başlayan ideoloji, sağ ve sol ideoloji olarak iki grup şeklinde siyasal hayatta belirlemeye başlamış ve siyasal algı yönetiminde önemli araçlar arasında yerini almıştır. Bu ideolojiler tarihsel süreçte yükselişe geçmesiyle birlikte birçok parti bu ideolojilere göre yerini belirleyerek siyasal algıyı kendi lehine göre yönetmeye çalışmışlardır.

1960'larda dünya çapında başlayan sol hareketler Türkiye'de ve özellikle genç kesim üzerine etkili olunca CHP sol yelpaze de yerini almıştır. "Ve bundan sonra da ortanın solu kavramı yeterince düşünülp tartışılmadan devletçilik ilkesiyle bağlantı kurdurularak İsmet İnönü tarafından bir slogan olarak söylenmiştir. Ve ortanın solu hareketi merkez sol siyaseti terminolojisinde Sosyal Demokrat

ya da Demokratik sol gibi ifadelerle sol kimliğin ana hattını belirleyerek devam etmiştir...” (Gürpınar, 2012: 2022).

Mustafa Kemal Atatürk’ün mirasçısı olarak kendisini ifade eden CHP’nin yer aldığı bu ideoloji, haliyle Mustafa Kemal Atatürk’e de atfedilip geçmişten günümüze kadar süregelen yanlış bir siyasal algı oluşturduğu söylenilebilir.

Ayrıca, 1960’larda solun yükselişe geçmesiyle birlikte TİP sol yelpaze de yer alarak siyasi arenaya çıkmıştır. Böylelikle dönemin siyasal algı yönetiminde etkili olan sol hareketini kullanmıştır.

Sağ ideolojisi ise, sol ideolojisine karşı gelişmiş bir ideolojidir. Bu ideolojinin iki ayağı vardır. Biri Muhafazakâr demokrat diğeri ise Siyasal İslamcıdır (Editör, 2022).

Sağ ideolojisini biraz daha detaylandırmak gerekirse; “Türkiye’de sağ akımların soğuk savaş döneminde anti-komünizm etrafında örgütlendiğini söylemek mümkündür. 1945 sonrasında Türkiye’de anti-komünizm devlet politikası haline gelince, milliyetçi ve İslamcı yazar ve aktörler kendi yayınlarını sol karşıtlığı üzerinden kurgulamıştır. 1950’li yıllarda yayın faaliyetleri sürmüştür. Ancak 1960’lara kadar sağ siyasetin aktörlerinin müstakil partilere siyasal arenaya girmediğini tespit etmek gerekir. İdeolojik billurlaşma döneminde Türkiye’de sağ siyaset önce kendi ideolojisinin çatısını kuracak sonra da politik arena da boy gösterecektir. Bu eksen de önce Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) sonra Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) milliyetçi kanadın, Milli Nizam Partisi (MNP) ve İslamcı Siyasetin pratikleşmiş hali olacaktır” (Öztan, 2010: 119).

Sonuç olarak sağ ve sol ideolojileri birbirine karşıt ve birbirini iten ideolojilerdir. Sağ yelpazesinde yer alan partiler, “liberal, muhafazakâr, faşist, dinsel; sol yelpazedeki partiler ise, sosyal demokrat, sosyalist, komünist partilerdir. Sağ da yer alan muhafazakâr partiler 19.yy’da liberalizme karşı örgütlenmiştir. Faşist partilerin sağ yelpazesinde konumlanması 20.yy’ın ortalarına doğru olmuştur. Soldaki partiler ise önce Sosyal Demokrat adı altında örgütlenmiş daha sonra kendi içinde geçirdiği bölünmeler sonucunda sosyalist ve komünist partiler olarak ortaya çıkmıştır” (Demirel, 2003: 17; Zariç ve Erdem, 2021: 1711).

Yukarıda verilen bilgilerden de yola çıkılarak ideolojiler, en çok siyasal partiler üzerinden kendini göstermektedir. Bundan ötürü ideolojiler, bir nevi siyasi partilerin politikalarını ve stratejilerini halka aktarma ve benimsetmedir (Zariç ve Erdem, 2021: I). Sonuç olarak yegâne amacı siyasi iktidarlığı ele geçirmek olan siyasi partiler, sahip olduğu ideolojiyle siyasal algıyı yönetmektedir.

1960’lardan sonra siyasal arenanın ön safhalarında yer alan ideoloji, aslında 1950’li yıllarda çok partili hayata geçiş süreciyle birlikte kendini göstermeye başlamıştır.

DP, CHP’nin karşısında yer alarak CHP’nin sahip olduğu ideolojiye karşı geleneklerine ve din faktörüne bağlı ideolojiyle siyasi hayata atılmıştır. Bu dönemlerde özellikle köylü kesimi CHP’nin sahip olduğu ve benimsetmek istediği ideolojiyi ve bunun üzerinden ilerleyen siyasal algıyı bir türlü benimseyemiyordu. DP işte tam burada oluşan bu durumu lehine çevirerek CHP’nin yürütmüş olduğu siyasal algının tam tersi bir siyasal algı yöneterek sağ ideoloji yelpazesinde yerini almıştır

(Zariç ve Erdem, 2021: 1711). Böylelikle yukarıda bahsedilen sağ yelpazesindeki siyasi partiler aslında DP'nin başlatmış olduğu siyasal algının bir nevi taşıyıcılığını yapmıştır.

Ayrıca, CHP'nin sahip olduğu siyasal algı en başından beri halkın gelişmesi ve ilerlemesi doğrultusunda dinin mümkün olduğunca engel olmaması yönünde bir algıydı. Yapılan 1961 darbesiyle bu siyasal algı tekrardan siyasal mekanizmanın merkezinde yerini aldı (Akıncı, 2014: 64).

Sol ideolojisi darbenin etkisiyle yükselişe geçince birçok dergi ve gazetelerinde destek verildiği görülmektedir. Böylelikle sol ideolojisine ait olan partiler ve aktörler dönemin gazete ve dergilerinden yararlanarak siyasal algıyı kendi lehine çevirmeye çalışmışlardır. Örneğin Yön dergisi, sol çizgi de yer alan Kemalizm ilkesini taşıyan, devletçiliği destekleyen bir dergidir. Sol yelpazesinde yer alan TİP, Sosyal Demokratlar ve TKP'liler bu dergi aracılığıyla siyasal algılarını yaymaya çalışmışlardır.

Sol kesimin siyasal algı taşıyıcılığını yapan bir diğer araç Devrim gazetesidir. Bu dönem içerisinde yankı uyandıran; “Türkiye'nin Düzeni, Dün-Bugün-Yarın” yazıları oldukça önemli manşetler olmuştur (Öztan, 2010: 118).

1950'lilerin sonu ve özellikle de 1960'larda siyasal algı yönetiminin merkezinde bulunan sağ ve sol ideolojilerinin arasındaki çatışmalarının kısaca nedeni; “Köyden kente göç, çarpık kentleşmenin hızlanması, geleneksel yapıların dağılması, kültürel boşlukların yaşanması ve bu dönemde dünyanın hemen her yanında gündeme gelmiş ideolojiler bütün renkleriyle Türkiye’de karşılık bulmuştur” (Başak, 2016: 208). Bu nedenlerin yanında gençlerin yapmış olduğu eylemler de eklenebilir.

Bu dönemin ve gelecek dönemlerin siyasal algı yönetimini besleyen bu ideolojik çatışmalar, eğer Mustafa Kemal Atatürk'ün vermiş olduğu formüle uyulsaydı, belki burada başka hususlardan bahsedilecekti. Peki, Atatürk'ün formülü neydi?

Bu soruya verilecek cevap elbette Mustafa Kemal Atatürk'ün sınıksız sarıldığı altı ilkesiydi. Ancak Mustafa Kemal Atatürk'ün ülkeye özenle yerleştirdiği ve yaşattığı bu altı ok ilkesi zaman zaman siyasi liderler tarafından menfaat uğruna kullanılıp değiştirilmeye çalışılmış ve bu altı ilkenin gerçek anlamı bazı zamanlar hem siyasi yönetim hem de halk tarafından anlaşılmamıştır (Demirtürk, 2015: 157-158).

1970'li yıllara gelindiğinde siyasal algı yönetiminde kullanılan araç ise milliyetçilik akımı olmuştur. “... 1970'li yıllarda milliyetçi akımının siyasetteki temsilcisi MHP ve ülkücü harekettir. MHP'nin beslendiği iki kaynak vardır. İlki Türkçü ve Turancı bir çizgide olan Nihal Atsız'dır. İkincisi ise İslamcılıktır. 27 Mayıs Darbesi'nden sonra Milliyetçi görüş halkın muhafazakâr eğilimiyle bulaşabilmek için Atsız çizgisinden uzaklaşmış ve İslami motiflerle Türkçülüğü sentezlemeye” çalışmıştır (Türküne, 2007: 653; Başak, 2016: 209).

Bu dönemde milliyetçi ideolojisine bağlı olan siyasi liderler siyasal algıyı kendi lehine göre yönetebilmek adına İslam çizgisinden ayrılmamışlardır.

1970’li yıllarda sağ ve sol ideolojilerinin yanında milliyetçilik ve arkasına aldığı İslamcılığın etkisiyle çatışma iyice derinleşmiş ve siyasal algı yönetiminde kullanılan araçlar arasında yerini almıştır.

1970’li yılların siyasal algı yönetimini etkileyen milliyetçiliğin önemli kaynaklarından olan Türkçülük-Turancılık biraz daha detaylandırmak yararlı olacaktır.

Öncelikle Türkçülük-Turancılık ilkesiyle tarih sahnesine çıkan önemli bir siyasi aktör olan Alparslan Türkeş, Türkçülük-Turancılık-Ülkücülüğü her daim ön plana çıkaran hatta bunu bir yaşam stili haline getiren bir siyasi aktördür. Fakat bu düşünceleri MBK tarafından hoş karşılanmayınca yurt dışına gönderilmiştir. Bir süre yut dışında kalan Türkeş, Türkiye’ye döner dönmez çalışmalara başlamış ve CKMP’nin başına geçmiştir. Türk Milliyetçiliğini prensip hale getiren Türkeş CHP’nin altı ilkesine karşı kendi oluşturduğu; milliyetçilik, ülkücülük, hürriyetçilik, gelişmecilik, toplumculuk, ahlakçılık, ilimcilik, köycülük, sanayicilik, tekniklik ilkelerini savunmuştur. Bu parti daha sonra Milliyetçi Hareket Parti ismini almıştır. Ayrıca şunu da eklemek gerekiyor: Türkeş, İslam’ı ile Türkçülüğü aynı çatı altında birleştirmeyi savunan ve her ne kadar çevresinden tepki alsada bu konuda çaba gösteren ve siyasal algıyı bu doğrultuda yöneten siyasi bir aktördür.

Bu dönem de Milliyetçilik, Türkçülük, Turancılığın yanında her dönemde siyasal algı yönetiminin önemli unsurlarından olan İslamcılık bu dönemde de oldukça önemli bir araç olmuştur. Bu dönemin siyasal algı yönetiminde İslamcılığı kullanan önemli isimlerinden biri Necmettin Erbakan’dır.

Necmettin Erbakan siyasi İslam yönü ağır basan diğer milletvekilleri gibi 1969 seçimlerinde parti kuramayınca AP’ye girmeye çalışmıştır. Fakat Necmettin Erbakan’ın bu girişimi AP tarafından engellenmiştir. Bunun üzerine 1970’li yıllarda Milli Nizam Partisi kurarak meclise girebilmiştir. Necmettin Erbakan ve MNP partisi siyasal algıyı, İslam çerçevesinde yönetmeye özen göstermiştir. MNP’ye cemaatten ve İslam yönü ağır basan insanlar tarafından başvurulmuştur (Öztan, 2010: 121-122).

Ancak 1970’lerden sonra İslamcılığın yönetmiş olduğu siyasal algı ile 1950’lerdeki siyasal algı yönetimi farklıdır. Çünkü bu dönemdeki İslamcı kesimden gelen algı mesajları, bundan önceki dönemlerdeki gibi İslam inancı üzerinden ilerlemek değil de daha çok ülkedeki sistemin çıkmazlarıyla ilgili bir algıydı. Çünkü bu dönem oldukça çalkantılı olan ve birçok olumsuz olayın üst üste yaşandığı bir süreçtir. Bu süreç, din üzerinden yaşanan sıkıntılardan ziyade ekonomi, milliyetçilik, demokrasi gibi olaylar daha çok ön plandaydı. Bu süreçteki siyasal algı yönetiminde kullanılan araç sadece ideolojilerle sınırlı değildi. Bu dönemin siyasal algı yönetiminde ekonomik politikalarda önemli bir araç konumundaydı.

Bu dönemde yönetimi ele geçirmek isteyenler sanayi de istenilen başarı elde edememesine karşın tarım ülkesi olan Türkiye’nin kırsal kesimine yönelik politikalar yapıp siyasal algıyı kendi lehine çevirmeye çalışmışlardır. Örneğin, 1947 yılında Çiftçi Topraklandırma Kanunu tekrar çıkarılmıştır (Demirtürk, 2015: 158-159).

Kırsal kesime yönelik bir diğer politika Toprak-Tarım Reformudur. Bu politikalarla kırsal kesimin sempatisini kazanıp siyasal algıyı kendi lehine göre yönetmeye çalışmışlardır.

Cumhuriyet Tarihinde 1961 ve ileri ki sayfalarda ele alınacak olan 1981 askeri darbesi yeni bir anayasa, yeni bir rejim kurma yolunda yapılmış darbelerdir. Bundan ötürü bu darbelerden sonra askerin siyasal arenada siyasi bir aktör olarak görülmesi üzerine bir algı oluşacaktır (Yılmaz, 2020: 203).

Ayrıca, Türklüğe karşı kürtlük, Alevilere karşı Sünniler, dindarlara karşı laiklik, erkeklere karşı kadınlar ve işçilere karşı işveren çatışmaları bu dönemde filizlenip 1980’lerde ise yeşererek siyasal algı yönetiminin kilit unsurlarından biri olacaktır (Başak, 2016: 217).

4.5. 1980-2000 Döneminde Siyasal Hayat

1980 sonrası yaşanan olaylar aslında 1970’lere dayanmaktadır. 1970 yıllarında petrol fiyatlarının ciddi bir artışa geçmesi özellikle de ihracat ürünlerindeki fiyatların artması üzerine Türkiye’deki olumsuz gelişmeleri iyice tetiklemiştir (Küçük, 2019: 24).

Artan bu ekonomik zorluklar ve ülkedeki iç karışıklıklar sonucu hükümet istifa edip Süleyman Demirel azınlık hükümetini kurarak 24 Ocak kararlarını yayımlamıştır. Sağ yelpazesinde yer alan Süleyman Demirel yine sağ yelpazesinde yer alan Turgut Özal’ı Başbakan müsteşarı yaptı. Böylelikle Süleyman Demirel ve Turgut Özal 24 Ocak kararları için birlikte bir yola girdiler (Küçük, 2019:24).

24 Ocak kararların temelinde liberalizm vardı. Böylelikle özel sektör ekonomi politikalarında yerini almaya başladı. Ayrıca liberalizm denilmişken 1980 sonraki siyasal hayatta etkili olan bir diğer unsur dış faktörlerdir. Bu dönemlerde dünya çapında liberalizmin yükselişte olduğu ve ayrıca örgütlenmelerin ve eylemlerin özgürlük adı altında çokça yapılması hususunda Türkiye’de nasibini almıştır (Küçük, 2019: 29).

24 Ocak kararların genel hatları şunlardır; “Türk lirasının değerini dış parçalara göre büyük ölçüde devalüe ettikten sonra kontrollü bir biçimde serbest bırakmak, ithali serbestleştirip, ihracatı kredi vb. teşviklerle özendirmek, fiyatların oluşumunu piyasa arz ve talep güçlerine bırakıp kamu sübvansiyonlarını kaldırmak, ekonomi de kamu kesiminin ağırlığını azaltmak olmuştur” (Çavdar, 2013: 258; Küçük, 2019: 25).

1980 yılından önce yayımlanan muhtıra, siyasi ve toplumdaki kargaşaya, istikrarsızlığa çözüm getirememiş ve toplumsal gruplaşmalar daha da derinleşmiştir. Ayrıca gittikçe artan bu huzursuz ortamda dönemin partilerinden olan MSP erken seçim yapılmasını önerdi ve Bülent Ecevit dışında ki partiler kabul etti. Fakat bu erken seçimi Süleyman Demirel’in avantajına olacağını öngören Bülent Ecevit’in kabul etmemesi seçimlerin yapılmasını engelledi. Böylelikle siyasi yollarla da çözüm bulunamaz hale gelmişti (Akıncı, 2013: 42).

Sonuç olarak 80’li yıllara ramak kalan istikrarsızlıklar en yüksek ivmeye ulaşmış ve bunun üzerine ordu 27 Aralık 1979’da Cumhurbaşkanına terör olayların bitmesi ve partilerin bunun içinde güçlü bir hükümet kurmasını talep etti. Hatta bu dönemlerde Süleyman Demirel ve ordu ile bir araya

gelip ortak çözüm hakkında görüşme yaptılar (Akıncı, 2013: 43). Tüm bunların yanında “... İsmail’in Kudüs’ü ebedi başkent ilan etmesi üzerine Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen’in bakanlıktan düşürülmesi (5 Eylül), diğeri ise 6 Eylül de Konya da MSP tarafından düzenlenen “Kudüs’ü Kurtarma Mitingi” esnasında açılan bazı pankartlar ve sloganlar ile bir grubun İstiklal Marşı söylenirken ayağa kalkmamasının rejime dönük bir tehdit olarak algılanması...” (Dursun, 2005: 73-89; Akıncı, 2013: 43-44) bardağı taşıran son damlalar olmuştur, denilebilir.

4.5.1. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi

1980 askeri darbenin 1961 askeri darbesi gibi birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenleri detaylı bir şekilde irdeleyerek hem askeri darbeden önceki ülkenin siyasi ortamını bir kez daha hatırlamış olmakla beraber hem de darbeden sonraki süreç daha iyi anlaşılmış olunacaktır.

O halde öne sürülebilecek ilk neden kuşkusuz toplum içerisinde artan çatışmalar, kavgalar ve cinayetler; ikinci bir neden olarak sağ ve sol ideolojilerinin derin kutuplaşmaları; üçüncü neden Nihat Erim, Kemal Türkler ve Gün Sazak’ın öldürülmeleri; dördüncü neden, Çorum olayları yanında bir diğer neden olarak Fahri Korutürk’ten sonra yeni bir Cumhurbaşkanı seçilememesi, siyasi arenada İslamcı kesiminin faaliyetleri artması ve özellikle de İslamcı kimliği olan MSP’nin ülkede büyük yankılar uyandırması ve ayrıca bunun en iyi örneği Konya Mitingi olmasıdır. Ve son olarak da ekonominin kötü gidişatı, enflasyonun %70’lere kadar çıkması ve 24 Ocak kararlarının uygulanmasıyla halk tabanında olumsuz tepkilere yol açmasıdır (Öztan, 2010: 176). Ayrıca bu nedenlerin yanında 1977’de Kanlı Mayıs ile 1978 yılında yaşanan Maraş olayları da eklemek gerekiyor (Yiğit, 2018: 115).

1980 darbesinin nedenlerini Kenan Evren ise şu şekilde açıklamıştır; “Milli Birliği korumak, Anarşi ve terörü önleyerek can ve mal güvenliğini tesis etmek, Devlet otoritesini hâkim kılmak ve korumak, sosyal barışı-millî anlayışı ve beraberliği sağlamak, sosyal adalete, Ferdi hak ve hürriyete ve insan haklarına dayalı laik ve Cumhuriyet rejimini geçerli kılmak, sivil idareyi yeniden inşa etmek” (Dursun, 2008: 424).

24 Ocak kararları ile birlikte toplumda ve siyasi hayatta olumsuzluklar iyice artmıştır. Bunun üzerine 12 Eylül’de ordu yönetime el koymuştur (Küçük, 2019: 25-26).

Böylelikle yapılan 80 darbesiyle “1961 Anayasa ile kurulan ve 1971 muhtırası ile restore edilen ikinci Cumhuriyet yıkılmış ve 1982 Anayasası ile üçüncü Cumhuriyet kurulmuş oldu” (Dursun, 2005: 7; Akıncı, 2013: 44).

1980 darbesinden sonra yönetim, Kenan Evren’in ve ordunun yönetimi altına girmiş ve böylelikle 3 yıl boyunca Türkiye Cumhuriyet Devleti ordu tarafından yönetilmiştir. Ayrıca bu süreçte bütün siyasi partiler kapatılmıştır. Başbakan Süleyman Demirel, CHP’nin genel başkanı Bülent Ecevit ve MSP’nin genel başkanı Necmettin Erbakan çeşitli yerlere gönderilmiştir (Yiğit, 2018: 119).

Yukarıda da bahsedildiği gibi darbe yapılmasının hemen akabinde ordu, bütün siyasi partileri ve sivil örgütleri kapatmış ve bütün siyasi parti aktörlerin teslim olması yönünde emir vermiştir. Bu

emire Alparslan Türkeş uymamıştır. Çünkü darbenin arkasında solcuların olduğunu düşünmüş, fakat daha sonra solcularla alakası olmadığını anlayınca teslim olmuştur (Öztan, 2010: 176).

Ayrıca gazete yayınları askıya alındı (özellikle de sol yayınlar), sendikalar kapatıldı, eylemler yasaklandı. Kısaca her yer baskının hissedildiği bir ortama dönüştü (Küçük, 2019: 27).

Darbeden hemen sonra 27 üyelik MGK niteliğinde bir kabile kurulmuştur. Bu kabilenin amacı ülkeyi hem siyasi hem de toplumsal olarak yeniden dönüştürmek, yeni bir ülke yaratmaktır. Bu hedeflerle özgürlükleri daraltarak yürütme gücünü arttırıp siyasi ve sivil örgütleri devre dışı bırakarak yapmaya çalışmışlardır (Öztan, 2010: 177).

Ayrıca 1980 darbesiyle ilgili altının çizilmesi gereken önemli hususlardan biri; darbe bu dönemdeki saldırgan ya da terör dediğimiz olayları ve iç karışıklıkları sona erdirmiş ve ülkede bir sakinlik oluşturmuştu. Bundan ötürü siyasi partiler ve halk tarafından yapılan 80 darbesi olumsuz olarak görünmediği söylenilebilir (Akıncı, 2013: 42).

1980 darbesini desteklenen kesim yadsınamayacak kadar çoktur. Bu durum o dönemin gazetelerine bile yansımıştı. Dönemin Cumhuriyet gazetesinde, bir meclis terör ve kargaşaya karşı bir şey yapamaz hale gelmişse işlemez hale gelmiştir. Türkiye'nin siyasal arenası demokrasinden yoksun hale gelmiştir. Çatışmalar, kavgalar artmış toplum bunalıma girmiştir ve iktidar boşluğu oluşmuştur. Bu boşluk darbe ile doldurulmaya çalışılmıştır (Kenan Evren Anıları, 1991: 150; Dursun, 2008: 424).

Bir başka örnek ise Cüneyt Arcayürek'in yazısında "Başkalarını bilmem ama kendime soruyorum bazen, acaba Türkiye ne zaman 12 Eylül Harekâtının komuta zinciri içinde yapılmış olmasının mutluluğunu tam benliğinde duyacaktır? Eğer ordu, 12 Eylül öncesi kendi bünyesinde parçalanmasını, bölünmesini isteyenlerin oyuna gelseydi, komuta zinciri içinde hareket edip ihtilali başarmasaydı, başımıza gelecekleri hiç düşünebiliyor musunuz? Birbirimizi vuracaktık! Bunu hiç unutmayalım, hep düşünelim, bin şükür edelim" (Kenan Evren Yayınları, 1991: 149; Dursun, 2008: 424).

Fakat Süleyman Demirel bu düşüncelere katılmıyor, tam tersi bir düşünce ortaya atıyordu. Beyan ettiği düşünceye göre; Ordu darbe yapmadan önce elindeki gücü kullanıp bu terör olaylarını durdurabileceğini ve gerek kalmayacağını dile getiriyordu. Hatta darbenin bu olayları bir bahane olarak yaptığı düşüncesine sahipti (Demirel, 2001: 45-46; Akıncı, 2013: 43).

1980 darbesinden sonra yeni bir hükümet kuruldu. Bu yeni hükümetin yeni bir anayasaya ihtiyacı vardı. Böylelikle yeni anayasanın oluşturulması için bir danışma kurulu kuruldu. Anayasa yeni kurulan kurulla kabul edildikten sonra halkoyuna sunuldu. Halkoyundan sonra 1982 Anayasası yürürlüğe girmiş oldu (Erdem, 2007: 24).

Bu yeni anayasa, 1960 darbesine göre daha merkeziyetçi, daha sert, daha detaylı ve özgürlük anlamda daha sınırlayıcı bir özelliğe sahipti.

Küçükün de dediği gibi bu anayasa "1961 Anayasasının tersine, temel hak ve özgürlükleri sınırlandıran bir anayasadır. Bu sınırlamaları darbe öncesi artış gösteren gençlik hareketlerinin önüne

geçmek ve politik bir gençlik oluşturmak, daha disiplinli bir toplum oluşturmak gibi hedeflere yönelik olmuştur. Bu amaçla yeni hükümet, ilerleyen dönemlerde Türk siyasetine hâkim olacak olan muhafazakâr bir söylem geliştirip gençleri İslam dinin çatısı altında toplamayı hedeflemiştir” (Küçük, 2019: 28).

1982 Anayasasıyla muhafazakârlık yükselişe geçmiştir. 82 Anayasası otoriterliği, hiyerarşisi ve milliyetçiliği ön planda olan ve bunun yanında devlet gözetimiyle dinde özgürlük tanıyan aslında Neo-muhafazakârlığa hizmet eden bir anayasa olmuştur (Küçük, 2019: 28).

1983 seçimlerine Turgut Özal’ın başkanlığını yaptığı Anavatan Partisi ile Orgeneral olan Turgut Sunalp’ın başkanlığını yaptığı Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) katıldı. Kenan Evren halka açık açık MDP desteklenmesini istese de iktidarlık koltuğuna ANAP geldi. Her ne kadar ordu generallerden birinin Cumhurbaşkanı için baskı yapsa da Turgut Özal Cumhurbaşkanlığına geçip ülkeyi yönetmeye başladı. Sonuç olarak Türkiye Cumhuriyeti için yeni bir sayfa açılmaya başladı (Akıncı, 2013: 46).

Bu seçim dönemini biraz daha detaylandırırsak eğer; Kenan Evren’in Cumhurbaşkanı seçilmesiyle ve 1982 anayasasının kabul edilmesinden sonra siyasi partilerde bir bir kurulmaya başladı. Bu partilerden ilki Milliyetçi Demokrasi Parti ve akabinde kurulan Anavatan partisi (ANAP) ile Büyük Türkiye Partisi (BTP), Halkçı Parti (HP), Sosyal Demokrat Parti (SODEP) ve AP’nin devamı niteliğinde olan Doğru Yol Partisinin kurulduğu görülmektedir. 1983 yılında yapılan seçimde ANAP, HP ve ordunun desteklediği MDP katılmış ve seçimlerde ANAP zaferle çıkmıştır (Öztan, 2010: 177-178).

Turgut Özal, 24 Ocak kararlarını uygulamak için izin istedi ve Turgut Özal’a büyük bir serbestlik verilerek 24 Ocak kararlarını uygulamasına müsaade verildi. Turgut Özal, 24 Ocak kararların asli sorumlusu olarak bu kararları uzun bir süre büyük bir başarı ile yönetti (Küçük, 2019: 26). Ayrıca Turgut Özal hükümetin başına geçtikten sonra bir dizi ekonomi politikaları uyguladı. Fakat, 1988’den sonra enflasyon yine artmaya başlamış ve bu durum 2001 yılına kadar devam etmiştir (Erdem, 2007: 25).

“... 6 Eylül 1987’de yapılan referandumda eski siyasetçiler politika yapma hakkının tanınmasına dair halkın %50,16’sı evet, %49,8’i hayır demiştir. Bu sonuçların akabinde 12 Eylül 1980 öncesinin güçlü isimleri partilerine “emanetçilerden” geri almıştır. Bülent Ecevit, DSP’nin, Süleyman Demirel ise DYP’nin başına geçmiştir. Alparslan Türkeş’in serbest kalkması ise aynı arayışı ülkücü tabanda canlandırılmıştır. Alparslan Türkeş, Ekim 1987’de Milliyetçi Çalışma Partisini (MCP) emanetçilerden devralarak partinin genel başkanı olmuştur” (Öztan, 2010: 180).

Turgut Özal, bu gelişmelerden sonra seçim sisteminde düzenlemeler yaparak rakibi olan partilerle seçime girmiştir. Bu seçimde üç partinin siyasi koltukta oturduğu görülmektedir. Bunlardan ilki ANAP, ikincisi SHP, üçüncüsü ise DYP olmuştur. Diğer partiler özellikle de Bülent Ecevit ve Alparslan Türkeş’in partileri seçim barajını aşamayıp parlamentoya girememişlerdir (Öztan, 2010: 181).

Kenan Evren'in Cumhurbaşkanlık görevi 1989'da bitince onun yerine Turgut Özal geçmiştir. Turgut Özal, Cumhurbaşkanı olunca ANAP'ın başına çok aktif olamayacak birini getirme arzusuyla Yıldırım Akbulut'u getirmiştir. Ama daha sonra partide liberal kesimde aktif rol oynayan Mesut Yılmaz ön plana çıkınca Turgut Özal, Mesut Yılmaz'ı genel başkan yapmıştır. Fakat daha sonra zamanla aralarında ciddi uyuşmazlıklar da ortaya çıkmıştır (Özta, 2010: 181-182).

1990'lı yıllara gelindiğinde artık yeni bir dönemin kapısı açılıyordu. II. Dünya Savaşının bitmesi akabinde soğuk savaşın sonlanması ve komünizmin etkilerinin yok olmaya başlamasıyla liberalizmin ivme kazandığı bir dönemdir.

Yaşanan bu büyük olay üzerine 1995 genel seçimleri yapıldı ve oldukça zorlu bir süreç içerisinde seçimler gerçekleştirildi. Bu süreçte yine iktidarlık koltuğunda tek bir partiden ziyade partilerin koalisyonlarla iktidarlığa geldiği görülmektedir. Seçimlerin sonucu olarak hükümeti Refah Partisinin genel başkanlığını yapan Necmettin Erbakan'ın kurması gerekiyordu. Ancak başarılı bir koalisyon kuramayınca bunun üzerine Anavatan ile Doğru Yol Partisi arasında "Anayol" simiyle bir ittifak kurulmuştur. Ancak bu ittifak, Mesut Yılmaz'ın istifası üzerine tekrardan Erbakan'a verilmiş ve Doğru Yol Partisi ile ittifak kurularak "Refah Yol" adıyla hükümet kurulmuş oldu (Arslan 2017: 13; Yiğit, 2018: 122).

Necmettin Erbakan'da bu sefer hükümeti kuran Mesut Yılmaz ve Demokrat Sol Parti, Demokratik Türkiye Partisiyle Anasol-D adıyla 1999 yılına kadar devam ederek hükümeti kurdular (Yiğit, 2018: 123).

Bu dönem de aslında Cumhuriyet tarihinin önemli olaylarından biri olan 28 Şubat olayı meydana geldi.

28 Şubat olayını anlayabilmek için bu sürecin yaşanmasından önceki dönemin şartlarını-koşullarını anlamak lazım. O halde ilk olarak şu şekilde başlamak gerekirse; İran'ın Atatürkçülüğe hatta Mustafa Kemal Atatürk'ün kendisine karşı bir düşmanlık göstergesinde bulunuyordu. İran'ın üst düzeyindeki yöneticiler, Türkiye'ye geldiklerinde Anıtkabir'i ziyaret etmemekle beraber basın araçlarında Mustafa Kemal Atatürk ve onun temel prensibi olan laikliğe karşı olumsuz şeyler yazılıyordu. Hatta bu dönemlerde Uğur Mumcu'nun İslam devrimi yaşayan İran tarafından öldürüldüğü ile ilgili ciddi söylentiler vardı. İslam'ı arkasına alan, laikliğe ve Mustafa Kemal Atatürk'e karşı olumsuz tavır takınan İran'ın PKK'yı desteklediği de söylentiler arasındaydı. Tüm bunların yanında 1993'te Sivas'ta yaşanan Madımak olayı ile birlikte ülkenin genelinde irtica korkusunu tetikleyen birçok neden öne sürülebilir. Bu nedenlerden biri kuşkusuz RP'nin meclise Mustafa Kemal Atatürk'e yapılan suikasttan dolayı birçok kişinin haksız yere cezalandırıldığı üzerine verilen araştırma önergesiydi (Özta, 2010: 237-238).

28 Şubat darbe kavramı, post modern darbe kavramı içerisinde değerlendiriliyor. Bunun en temel nedeni bu darbeye asker, silah kullanmadan hükümete el koymaya çalıştı. Kuvvetle muhtemel bunun da en temel sebebi halk tabanında ciddi bir kesimin büyük tepkiler verilmesinden çekinildi (Akıncı, 2013: 50).

28 Şubat post modern darbesinin arka perdesinde temel bir çatışma söz konusuydu. Çatışmanın bir tarafını Atatürkçülüğü din olgusu yapanlara karşı gelen İslamcılar, diğer taraftan ise laiklik ilkesine ters düşen aşırı dincilere karşı gelen Kemalistler bulunuyordu.

Ayrıca, “Post-modern darbenin İslamcı kanatta “yenilikçi” bir grubun vücuda gelme sürecini etkilediğini, hızlandığını belirtmek gerekir. Yine sonuçları itibari ile 28 Şubat’ın asker-sivil toplum iş birliğiyle gelenekselleşmiş “resmî ideolojiyi” tahkim etme hedefinin gerçekleşmediğini not etmek elzemdir. 2002 AKP iktidarıyla “resmî ideoloji” Neo-liberal dönüşümünün tamamlanması doğrultusunda yeniden inşa edilmeye başlayacaktır. Ve askerler bu sürecin temel aktörü olmaktan peyderpey uzaklaştırılacaktır” (Özkan, 2010: 241).

28 Şubat kararlarının uygulanabilmesi için Anasol-D koalisyonu kurulmuştur. Bu koalisyona ilk olarak içeriden ANAP ve DP destek vermiş, CHP ise dışarıdan destekleyicisi olmuştur. Ve böylelikle Başbakan Mesut Yılmaz, Başbakan yardımcıları Bülent Ecevit ile İsmet Sezgin olmuştur. Anasol-D koalisyonun aldığı kararlardan olan ve uzun süre Türkiye’nin tartışacağı hususlar arasında yerini alan İmam Hatip okullarının kapatılması kararı verilmiş ve sekiz yıllık eğitim zorunluluğu getirilmiştir (Özkan, 2010: 242).

4.5.2. 1980-2000 Döneminde Siyasal Algı Yönetimi

1980 sonrasında siyasal arenada 7 Başbakan görüldü ve 14 hükümet kuruldu (Erdem, 2007: 25). İstikrarlı bir siyasi hayatın olmaması dönemin siyasal algı yönetimini inişli çıkışlı bir sürece soktu.

Ayrıca küreselleşen bir dünyayla birlikte ülkelerdeki fiziki sınır kalkmış, iletişim artmış bu doğrultuda bireyselleşme, özgürlük ve siyasi örgütlenmeler ön plana çıkmıştır. Artık büyük devletler güç göstergesi olmaktan çıkmış, küçük devletler olma yoluna gidilmiştir (Küçük, 2019: 29). Tüm bu gelişmeler siyasal algı yönetiminin çerçevesini çizmiştir. Böylelikle bundan sonra gelecek siyasi liderler, bu gelişmeleri göz önüne alarak siyasal algı yönetimini belirleyeceklerdir.

Bundan önceki dönemin (1960-1980) siyasal algı yönetimi ifade edilirken genç kesimin rolünün büyük olduğuna değinildi. Fakat 1980 darbesiyle bu rol en aza indirgenmiştir. Çünkü 1981 darbesini yapanlar, 1960’lardaki eylemlerin, kargaşaların sorumlusu olarak gençleri görmüşlerdir. Bu yüzden 1980 darbesinden sonra genç kesimin pasifleştiği ve yönetilen siyasal algıya herhangi bir müdahale yapılmaması için gençler üzerindeki baskıyı arttırmışlardır.

1981 darbesinin konusu geçmişken bu konuda bir parantez açarak; 1981 darbesi, 1960 darbesine göre toplumun tamamına yakın olumsuz bir siyasal algı yaratmadı. Aksine 1982 darbesi bazı kesimler üzerinde olumlu bir siyasal algı yarattı.

Ayrıca 1980 darbesinde en çok zarar gören kesim sol yelpazede yer alanlardır. Bundan ötürü, sol yelpazesinde olanlar yönettikleri siyasal algı da birtakım değişikliklere gitmiştir. Dünyadaki post-modernist düşüncenin etkisiyle de modernizm karşıtlığı iyice artmış ve böylelikle yeni arayışlar ortaya çıkmıştır. Bu yeni arayışlarla birlikte siyasal algı yönetimine kadın hareketleri, çevreci

hareketler ve eş cinsel sorunları eklenmiş ve siyasal algı yönetiminde sol ile sağ ideolojisinden ziyade yukarıda bahsedilen hareketlerinde söz sahibi olduğu ve olması gerektiği anlaşılmıştır.

4.5.3. 1980-2000 Döneminde Siyasal Algı Yönetiminde Kullanılan Araçlar

Dönemin siyasal algı yönetiminde kullanılan araçlardan biri kuşkusuz yine sağ ve sol ideolojilerinin çatışmalarıdır.

Bu dönemde sağ ve sol çatışmasını azaltmak ve bundan ötürü sol yelpazesinde yer alan gençlerin ve öğretim üyelerinin eylemlerine son vermek bir nevi sol ideolojisini pasifleştirmektir. Sola karşı oluşan bu tavır lehine kullanarak sağ yelpazesinde yer alan Turgut Özal, Anavatan Partisi'ni kurarak siyaset arenasına çıkmıştır. Ayrıca Turgut Özal, sol ideolojisine rakip olan dini araçları da arkasına almıştır (Küçük, 2019: 34). Böylelikle dönemin siyasal algı yönetimi Turgut Özal'ın lehine ilerlemiştir.

1980'li yıllarda siyasal algı yönetiminin temel unsurlarından olan İslam'ın yükselişte olmasının en temel nedenlerinden biri "12 Eylül askeri darbesiyle bütün siyasi partiler kapatılınca, halk muhtaç olduğu toplumsal desteği din üzerinden aradı. Örneğin; devletin din eğitimi yapması Anayasal bir zorunluluk hale getirildi" (Kongar, 2000: 256).

Yaşanan bu süreçte sağ partilerin dinle olan husumetin sonucunda bu yelpazede yer alan kesim komünizme karşı tavır takınmış ve bu tavrı Türkçü kesimiyle yapmıştır. Bu birliktelik siyasal algı yönetiminde kullanılan bir diğer araç olmuştur (Küçük, 2019: 34).

Ayrıca, İslam'ı arkasına alan sağın yükselişe geçtiği dönemlerde sola karşı olumsuz tavırların bir diğer nedeni, solun batıyı örnek olması ve huzursuzlukların da bundan ötürü çıktığı görüşün hâkim olmasıyla ilgiliydi (Küçük, 2019: 35).

Sonuç olarak, dönemin siyasal algı yönetimini etkileyen ve kullanılan araçlardan biri sol ile İslam'ı arkasına alan sağ ideolojilerinin çatışmasıdır. Bu çatışmadan da iyi bir şekilde yararlanan Turgut Özal'dır. Turgut Özal'ın temel ideolojisi; muhafazakârlık, milliyetçilik ve liberalizmdir. Liberalizm demişken, bu dönemin siyasal algı yönetiminde kullanılan araçlardan biri ekonomidir. Dönemin ekonomik hayatını en çok etkileyen olay 24 Ocak kararlarıdır. Bu kararların temelinde liberalizm vardır.

Dönemin ekonomik politikalarında; liberal, serbest piyasa, özel sektör ön plana çıkmış ve alt yapıya önem verilerek yap-işlet-devret formülü ile ekonomi politikalar yürütülmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu dönemin siyasal algı yönetiminde kullanılan araçlardan olan ekonomik olaylar gazete manşetlerinde de yerini almıştır (Özta, 2010: 179-180).

Ancak, dönemin başında 24 Ocak kararların etkisiyle de iyi bir ekonomi yürütülmesine karşın 80'lerin sonuna doğru enflasyonun tekrar yükselişe geçmesi ve kuraklığın artması sonucu tarım sektörünün bundan kötü etkilenmesinden dolayı ekonomik hayat kötü gitmeye başlamıştır (Özta, 2010: 180). Turgut Özal'ın ekonomi politikalarıyla lehine işleyen siyasal algı yönetimi, ekonominin bozulmasıyla aleyhine dönüşmeye başlamıştı.

Bu dönemde siyasal algıyı yöneten veya yönetilmesi istenen ideoloji, sol veya sol-Kemalist ideoloji yerine Türk-İslam düşünceleriyle harmanlanan milliyetçi-muhafazakârdır. Fakat siyasal algıyı milliyetçi-muhafazakârlarla yönetmek kolay olmamıştır. Çünkü bu dönemde ivme kazanan Kürt hareketleri mevcuttur (Öztan, 2010: 176-177).

O halde bu süreçte siyasal algı yönetiminde kullanılan ve etkileyen bir diğer araç, dünyadaki güvensizlik ortamı ve PKK ile mücadele gibi gelişmelerin etkisiyle artan milliyetçilik duygusudur.

1980’li yıllarda bazı gazeteler PKK’yı ciddi bir sorun olarak görmüş ve “... PKK’yı Sovyetlerin bir taktiği olarak ya da ASALA’nın bir devamı olarak tarif etmiştir. Bu süreçte öldürülen PKK’lıların sünnetsiz çıktığına ya da üzerlerinde İncil bulunduğuna dair haberler basında çıkmıştır” (Öztan, 2010: 257).

Hükümet, PKK’nın da etkisiyle Kürtleri bir sorun meselesi olarak görmüş ve 1980 dönemleri, siyasal algı yönetiminde Kürt olayları olumsuz bir unsur çerçevesinde ele alınmıştır.

1990’lı yıllarda PKK’nın yapmış olduğu faaliyetler artınca Kürt meselesi ülkenin gündemine oturmuştu. Bu dönemlerde Turgut Özal’ın Kürt meselesini geçiştirdiğine dair eleştiriler yapılmış ve Kürt meselesinin geçiştirilemeyecek kadar ciddi bir olay olduğu dillendirilmiştir. Elbette bu söylemin birçok nedeni vardır. İlk olarak PKK hakkında az şey biliniyordu. O yüzden yapılan her strateji ters tepebilirdi. Ayrıca, PKK olayı sadece ülkenin iç meselesiyle bağlantılı değil Ortadoğu’yla da sıkı bir bağı bulunmaktaydı. Bu da ülkenin dış faktörlerle de mücadele etmesine sebep olacaktı. Ve tüm bunların yanında PKK’yı etkileyecek İran’da gerçekleşen İslam Devrimi; Saddam Hüseyin’in Irak’ın başına geçerek İran-Irak savaşların başlaması gibi nedenler de mevcuttu. Ayrıca, burada bir parantez açmak da gerekirse Kürt meselesi 1980’lere kadar birçok ideolojinin alt kesimlerinde (sol\sosyalist) kendine yer bulmaya çalışarak gelmiştir (Öztan, 2010: 257).

Bu olaylar üzerine hükümet, 2002 yılına kadar PKK’ya yönelik yürüttüğü üç temel politika olmuştur. “... Bunları; Olağanüstü Hal Uygulaması (OHAL), köy koruyuculuğu ve Terörle Mücadele Kanunu (TMK) olarak sıralamak olanaklıdır. OHAL hem köy koruyuculuğu sisteminin genişletilmesinde hem de TMK’nın bölgede uygulamasından “çerçeve” vazifesi görmüştür...” (Öztan, 2010: 257).

Bu dönemdeki siyasal algı yönetimini etkileyen ve kullanılan araçlardan biri olan milliyetçiliğinin etkili olmasının en temel nedenini bir kez daha altını çizerek ifade edilirse, soğuk savaşın bitmesiyle dünyada bir güvensizlik ortamı oluşması toplumların bunun üzerine kendi topraklarına, ülkelerine sığınması ve bağlanması yanında bu dönemde bölünme korkusuyla karşı karşıya gelinmesini sağlayan PKK olayları, milliyetçilik duygusunu iyice kamçulamıştır.

Bu dönemde kadın hareketleri, siyasal algı yönetiminde kullanılan araçlar arasında yerini alan bir diğer araçtır.

1960 ve 1970’lerde sağ ve sol ideolojisinin çatışmasından dolayı kendine bir türlü yer bulamayan Feminizm hareketi, nihayet 1980’ler de siyasi arenaya sol hareketlerinin de desteğiyle çıkmıştır.

Feminizm ideolojisinin etkilerini üniversitelerde, siyasi arenada ve kamusal alanlarda görmek mümkündür. Özellikle de “... Batı’da 1970’lerdeki Feminist hareketin entelektüel düzeydeki üretimi ve 1975’te BM’nin Kadın On Yılı’nı ilan etmesi, Türkiye’de Batı’daki tartışmaları izleyen kadın akademisyenleri harekete geçirmiştir. 1982’den itibaren Türkiye’deki kadın aktivistlerin düzenlediği “bilinç yükseltme toplantıları” Feminist hareketin yükselişinde önemli etkinliklerdir. Kadın hakları ve özgürlük mücadelesi bu toplantılar da ve kitlesel eylemlerde genel kamuoyuna duyurulmaya çalışılmıştır. Yazko tarafından 1982’de Gazeteciler Cemiyeti’nde düzenlenen sempozyumda “feminizm” kamuoyu önünde savunulmuş ve tartışılmıştır” (Öztan, 2010: 196-197).

Feminizm bu dönemde birçok eyleme imza atmıştır. Bu eylemlerin başında “Yeter” adlı derginin de kurucusu olan Perşembe grubu ve Anneler grubudur. Ayrıca, Feminizm birçok dergide kendine yer bulmuştur. Örneğin; Somur dergisi ve kuşkusuz Kadın çevresi kitap kulübü oldukça etkilidir. 1989 yılına gelindiğinde Feminizm tarafından Feminist hafta sonu etkinliği yapılmıştır. Perşembe grubu Kadın Dayanışma Grubu’na dönüştürülmüştür. Ve grup 8 Mart günü ilk büyük faaliyetlerini yapmıştır. 1990’larda ise vakıfa dönüştürülen “Mor Çatı Kadın” sığınağı ile birlikte 1997 de Kadın Adayları Eğitme ve Destekleme Dergisi kurulmuş, birçok kampanyalara, eylemlere imza atılmıştır (Öztan, 2010: 197).

Feminizm, özellikle siyasal algı yönetimini kendi lehine çevirmeye veya yönetmeye çalışan muhalefet kesimin en çok kullandığı ideolojilerden biri olmuştur.

Özellikle de 1990’larda yükselişe geçen Kürt hareketlerin Feminizm içerisinde aktif bir rol oynamaya çalıştığı bu yüzden siyasal algı yönetiminde Feminizmin kilit bir rol de olduğunu göstermektedir (Öztan, 2010: 198).

Siyasal algı yönetiminde kullanılan araçlar arasında çevreci hareketler de bulunmaktadır. Feminizm hareketi gibi çevreci hareketi de siyasal algı yönetimine yeni dâhil olan araçlar arasındadır.

Çevreci hareketi, 1980’li yıllarda ivme kazanmış ve yaptığı ilk faaliyet de Gökova’da termik santraline karşı yaptığı eylemdir. Yine bu dönemler çevreci hareket, Zafer Parkının otoparka dönüştürülmesine karşı da faaliyetler de bulunmuştur. Ayrıca 1986’da Çernobil nükleer santral kazasının olması üzerine hem çevreci hareketler hem de muhalefet kesim sert tepkiler göstermiştir. Ayrıca, hapishanelerde tek tipi elbise giymeye de karşı çıkarak siyasi hareketlerde bulunmuşlardır. Çevreci hareketler, tepki verdikleri olaylara karşı kampanyalar imzalatmış ve dernekler kurmuşlardır (Öztan, 2010: 188-189).

Çevreci hareketlerle ilgili son olarak dönemin siyasal algı yönetiminde söz sahibi olmak ve belki de yönetebilmek için siyasi hayata atılmışlar ve Yeşiller Partisi’ni kurmuşlardır. Lakin parti hem çevreden hem de kendi içinde yaşanan çatışmalardan ötürü 1994’te kapatılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin siyasal algı yönetimine bir yenisi eklenen araç anarşizmdir. Anarşizmin faaliyetlerini, izlediği yolu ve bıraktığı etkileri dönemin yazılı basın araçlarından öğrenilmektedir. Bu dönemlerde anarşizm ideolojisiyle paralel giden basın araçları; Anarko, Yeni Olgü, Akıntıya Karşı, Sokak Yayınları yanında Anarşist ideolojisinin ilk yayını ise Kara Tayfun Gönül, Ahmet Kurt ve Ufuk Ahıska çabalarıyla çıkmıştır (Öztan, 2010: 199-200).

Son olarak Anarşizm, İslamcılığa mesafeli davranan, bilimciliğe cephe olan Feminizm ve çevreci hareketleri gibi birçok kez muhalefetle aynı şeyi savunmuş ve solu Leninist örgütüne bağlı kalarak siyasal algı yönetimini etkilemeye çalışmıştır (Öztan, 2010: 200).

1980'ler dönemi diğer dönemlere göre basın araçlarının özellikle de gazeteler, teknolojinin gelişmesiyle daha çok ön planda olmuştur. Özellikle de bu dönemdeki gazetelerde siyasi ve ekonomik gelişmeler daha fazla yer kaplamıştır. Özellikle dönemin Cumhuriyet gazetesi, Hürriyet ve Türkiye gazetesi bu anlamda ön plana çıkan gazetelerdir. Lakin dönemin gazeteleri darbeden ötürü ciddi bir kısıtlama altında olduğu için hükümete paralel yayınlar çıkartmışlar, toplumun nabzını, düşüncesini yansıtabilecek yayınlar yapmaktan çekinmişlerdir (Özdemir, 2009: 125-128).

Bu dönemde basın, hükümeti ele geçiren ordunun özellikle de Kenan Evren'in isteği doğrultusunda yazılar çıkartmış bu yüzden basın araçları halktan kopuk olmuştur (İlgaz, tarihsiz: 116-117).

1990'lı yıllarda ise basın özellikle de gazeteler daha rahat bir şekilde siyasi-ekonomi-toplumsal olaylara geniş yer ayırabilmişlerdir. Özellikle dönemin en önemli gazetelerinden olan Cumhuriyet ve Hürriyet gazetesi manşetlerinde genelde dönemin koalisyonlarına, sağ ve sol çatışmalarına, Kürt meselesine genişçe yer veren gazetelerin başında gelip halkı ve hükümeti bir nevi yönlendirme görevi de yapmıştır (Özdemir, 2009: 125).

Ayrıca, sağ ideolojisinde yer alan Türkiye gazetesi de Cumhuriyet ve Hürriyet gazeteleri gibi genelde koalisyonlardan bahsetmiştir (Özdemir, 2009: 131).

Ele alınan dönemin siyasal algı yönetimiyle ilgili son olarak post-modern konusuna ayrı bir parantez açılması ileri ki dönemleri daha iyi anlamak açısından uygun görülmüştür.

Post-modern sürecinde siyasal algı yönetiminin en temel sloganı; Türkiye, İran olmadı ve olmayacak üzerinedir. Bu dönemin siyasal algısını yönlendiren en temel araçlardan olan İran'ın etkisiyle de ülke de din faktörünün yükselişe geçmesi üzerine laik kesimi hükümeti ele geçirmek ve yönlendirmek istemiştir.

Bu dönemde Cumhuriyet rejimine karşı bir tehdit olarak görülen İslamcı terör, özellikle de laik kesim tarafından sürekli düşman gözüyle bakılmış ve Türkiye laik bir devlet olmasını kimse engellemeyecek algısıyla, özellikle Cumhuriyet bayramlarında ve Mustafa Kemal Atatürk'ü anma günlerinde yürüyüşler yapılmakla beraber bu düşünceyle paralel olan sloganlar atılarak halka benimsetilmeye çalışılmıştır (Öztan, 2010: 239).

Bu dönemin siyasal algı yönetiminde kullanılan en temel ideoloji, Neo-Kemalistlerdir. Neo-Kemalistler, "... Kapitalizmin 20. yy son çeyreğinde "zamanın ruhu" kendi varoluşsal pozisyonunu hayat tarzı üzerinden politikleşme eğilimidir. Neo-Kemalistler aktörler de bu akışa tıpkı başka siyasal pozisyonların yaptığı gibi ayak uydurmayı tercih etmiştir. Bu ekseninde 12 Eylül'ün Katı, "soğuk yüzlü", "tek biçimli" Atatürkçülüğü yerine Mustafa Kemal'in insani özelliklerini ön plana çıkarmak isteyen Neo-Kemalistler, onun dans ederken, yüzerken, içki içerken kayda alınmış farklı karelerini kamusal paylaşıma özenle dâhil edilmiştir..." (Öztan, 2010: 239-240).

4.6. 2002-2018 Döneminde Siyasal Hayat

Adalet Kalkınma Partisi'nin iktidarlık dönemine geçmeden önce 2001 ekonomik krizin AKP'nin siyasal arenaya çıkmasını sağlayan faktörlerden biri olduğunun altı çizilmesi oldukça önemlidir. Çünkü 2001 ekonomik kriz halk tabanını oldukça derinden etkilemiş ve derin izler bırakmıştır. Halk, uzun yıllar koalisyon hükümetleriyle yönetilmekten hem bıkmış hem de ekonomik krizden derin yaralar almıştır. Bunun üzerine halk, AKP'yi tek başına iktidarlık koltuğuna oturmasını sağlamıştır.

AKP'nin iktidarlığa nasıl geçtiğini daha iyi anlayabilmek açısından 2001 ekonomik kriz dönemini biraz daha detaylandırmanın yararlı olacağı düşünülerek; 2001 krizine doğru girilirken bankaların iflasa doğru gitmesi, Demirel'in yeğeni Ege Bank ile ilgili hırsızlıkla suçlanması, dönemin Cumhurbaşkanı Sezer ile dönemin başbakanı ve bakanı olan Ecevit ile Özkan arasındaki çatışmaların iyice artması, enflasyonun artışı, faizin yükselmesiyle birlikte halk bir sabah ekonomik krizle karşılaştı (Özbay, 2016: 39-40).

O dönemdeki liderlerin bu denli sert çatışmaları, toplum nezdinde hiç hoş karşılanmadı. Hatta bu yaşanan ekonomik krizin bir sebebi olarak da liderler arasındaki yaşanan kavgalar olarak görüldü ve dönemin gazetelerine de yansdı. Dönemin gazetelerinden olan Hürriyet gazetesi: faizin çok fazla yükseldiğini, borsaların çöktüğünü ve ekonomik bunalımın halkın çektiğini dile getirmiştir. Milliyet gazetesi: dönemin siyasi aktörlerinin tartışmaları sonucu ülkenin bu hale geldiğini dile getirmiştir. Sabah gazetesi: siyasi arenada iplerin koptuğunu ve Cumhuriyet gazetesi ise tarih boyunca görülmemiş bir krizin meydana geldiğini ve siyasi aktörlerin kavgalarını dile getirmiştir (Özbay, 2016: 40). Bu gibi suçlayıcı ve sitemkâr ifadeler dönemin önemli gazetelerinde manşet olarak yerini almıştır.

Ülkeyi zor durumda bırakan 2001 ekonomik kriz, hükümeti birçok arayışa sürüklemiştir. Bu dönemde Avrupa ile uyumlu çalışmaya özen gösterilmiş ve bununla ilgili paketler hazırlanmıştır. Ayrıca, bazı kesimler tarafından sertçe eleştirilen ve bazı kesimler tarafından da olumlu tepkilerin verilmesini sağlayan gelişme ise; Kemal Derviş'in Türkiye'ye getirilmesi olayıdır (Öztan, 2010: 276).

Bu dönemde Bülent Ecevit'in hastalanması bu duruma bağlantılı olarak koalisyonda çatırdamaların olması ve MHP ile ANAP'ın arasındaki çatışmaların artması ülkeyi iyice çıkmaza sokmuştur. Ayrıca bu süreçte Bülent Ecevit ile Hüsamettin Özkan'ın arası da açılmış ve Hüsamettin Özkan ile birçok milletvekili arkadaşı "Yeni Türkiye Partisi'ni" kurmuşlardır. Ancak, CHP'de önemli isimler olan Deniz Baykal ve Kemal Derviş CHP'de kalmayı tercih etmişlerdir (Öztan, 2010: 276).

Hükümet, 2002 seçimlerine gitmeden önce halkın nezdinde olumlu bir tepki de almak adına Kürt sorunlarını tekrardan gündeme getirmiştir. Ayrıca bu dönemde siyasal sürece oldukça etkisi olan Abdullah Öcalan'ın idamı yerine ağırlaştırılmış müebbet hapsine çaptırılmış ve TV'de Kürtçe yayınların yapılmasına da izin verilmiştir (Öztan, 2010: 76).

2002 seçimlerine gidilirken sağ ve sol ideolojileri kan kaybetmiş, bu ideolojilerin yerine gelenekçiler ve yenilikçiler olarak iki ideoloji ön safhalarda yerini almaya başlamıştı. İlerleyen süreçte Yenilikçi kanadında yer alan ve 2000 sonrasında ismi sık sık duyulacak olan Abdullah Gül, karşısında ise Necmettin Erbakan'ın da desteklediği Recai Kutan ile yapılan 2000 kongre seçiminde Abdullah Gül çok az bir farkla kaybetti. Fakat bu bir yenilgi olarak görülse de birçok şeyin kapısını aralamasından dolayı zafer de sayılabilir. Ayrıca dönemin önemli olaylarından olan Abdullah Gül ile aynı yelpazede yer alan Fazilet Partisi, laiklik ilkesiyle çeliştiği ifade edilerek Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmıştır (Öztan, 2010: 277).

Fazilet Partisi'nin küllerinden doğan ve günümüzde Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin önemli siyasi liderlerinden olan Recep Tayyip Erdoğan'ın başkanlığını yapacağı Adalet Kalkınma Partisi kurulmuş oldu.

Yapılan 2002 seçimleri Türk siyasi hayatına yeni kapılar açmış ve artık siyasi meydanı yeni aktörleri ağırlamaya başlamıştı. Yapılan bu seçimle birlikte koalisyon dönemi bitmiş ve özellikle de merkez sağ da yer alan birçok isim seçim sonucu devre dışı kalmıştır. "1999 seçimlerinde konjonktürel gelişmeler eşliğinde siyasi tarihinin en yüksek oyununu alan MHP, bu seçimlerde ancak %8,3'lük bir oy alabilmiş ve parlamento dışı kalmıştır. DYP ve ANAP da kan kaybetmiş ve Meclis'e girememiştir. DYP oyların %9,5'ini; ANAP ise %5,1'ini alabilmiştir. Her iki partinin yaşadığı büyük kayıp istifaları da beraberinde getirmiştir. ANAP'ta Mesut Yılmaz, DYP'de Tansu Çiller genel başkanlığı bırakmıştır. 1990'ların tartışmalı isimlerinden Mehmet Ağar, DYP'nin 2002 kongresinde partinin başına geçmiştir" (Öztan, 20

Bu seçimlerde AKP kadar oy alamasa da 1999 seçimlerine göre yükselişe geçen CHP, Deniz Baykal'ın liderliğinde siyasi arena da tekrardan kendini göstermeye başlamıştır. CHP'nin böyle yükselişe geçmesinin nedenleri; DSP'deki oyların CHP'ye gitmesi ve Kemal Derviş'in CHP içerisinde yer alması gibi faktörler sayılabilir (Öztan, 2010: 278-279).

AKP kurulduktan sonra Anayasa Mahkemesinin kararıyla Recep Tayyip Erdoğan seçimde olamamış ve böylelikle hükümeti Abdullah Gül kurmuştur. Daha sonra Yüksek Seçim Kurulu Recep Tayyip Erdoğan'ın lehine karar vererek Siirt'te seçimlerin yenilenmesine onay verip CHP'nin de desteğiyle Recep Tayyip Erdoğan Meclise girebilmiş ve Başbakan olmuştur. Recep Tayyip Erdoğan AKP'nin başına geçtikten sonra Avrupa ile uyum paketlerini devam ettirmiş ve bu çerçevede demokrasiyi, insan haklarını, liberal sistemi ve sivil örgütlenmelere destek vermiştir. Ayrıca AKP, ekonomi anlamda da başarılar göstermiş ve Türkiye'nin milli gelirini yükseltmiş, enflasyonu düşürmüştür. Tüm bunlar AKP'nin hanesine "artı" olarak yazılmıştır (Öztan, 2010: 280-281).

Aslında AKP 2002 seçimlerinden bir yıl önce kurulmuş ve çok kısa bir süre içerisinde yükselişe geçmiştir. AKP kurulduktan sonra kendisini hem ülkeye hem de dünyaya muhafazakâr demokrat çizgisinde ilerleyeceğini açıklamıştır. Bu durum, muhafazakâr-İslamcı tarafından olumlu karşılanırken Kemalist kesim laikliğe ters düşüyor düşüncesiyle sıcak bakmamıştır. AKP'ye iki farklı kesimden iki farklı bakış açısıyla yaklaşan bu gruplaşma arasında uzunca sürecek bir çatışma olmuştur ve olmaya devam etmektedir (Özbay, 2016: 46).

Seçimden bir yıl sonra hükümete darbe yapılacağıyla ilgili olay patlak verdi. Balyoz darbesi olarak geçen bu olay ülkede ciddi yankılar uyandırdı. Bunun üzerine o dönemlerde ordu tarafından basına yapılan açıklamalarda “5-7 Mart 2003 tarihleri arasında gerçekleştirilen plan seminerinde “giderek tırmanan bir gerginlik dönemini kapsayan senaryo” konu edildiğini doğruladı, ancak bu seminer ile ilgili darbe iddiaları reddedilmiştir” (<http://www.hurriyet.com.tr>; Özbay, 2016: 47).

Bu plan 2010 yılında Taraf gazetesinin bu planı manşet yapmasıyla birlikte hem yönetimde hem de toplumda bir hareketlilik oldu. Yapılan soruşturmada birçok sayıda kişi tutuklandı (Özbay, 2016: 47).

2006 yıllarında siyasal ve toplumsal alanda yankılanan bir olay meydana geldi. Bu dönemde avukat olan Alparslan Arslan, Danıştay’ın okullarda öğretmenlerin türban giymesini uygun olmadığı kararını alması üzerine Danıştay dairesine saldırmıştır. Bu saldırı sonucu birçok kişi yaralanmış ve Danıştay’ın ikinci dairesinde üye olan Mustafa Yücel Özbilgin öldürülmüştür. Ülkede büyük yankılar uyandıran bu olay, Mustafa Yücel Özbilgin’in cenazesinde bazı kesimler tarafından Recep Tayyip Erdoğan’a ve AKP’ye sert eleştiriler yapılırken, Türkiye laiktir söylemleri birçok yerde yankılanmıştır. Bu olaya hükümetin bütün tabanından olumsuz eleştiriler gelmiştir (Özbay, 2016: 49-50).

2007 yılına girerken süresi biten Ahmet Necdet’in yerine gelecek isim üzerine her dönemde olduğu gibi bu dönemde de ciddi tartışmalar olmuştur. Bir yandan milli görüşün taraftarı olan AKP’nin çıkarmak istediği aday diğer taraftan AKP’nin karşısında muhalefet olan Kemalist kesimlerin gösterdiği aday rekabet içerisine girmiştir. Bunun üzerine Genelkurmay olan Yaşar Büyükanıt “e-muhtıra” yayımlayarak Abdullah Gül’ün Cumhurbaşkanı olmasına karşı çıkmıştır. Bu muhtıraya karşı Tayyip Erdoğan, iradeli bir duruş sergileyerek sert çıkış göstermiştir (Özcan, 2010: 281-282).

Hatta o dönemde hükümet sözcüsü Çiçek yaptığı açıklama da: “Hükümete karşı bir tutum olarak algılandığı vurgulanarak, Başbakanlığa bağlı bir kurum olan Genelkurmay Başkanlığının, herhangi bir hükümete karşı bir ifade kullanmasının demokratik bir hukuk devletinde düşünülemeyeceğine dikkat çekti” (Altaç ve Toruntay, 2017).

Bu süreçte Tayip Erdoğan, Cumhurbaşkanı aday olarak gösterdiği Abdullah Gül’e destek vereceğini bütün kamuoyuna her seferinde dile getirmiştir (www.yenisafak.com).

2007 seçimlerinde yaşanan 367 kararı ve Cumhuriyet mitinglerini biraz daha detaylandırmak da yarar var. O halde ilk olarak 367 kararı ile başlanırsa eğer; 367 kararları birlikte Cumhurbaşkanlığın seçiminin ilk turu iptal edilmişti. Çünkü 357 oyla Abdullah Gül Cumhurbaşkanı olduktan hemen sonra eski Cumhuriyet Başsavcısı olan Sabih Kanadoğlu ortaya 367 kuralını atınca, Abdullah Gül bu sayıya ulaşamadı ve CHP bunun üzerine Anayasa Mahkemesine itiraz başvurusu yaparak Abdullah Gül’ün Cumhurbaşkanı olmasını engelledi. Siyasi mekanizma da yaşanan bu tıkanma sonucu olarak AKP 2007’de erken seçim yaparak iktidarlığı güçlü bir şekilde ele geçirdi. Sıra Gül’ü Cumhurbaşkanı yapmak oldu. Burada ise AKP’nin imdadına Devlet Bahçeli yetişerek tarihe geçecek olan; Biz Meclis’e gireriz ve böylelikle 367 sorunu yaşanmaz sözleriyle Abdullah Gül’ün Cumhurbaşkanı olmasına yardım etti (www.yenisafak.com).

Bu dönemin bazı gazeteleri de Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanı olmasını hoş karşılamadı. Hatta "Hürriyet'in 411 el kaosa kalktı manşeti Türk gazetecilik tarihine geçen kaos haberciliği olarak hafızalara kazındı" (www.yenisafak.com).

Dönemin önemli olaylarından bir diğeri Cumhuriyet mitingleri, dönemin siyasi hayatını ciddi oranda etkilemiş ve gazetelerin manşetlerinde yer almıştır. Dönemin gazetelerinden olan Akşam gazetesinin ifadesine göre; tarihinin en büyük mitingi olduğu ve hiç görülmemiş bir kalabalığın miting yaptığını ifade etmiştir. Bu hususla ilgili Bir gün gazetesi de yer vererek mitingde yüzbinlerce katılımcı olduğunu dile getirmiştir (Kalyoncu, 2016: 51).

Kısacası "Cumhuriyet mitingleri, 2007 Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde irtica karşıtı olarak "Çankaya laiktir laik kalacak" sloganıyla yapılan mitinglerdir" (Kalyoncu, 2016: 52).

2007 genel seçimlerinden sonra AKP, CHP ve MHP ile rekabete girmiş ve liberal, demokrasi söylemlerini devam ettirmiştir. Ayrıca, bu döneme Ergenekon olayları damgasını vurmuş ve dönemin siyasi hayatını derinden etkilemiştir (Özta, 2010: 282).

Ergenekon olayı, 2007 yılında yapılan baskın sonucunda bir evde çok sayıda el bombalarının bulunması üzerine patlak verdi. Bu olaylardan sonra gözaltına alınan bir ast subayın evinde bulunan "Ergenekon'un lobisi gibi örgütlenmeden söz edilmesi üzerine ülkenin gündemine oturdu. Ve birçok şehirde evlere baskın yapılarak gözaltılar yapılmaya başlandı. Medyaya yansıyan sonuca göre gizli kurulan bir örgütün milliyetçilik duygusuyla Mustafa Kemal Atatürk'ün ilkelerini devam ettirmek amacıyla PKK ile iş birliğine giren bir örgüt olarak yansıdı. Bu örgüte AKP oldukça sert bir duruş gösterirken CHP ise tarafsız kalmayı tercih etmiştir (hurriyet.com.tr. 65).

Bu dava 2013 yılında sonuçlandı ve birçok önemli isim (İlker Başbuğ, Doğu Perinçek gibi) tutuklandı. Recep Tayyip Erdoğan basına yaptığı açıklama da "Eski Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ ile ilgili Anayasa Mahkemesi'nin aldığı karar, Mehmet Haberal ve Mustafa Balbay kararlarından sonra normal bir durum. Balyoz davasını çabucak hallettiler. Ergenekon'da halen gerekçeli karar hazırlanmadı. Burada bir katakulli olduğu çok açık. Bu davalarda intikam hissiyle hareket ettiler. Kısacası paralel yapı bu davalarda görevini icra etti" (<http://www.aydinlikgazete.com>).

Aslında Ergenekon kavramı, ilk olarak 1997 yılında Can Dündar'ın ve Celal Kazdağlı'nın konuştuğu bir oturumda dile getirilmişti. 2007 yılında yapılan baskın sonucunda bulunan el bombasıyla birlikte olay gün yüzüne çıktı ve AKP'yi uzun yıllar uğraştıran bir süreç olmuştur.

2008 ortalarına gelindiğinde geçmişteki birçok partinin kapatılma gerekçesi olan laiklikle çelişiyor ifadesi AKP için de öne sürülmüştür.

Ayrıca, 2009 yıllarında enflasyon bir tık artışa geçmiş ve işsizlik oranı artmıştır. Buna bağlı olarak AKP 2007 seçimlerine göre oy kaybetmiş, ancak yine seçimin galibi olmuştur. Bu seçimlerin sonucu AKP'nin oy oranı %38,3, CHP'nin ki %23 ve MHP'nin ki de %15,9 olmuştur.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının verdiği iddianameye göre; AKP laiklik ilkesine ters düşen Refah ve Fazilet Partileri ile aynı yelpazede yer aldığını, AKP'nin asıl amacının şeriatı getirmek

olduğunu, türbanın serbest bırakılmasının laiklik ilkesine ters düştüğünü, bazı hastanelerde türbanlı doktorların çalışması, bazı yerlerde ise içki kullanımından ötürü “kırmızı sokak” uygulanması, verdiği kararlarda dini hükümleri kullanması ve parti içerisinde Fethullah Gülen’in ve milli görüşü destekleyenlerle dolması gibi (Özbay, 2016: 57-58) beyanlar yer almıştır. Bu beyanlar bu dönemin ileri ki sayfalarda anlatılan siyasal algısını etkileyen hususları arasındadır. Başvurulan bu iddianame sonucu, AKP kapatılmamasına fakat hazineden gelecek yardımın yarısının kesilmesine karar verilmiştir.

2009 yılına damgasını vuran gelişme, Kürtlere karşı yapılan politikalar olmuştur. Bu süreçte bu politikaların en iyi örneği, TRT Şeşin açılması olmuştur. Ayrıca demokratik açılım çerçevesiyle PKK’nın Türkiye sınırlarına törenle girilmesi olay gerçekleşince özellikle de milliyetçi kesim tarafından tepkiler gelmiştir. Bunun üzerine hükümet bu hususa daha tedbirli yaklaşma yolunu seçmiştir (Özta, 2010: 282-283).

2010 yılına gelindiğinde Deniz Baykal’ın medya da kaset olayları dönmesi üzerine Deniz Baykal istifa etmiş ve yerine Kemal Kılıçdaroğlu geçmiştir. Ayrıca 2010 yılında AKP, birçok konuda yeniliği içeren referanduma gitmiş ve bu referandumla birlikte 2011 seçimlerinde büyük bir özgüven kazanmıştır. Bu özgüvenin boşa olmadığını 2011 seçimlerini kazanarak göstermiştir (Özta, 2010: 283).

2011 yılının en önemli olayı kuşkusuz 12 Hazirandaki genel seçimlerdir. 2011 seçimlerine gitmeden önce yapılan 2010 Referandumla birlikte ilk kez bürokrasinin gücünün azaldığı bir seçime gidilmiş ve Türkiye Tarihinde önemli seçimlerden biri olmuştur. Bu seçim, Türk Tarihinde 1950’deki seçim gibi 2011 seçimi de vesayet sürecini azaltan bir seçim olmakla birlikte AKP’nin siyasal arenaya çıkarken topluma sunduğu vaatlerden biri olmuştur.

12 Haziran seçimi, geçmişteki birçok siyasi, sosyal ve ekonomik kriz üzerinden yükselen bir seçimdir. 1999 seçimi, 28 Şubat’ın getirmiş olduğu toplumsal ve siyasi kriz, 2001 ekonomik kriz, 2002 seçimleri, 2007 Cumhurbaşkanlığı seçimleri, Cumhuriyet mitingleri, toplumsal ve siyasi krizler ile birlikte 2010 Anayasa referandumu 12 Haziran seçimleri için yeni bir kapı açmıştır (Ataman ve diğerleri, 2011: 15).

12 Haziran seçimleri birçok seçim dönemindeki gibi gergin bir ortamda yapılmıştır. Bu gerginliğin nedenlerinden biri, Yüksek Seçim Kurulu’nun Kürt siyasal hareketlerini engellemek adına bazı adaylara seçilme hakkı vermemiştir. Bunun üzerine siyasal arenada tansiyon yükselince YSK kararından geri adım atarak BDP’nin kurulmasının önünü açmıştır. BDP mağdur durumunda gözükmüş ve böylelikle bu seçimde oy potansiyelini arttırmıştır (Ataman ve diğerleri, 2011: 15-16).

Sonuç olarak 2011 genel seçimlerde AKP, iktidarlık koltuğunu yine kimseye kaptırmayarak yüzde 49,53 gibi bir oy alıp 61. hükümeti kurmuş oldu.

AKP dönemi olarak adlandırılan bu dönemlere damga vuran olaylardan bir, Taksim gezi parkı olaylarıdır.

Taksim Gezi Parkı, İstanbul'da Taksim meydanında bulunan ve Cumhuriyet Tarihinde yapılan ilk parktır. Bu parktaki bazı ağaaların yol genişletmek amacıyla İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından kaldırılması talep edilince özellikle sol kesiminden olan bir grubun protesto etmesiyle başlamıştır. İlk önce küçük bir grup olan ve daha sonra birçok kesim tarafından sosyal medyanın etkisiyle de destek verilince kitlesel bir eyleme dönüştü. Ve protestonun ilk çıkış amacıyla sonraki amacı farklılaştı.

Çevre mitingi olarak başlayan eylem ilerleyen süreçlerde hükümetin istifasını istemeye dönüştü. Çevre eyleminden çıkan Gezi Parkı olayı, doğrudan Recep Tayyip Erdoğan'ı hedef almaya başladı. İstanbul'da Taksim, İstiklal Caddesi ile Ankara'da Kızılay sokakları Gezi Parkı olaylarının çok ciddi hissedildiği yerler olmuştur.

Bu protestolara yer yer polisler tarafından sert karşılık gösterildi ve bu durumu daha da kızıştırdı. Bu protestoların aslında belli bir ideolojisi yoktu. Çünkü birbirinden farklı gruplar tarafından destek veriliyordu. Bu gruplar içerisinde sol, Kemalist, Aleviler, akademisyenler, gazeteciler, devrimci İslamcılar, Feministler bulunuyordu. Aslında hepsinin ortak bir noktası vardı. Gezi Parkı olayına karşı medya iki gruba ayrılmıştı. Bir grup Gezi Parkına destek verirken diğer bir grup bu durumu sertçe eleştiriyordu. Ayrıca bu olaya karşı CHP pasif kalmayı tercih ettiğini, MHP'nin seçmenlerini bu olaydan uzak tutmak için özen gösterdiğini, BDP'nin ise destek vermediği söylenebilir (Özbay, 2016: 61-65). Ayrıca gezi olaylarındaki eylemler ciddi bir oranda masrafa mal olmakla beraber sosyal medyanın etkisiyle hem ülke hem de dünya çapında büyük etkiler yarattı.

Yukarıda da bahsedildiği gibi Gezi Parkı olayında yer alan birden fazla grup bulunmaktaydı. Bu grupları temel olarak 3'e ayrılabilir. Bu gruplardan ilki; çevreci olan, tek gayeleri çevreyi korumak olan bir gruptur. İkinci grup; AKP karşıtı olan ve genellikle CHP ve İP partilerinin seçmenleri olan gruptur. Son olarak bir diğer grup; dünyanın her yerinde görülen şiddet ve terör yanlısı kişiler tarafından oluşan gruptur (Bayhan, 2014: 40).

Son olarak Gezi Parkı eylemi, ilk başlarda iyi niyetlerle ve çevreci içgüdüleriyle yapılırken zamanla şiddete hatta teröre dönüşmüş ve anti-demokratik bir yola girerek Türkiye'yi birçok konuda zor durumda bırakmıştır.

2014 yılında yapılan seçimle birlikte Türkiye Cumhuriyet Devleti'nde ilk kez bir Cumhurbaşkanı halk tarafından doğrudan seçildi. Böylelikle Türkiye'nin 12. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan oldu. AKP'nin genel başkanlığına da Ahmet Davutoğlu seçildi (Altaç ve Toruntay, 2017)

2014 Cumhurbaşkanlığı seçiminde üç aday bulunmaktaydı. Bunlardan biri, başbakan ve aynı zamanda AKP'nin genel başkanı olan Recep Tayyip Erdoğan'dır. İkinci aday, önemli iki muhalefet partinin (CHP-MHP) ve Gülen Cemaati'nin desteğiyle adaylığını koyan Ekmeleddin İhsanoğlu ve son olarak da HDP adayı olan Selahattin Demirtaş bulunmaktaydı (Özipek, 2014: 93).

Çatı adayı Ekmeleddin İhsanoğlu'nu destekleyen Cumhuriyet gazetesi, Ekmeleddin İhsanoğlu'nun seçimlerde önde gideceğini ve Recep Tayyip Erdoğan'ın aday olmasına rağmen başbakanlıktan istifa etmemesi ve seçimlerde devletin imkânlarını arkasına alması konusunda

eleştirmiştir. HDP'nin adayı Selahattin Demirtaş'ı destekleyen Evrensel gazetesi, Recep Tayyip Erdoğan ve Ekmeleddin İhsanoğlu'nu eleştiren söylemlerde bulunmuş ve Tayyip Erdoğan'ın Gazze ile ilgili söylemlerinde gerçek niyeti taşımadığını ifade etmiştir. Tayyip Erdoğan'ın farklılıklara saygılı olmadığını dile getirmiştir (Nisan, 2014: 196).

Recep Tayyip Erdoğan'a destek veren Sabah gazetesi ise manşetlerinde Ekmeleddin İhsanoğlu'nu ve Selahattin Demirtaş'ı eleştirmiş ve özellikle Çatı adayları için CHP ve MHP'nin söylemiş olduğu "Ekmek için Ekmeleddin" sloganını tiye almıştır (Nisan, 2014: 197).

2014 Cumhurbaşkanlığı seçiminde halk sadece Cumhurbaşkanı seçmiyor aynı zamanda bundan sonraki siyasi hayatın nasıl ilerleyeceği hakkında da karar veriyordu. Ve halkın verdiği kararla Recep Tayyip Erdoğan %54'lük bir oranla Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin ilk kez halk tarafından doğrudan seçilen Cumhurbaşkanı oldu (Özipek, 2016: 96). Bu seçimde en büyük yenilgiyi ise CH ve MHP'nin Çatı adayı olarak gösterdiği Ekmeleddin İhsanoğlu almıştır, denilebilir.

AKP, 2015 yılında iki seçime girdi. İlk seçim 7 Haziran da ve ikinci seçimde 1 Kasım da yapılarak yine iktidarlık koltuğunu kimseye kaptırmadı ve bu sefer hükümeti Ahmet Davutoğlu kurdu. Fakat 22 Mayıs 2016 yılında Ahmet Davutoğlu'nun yerine Binali Yıldırım gelerek 65. hükümeti kurma görevini üstlendi (www.aa.com).

Yapılan bu seçimleri biraz daha detaylandırırsak eğer; 7 Haziran 2015 seçimine giderken meclisin gündeminde yeni bir anayasa yapmak vardı. Fakat AKP ile muhalefet arasında bir türlü anayasa maddeleri üzerinde bir uzlaşma sağlanamıyordu. Özellikle AKP'nin anayasa önerisinde "Başkanlık" yönünde bir siyasal sistem istemesi muhalefet tarafından olumsuz tepkiler verilmesine sebep oluyordu. Bu durum 7 Haziran da yapılacak olan seçimdeki krizlerden biri olmuştur. Ayrıca bahsedilen bu krizin yanında din ve devlet ilişkileri, çözüm süreçlerinin istenilen sonuca ulaşamaması gibi faktörlerde eklenilebilir (Yiğitbaşı ve diğerleri, 2015: 27-28).

AKP, 7 Haziran seçimlerinde vermiş olduğu beyan da başkanlık sistemi yönündeydi. Buna karşın CHP'nin parlamenter sloganı, MHP'nin saray sloganı, HDP'nin de başkan olamayacaksınız sloganıyla seçim arenasında AKP ile kapışmışlardır.

Yapılan 7 Haziran seçimin sonuçlarına göre; "AKP yüzde 40,87, CHP yüzde 24,96, MHP yüzde 16,29, HDP ise yüzde 13,2 oranında oy aldı. Bu oy oranlarına göre Ak Parti 258, CHP 132, HDP 80, MHP 80 milletvekili çıkardı. Bağımsız hiçbir aday seçilemedi" (www.yenisafak.com).

7 Haziran seçiminin en önemli sonucu, uzun yıllar tek başına hükümeti kuran AKP'nin bu sefer bu gücü elde edememesidir. 7 Haziran seçiminin sonucunda AKP, rakipleri olan CHP, MHP ve HDP ile koalisyon kurmak istese de bu girişim başarısız sonuçlanmıştır. Çünkü "Partilerin siyasi programları arasındaki keskin çelişkiler ve bunların çözüm süreci, yeni anayasa ve ekonomi politikaları gibi ulusal düzeyde ve Suriye gibi dış politika konularında somutlaşması hesaba katıldığında sağlıklı ve işleyen bir koalisyon hükümetinin kurulması zor gözükmektedir" (Yiğitbaşı ve diğerleri, 2015: 37).

Böylelikle “7 Haziran seçimi sonrası yeni bir anayasa ihtimalini ertelemiştir. Her ne kadar, koalisyon hükümetlerinin uzlaşmaya daha yakın olduğu gibi argümanlar dile getirilse de Türkiye’nin koalisyon kültürü hep erken seçim süreçlerine endeksli olduğundan, çatışmacı siyasal söylemler daha ağır basmıştır” (Miş, 2015: 28).

Ayrıca 7 Haziran seçimlerinden sonra toplumda terör saldırılarından ötürü korku dolu bir hava hâkimdi. Çözüm sürecinin sonlanmasının etkisiyle de Diyarbakır da HDP’nin yaptığı mitingde patlayan bomba sonucu 32 kişi hayatını kaybetti. Daha sonra Türk Cumhuriyet Devleti’nin en kanlı saldırısı olarak geçecek olan Ankara’daki Barış Mitingine yapılan saldırı sonucu 102 kişi hayatını kaybetti.

7 Haziran seçimlerinden 1 Kasım seçimine kadar ki olan süreçte hükümet zorlu bir sınav vermiştir. Yapılan 1 Kasım seçiminin sonucuna göre AKP; %49,5 oy alarak yine tek başına iktidarlık koltuğuna oturmuştu. CHP, %25,3; MHP, %11,9; HDP ise 7 Haziran’a göre oy oranını düşürerek %10,7 oy almıştı. Bu seçimden sonra Ahmet Davutoğlu ile Tayyip Erdoğan arasında çıkan anlaşmazlıklar sonucunda Davutoğlu istifa etmiş ve yerine Binali Yıldırım geçmiştir (www.dw.com).

15 Temmuz 2016 yılında Türk toplumunun unutamayacağı ve bir kara leke olarak kalacağı ve en üzücü olan tarafı da yüzlerce insanın ölümüne sebep olan bir darbe girişimi oldu. Bu darbe girişimi, ordu içerisinde büyük bir hâkimiyet kuran FETÖ adında bir dini cemaatin önderliğinde (Fetullah Gülen) oldu. Bu darbe sırasında köprü ve sokaklarda askerlere geçit vermemek adına direniş gösteren halkın üzerine bombalar yağdırıldı. Yapılan bu darbe girişimi polislerin ve askerlerin bir bölümüyle ile birlikte halkın göstermiş olduğu direnişle birlikte darbe girişimi başarısız oldu (Duman, tarihsiz: 78). Bu darbe girişimi uzun süre siyasi alanda konuşulup tartışılacak ve siyasi mekanizmaya yön veren olaylardan biri olacaktır.

15 Temmuz darbe girişiminden sonra MHP ile AKP’nin birçok konuda birlikte hareket ettiği görülmektedir. Bunun en iyi ispatı da 16 Ekim 2016 tarihinde Devlet Bahçeli, parlamentoda “...ya Cumhurbaşkanı anayasal suç işlememek için anayasal sınırlarına çekilmeli ya da yeni bir sisteme geçilmelidir...” (Sözcü, 2016; Kalkar-Öcal, 2006: 4) sözünden hemen sonra AKP, değişiklik teklifini meclise sunmuştur. Bu teklif AKP ile MHP’nin oylarıyla kabul edilmiş ve halkın onayına sunulmuştur. Böylelikle yapılan 16 Nisan 2017’de referanduma halkın yüzde 51’i evet oyu vermiştir (Kalkar-Öcal, 2006: 4).

AKP tarafından önerilen ve MHP’nin desteğiyle Türkiye Cumhuriyet Devleti’nin siyasi hayatına şimdiye kadar hiç getirilmemiş olan Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemi uygulanmıştır. Bu sistemin birçok özelliği bulunmakla beraber burada en kritik ve üzerine çokça tartışılan özelliklere yer verilecektir. O halde bu sistemle birlikte; yürütme organı sadece Cumhurbaşkanına ait olmakla beraber parlamenter sistemine göre daha güçlü olacak, Cumhurbaşkanı parlamentodan değil, halk tarafından seçilecek, seçilen Cumhurbaşkanının partisiyle ilişkisi devam edecek, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi birçok hususta uygulanabilecek ve Cumhurbaşkanı üst statüde bulunan yöneticileri kendisi atayabilecek ve son olarak da parlamentoya ait olan bütçe hazırlama görevini Cumhurbaşkanı üstelenecektir (Kalkar-Öcal, 2006: 5-6).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Türk siyasal hayatına yerleştirilmesindeki en temel nedenlerinden biri yürütmeye çift başlılıktan ötürü kararların erken alınmaması ve tıkanıklığa sebep olmasından ötürü olduğu ifade edilenler arasındadır (Uluslararası Şeffaflık Derneği, 2018: 3).

Ayrıca şunu da eklemek gerekiyor ki; Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi 15 Temmuz darbesinden sonra 3 ay süreliğine ilan edilen ve 7 kere uzatılan OHAL'in altında hazırlandı ve ilan edildi. Bu durum özgür bir platformda hazırlanmamasından dolayı bazı kesimler tarafından eleştirildi (Uluslararası Şeffaflık Derneği, 2018: 3-4).

Yapılan bir diğer eleştiri ise Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ndeki birçok hususun özellikle de güçlü yürütme mekanizmasından ötürü Başkanlık Sistemine benzetilmesi üzerine yapılmıştır.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Devlet Bahçeli ve MHP milletvekillerinden destek görürken; Kemal Kılıçdaroğlu ve CHP milletvekilleri, MHP'den ihraç edilen ve İyi Partinin genel başkanlığını yapacak olan Meral Akşener, bazı akademisyenler ve Sivil Toplum Kuruluşları ise Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne karşı çıkmıştır (Kalkar-Öcal, 2016: 16).

24 Haziran 2018 yılındaki Cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimleri birçok hususta kritik ve yeniliklerin olduğu bir seçim olmuştur. Türk halkı ilk kez Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi altında seçime gidiyor ve ilk kez AKP ve MHP koalisyon kurarak birlikte seçimde yer alıyorlardı. Kurdukları bu koalisyonu ya da ittifaka Cumhur İttifakı adını verirken karşılarında Millet İttifakını kuran CHP, İyi Parti ve Saadet Partisi yer alıyordu. Millet İttifakının en önemli amaçlarından biri Cumhur İttifakına karşı galip gelmektir.

Yapılan 24 Haziran genel seçim sonuçlarına göre; AKP, %42, 56; CHP, %22,65; MHP, %11,10; İyi Parti, %9,96; HDP, %11,70 oy yüzdelere sahip olmuşlardır. Ayrıca bu seçimde Cumhurbaşkanı adayları için de oy atılmıştır. Cumhurbaşkanlığı sonuçları ise; Recep Tayyip Erdoğan, %51,79; Muharrem İnce, %30,64; Selahattin Demirtaş, %8,40; Meral Akşener, %7,29 oy yüzdelere sahip olmuşlardır (Miş ve Duran, 2018: 10).

Bu seçimlerin sonuçlarına göre, her ne kadar Cumhur İttifakında MHP istenilen oy oranına ulaşmasa da AKP ile birlikte Millet İttifakına karşı zafer kazanmıştır. Ayrıca bu seçim, Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğini yaptığı AKP'nin siyasal arenada 14. zaferi olarak tarihte yerini aldı.

Millet İttifakında muhafazakâr kesimin oylarını Saadet Partisi alacağı umudu olsa da seçim sonunda sadece %1,34 oranında oy almıştır. Yine bu seçimde bir diğer dikkat çeken husus HDP'nin aldığı oy yüzdesidir. Seçim öncesi barajı geçip geçmemesi konusunda tereddütler yaşansa da yaptığı hamleyle birlikte her evden 1 oy, 1 Oy İnce'ye 1 Oy HDP'ye gibi sloganlarla hem muhalefetin desteğini almış hem de özellikle büyükşehirlerde oy oranını arttırmıştır (Miş ve Duran, 2018: 9).

24 Haziran seçimlerinde muhalefet kesimin yaptığı birçok slogan olmakla beraber en belirleyici ve öne çıkan slogan, ülkenin tekrardan parlamenter sistemine geçmesiyle ilgiliydi.

Millet İttifakı, seçimden kısa bir süre sonra dağıldı. Bunun en temel nedeni, kurulan ittifak ortak ideolojiler üzerinden ziyade Recep Tayyip Erdoğan'a rakip olarak kurulan bir ittifak olunca

Recep Tayyip Erdoğan'a karşı zafer kazanılmaması üzerine kısa bir süre sonra dağıldı (Miş ve Duran, 2018: 28).

“Türkiye’de 14 Mayıs 1950’den bu yana demokratik seçimler yapılmaktadır. Birçok seçim “tarihi”, “kritik” ve “milat” gibi kavramlarla nitelendirilmiştir. Bu eğilim Türkiye’nin sürekli kriz, darbe ve vesayetçi yapılarla karşı karşıya kalmasının bir sonucudur. Çünkü yapılan her seçimin siyasal ve toplumsal alanı rahatlatacağı varsayılmıştır...” (Miş ve Duran, 2018: 13).

O halde Türkiye siyasetinde yapılan ve özellikle de 1950’den sonraki her seçim büyük bir önem ve kritik arz ediyordu. 1950’den özellikle de 2002 yılından sonra ki olan seçimler askeri darbelerin ya da muhtıraların girişimlerin etkisinde olması, 2002 seçimi ekonomik krizin etkisi altında kalması, 2007 seçimleri vesayetçi sisteme karşı atılan ciddi bir adım olması, 2011 seçimleri yeni bir anayasayla halk oylamasına çıkması, 2014 seçimleri, FETÖ ile yapılan mücadele ile Cumhurbaşkanının tarihte ilk kez halk tarafından seçilmesi son olarak 2018 seçimleri ile ilk kez Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemin ve İttifakların etkisinde gerçekleştiği için kritiktir (Miş, 2018: 324).

24 Haziran seçimlerini etkileyen unsurlar: FETÖ’nün yaptığı darbe girişimi, Kuvvetler ayrılığının kesin çizgilerle ayrıldığı Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemiyle Cumhurbaşkanı ve milletvekili seçimlerin aynı gün yapılması gibi unsurlar eklenebilir (Miş, 2018: 326-328).

2002’den 2018’e kadar ki (2018 de dâhil) olan partilerin seçim analizlerini kısaca değerlendirelim; AKP’nin aldığı oy yüzdesi yaklaşık olarak %42 ile %51 arası, CHP’nin aldığı oy yüzdesi yaklaşık olarak %20 ile %25 arası, MHP’nin aldığı oy yüzdesi yaklaşık olarak %10 ile %12 arası, HDP’nin aldığı oy yüzdesi yaklaşık olarak %10 ile %13 arası ve son olarak da yeni kurulan İyi Parti’nin aldığı oy yüzdesi %10 civarındadır (Konda, 2018: 6).

4.6.1. 2002-2018 Döneminde Siyasal Algı Yönetimi

Ele alınan dönem uzun bir tarihi içermesi itibarı ile de siyasal algı yönetimi oldukça çekişmeli bir süreç geçirmiştir. Bu dönemdeki siyasal algı yönetiminin aktörleri pek değişmese de etkileyen faktörler oldukça çeşitlilik göstermiştir.

Küreselleşen dünya, hızla gelişen teknolojinin etkisiyle bu dönemin siyasal algısı geçmiş dönemlere nazaran çok daha hızlı değiştiği görülmektedir. Bugün yönetilen siyasal algı yarıncı çok daha başka yönetilebilmiştir. Kuşkusuz bu duruma en çok etki eden dönemin siyasal algı yönetimindeki gizli aktörlerinin rolüdür. Peki, bu gizli aktörler kim?

Teknolojik hayatın gelişmesi elbette sosyal medyayı çeşitlendirmiş ve daha etkin bir hale getirmiştir. Durum böyle olunca halk sosyal medya ile daha çok yakınlık kurmuş ve her yerde olsun dünyadaki birçok gelişmeyi etkiler hale gelmiştir. Yaşanan bir siyasi olayı halk oturduğu semtte, çalıştığı iş yerinde istediği yöne çekebilme, yönlendirebilme gücüne sahip olmuştur. Ve bu durum da siyasal algı yönetimine yansımıştır. O halde Cumhuriyeti’n kurulmasında ele alınan sürecin sonuna siyasal algı yönetiminin başat aktörleri, siyasi partiler ve siyasi liderlerle de birlikte artık halk da çok daha aktif rol almaktadır.

Bu dönemdeki siyasal algı yönetiminin en önemli yöneticilerinden biri Recep Tayyip Erdoğan'dır. 2002 yılından 2018 yılına kadar iktidarlık koltuğunu kimseye kaptırmayan, Cumhuriyet Tarihinin en uzun süre iktidarlık koltuğunda oturan Recep Tayyip Erdoğan'ın bu başarısı kuşkusuz yönetmiş olduğu siyasal algının payı oldukça fazladır. AKP'nin ve özellikle Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasal algı yönetimini anlayabilmek için söylemlerine, politikalarına, ideolojisine bakmak oldukça yarar sağlayacaktır.

Recep Tayyip Erdoğan siyasal arenaya çıkarken kendine has bir söylem ile çıkmıştır. Bu söylem, Muhafazakâr Demokrasidir. Recep Tayyip Erdoğan bu söylem ile birlikte siyasal algıyı kendi lehine çevirme yolunda önemli bir adım atmıştır.

Muhafazakâr Demokrasi söylemiyle birlikte Recep Tayyip Erdoğan hem sağ yelpazesinde yer aldığı izlenimini yaratırken hem de sol kesimin tepkisini almamak adına sol eylemlerinin kapsamında olan çok kültürlülük, katılımcılık, müzakere kavramalarını da muhafazakâr demokrasiye katmıştır (Doğanay, tarihsiz: 67).

Recep Tayyip Erdoğan; Milli Görüş çizgisinde olan birçok aktörü içinde barındırmasına rağmen geçmişteki partilerden bağımsız olduğunu ve din ile siyasetin aynı terazide olamayacağını ifade edip bu yolda bir siyasal algı yaratarak siyasi arenaya çıkmıştır. Elbette bu algının en temelinde Refah Partisi'nin kapatılması olayı da etkilidir (Doğanay, tarihsiz: 68).

Milli Görüş bilindiği üzere, 1960'lardan itibaren Türkiye siyasetinde kendine yer bulmaya çalışmış ve Necmettin Erbakan ile birlikte anılan bir siyasal hareketin ve örgütlenmenin adı olmuştur. Milli Nizam Partisi ile başlıya partileşme çabası Milli Selamet Partisi, Refah Partisi, Fazilet Partisi olarak devam etmiştir. Ancak bu partilerin karşı karşıya kaldığı sonlar aynı olmuş ve tümü laikliğe aykırı eylemler ve dolayısıyla irtica tehdidi ile ilişkilendirilerek açılan davalar neticesinde kapatılmıştır. Bu siyasi hareketin en temel özelliği, dini vurguların ve Batı karşıtlığının öne çıkması olmuştur (Erbakan, 1975; Çokooğullar, 2021: 19).

Bu dönemin siyasal algı yönetiminin baş aktörlerinden olan Recep Tayyip Erdoğan en büyük sınavlarından birini din konusunda vermiştir. Din konusunda yönetmiş olduğu siyasal algıyı, özgürlükler üzerine temellendirmiştir. Bir bireyin özel ve kamusal alanda inanç konusunda sınırlandırmayıp özgürce hareket etmesi üzerine vurgu yapmıştır.

Her ne kadar Recep Tayyip Erdoğan, böyle bir siyasal algı yaratmış olsa da ilerleyen süreçte İslamcı siyasal hareketten tamamen ayrılamamış ve kendilerini İslamcı ideoloji üzerinden bir siyasal algı yaratmak yerine İslamcı siyasal hareket üzerinden muhafazakâr olarak tanıtmış ve bu yolda siyasal algı yönetmiştir. Böylelikle akıllıca yönettiği siyasal algıyla birlikte hem sol kesimin tepkisini almamaya dikkat etmiş hem de sağ kesimi elinde tutmaya çalışmıştır.

“Recep Tayyip Erdoğan muhafazakârlığı, Türkiye’de muhafazakârlık ve liberalliği birbirine eklenmeyen Turgut Özal geleneğini devam ettiren bir çizgiyi benimsediği söylenebilir” (Doğanay, tarihsiz: 73).

Muhafazakâr, geçmişle bağını koparmayan ve değişime tereddütle bakan içerisinde dini ve geleneği olarak yaşamına devam eden bir kavramdır (Doğanay, tarihsiz: 70).

AKP'nin kazanmış olduğu iktidarlık sürecinin başlarındaki siyasal algı ile gelecek dönemde yönetmiş olduğu siyasal algı arasında belirli farklılıklar söz konusudur. Bu farklılıkların nedeni Recep Tayyip Erdoğan'ın ilk dönemlerde açılan davalarla boğuşması, birçok kesime hitap edip tepki almamaya çalışması, AB ile uyumlu bir demokratik çizgide gitmek istemesinin yanında dünyada yükselişe geçen liberalin etkisi ve Refah Partisinin kapatılma olayının hala etkisinin devam etmesidir (Doğanay, tarihsiz: 69).

Bu dönemdeki siyasal algı yönetiminin bir diğer taşıyıcı aktörü CHP özellikle de son dönemlerde CHP içerisinde Kemal Kılıçdaroğludur. Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin kuruluşundan ele alınan sürece kadar CHP her daim siyasal algı yönetimini etkileyen baş aktörlerden biri olmakla birlikte karşısına gelecek olan partinin de siyasal algı yönetimini etkileyen bir konumdadır. AKP siyasal arenaya çıkarken yöneteceği siyasal algıyı aynı zamanda CHP'ye göre de belirlemiştir.

O halde CHP'nin ve özellikle de son zamanlarda Kemal Kılıçdaroğlu'nun yönettiği siyasal algıyı daha iyi anlayabilmek için bu partinin ideolojisini, politikalarını ve söylemlerini incelemek yararlı olacaktır.

CHP'nin temel ideolojisinin Kemalizm'e ve laikliğe dayandığı ifade edilmektedir. Ve laiklik din ile tezat bir şekilde olduğu anlaşıldı, birçok kez. Bu durumun elbette birçok nedeni vardır. Fakat bu durum iki temel nedene dayandırılabilir. Öne sürülebilecek ilk neden, CHP'nin başına gelmiş siyasi liderlerin yanlış yaptığı ya da yanlış anlaşılma yol açacak politikalar yapmasıdır. İkinci neden ise, Devletin başına gelen liderler, laiklik ilkesi üzerine kurulu olan CHP'yi din konusunda bireylerin özgürlüklerinin kısıtlaması üzerine suçlamasıdır. Bu nedenlerden ötürü toplumun en hassas noktalarından olan din üzerinden CHP'ye olumsuz bir bakış açısıyla bakılmış ve yönettiği siyasal algı aleyhine oluşmuştur, birçok kez.

CHP'nin şimdiye kadar yürütmüş olduğu siyasal algının temelinde olan laiklik ilkesi olmazsa olmazıydı. CHP, laikliğe o kadar önem veriyordu ki bazı dönemlerde laikliğin sekülerizm'in yerine geçtiği bile oluyordu. Bu durumda halk tarafından hoşnutsuz olarak karşılandığı görülmüştür. AKP ise laikliğe karşı dikkatli davranmış ve laikliğin bir din karşıtı olarak görülmesini sertçe eleştirilmiştir (Doğanay, tarihsiz: 71). Lakin ilerleyen süreçlerde söylenen bu söylemlerden farklı gelişmelerin de yaşandığı görülmüştür.

CHP'nin ideolojisinde tarih boyunca modernleşen, batılılaşmayla yakın ilişki kuran, geleneklere ve dine mesafeli davranan hatta bazı zamanlar dine olan bu mesafesinin laiklikten ziyade sekülerizme doğru gittiği görülmüştür. Bu durumun sebeplerinden biri: "... Osmanlı İmparatorluğu'nun 20. Yüzyıl'ın başında yaşadığı ağır yenilgilerin ve travmaların etkisiyle milliyetçilik boyutu da eklenince CHP' ye sonraki yıllar boyunca hatta bugün bile rengini veren seküler-pozitivist, modernist-milliyetçi (Türkçü) ideolojiyle terkip ortaya çıkarmış oldu" (Cengiz, 2016: 61-62). İdeolojik bağlantılar da CHP'nin tarih boyunca siyasal algı yönetiminde kullanılan önemli araçlar arasında yerini almıştır.

4.6.2. 2002-2018 Döneminde Siyasal Algı Yönetiminde Kullanılan Araçlar

Siyasal algı yönetiminde kullanılan araçlar dönemsel olarak çeşitlilik gösterse de temel araçlar benzerlik göstermiştir. Bu temel araçların arasında kuşkusuz ekonomik politikalar başı çekenler arasındadır.

Akıllıca kullanılan bir ekonomi politikası, siyasal algıyı yöneten lider ya da parti için büyük avantajlar sağlayabilir.

Uzun yıllar iktidarlığı elinde bulunduran ve hala da bulundurmaya devam eden Recep Tayyip Erdoğan, yaptığı iyi bir ekonomi çıkışla dönemin siyasal algı yönetimini çok daha başarılı yönetmesini sağlamıştır.

Recep Tayyip Erdoğan, siyasal arenaya çıktığı dönemlerde ülke ciddi bir ekonomik krizin etkisindeydi. Enflasyon oranlarının ciddi oranda yükselişi ve yine temel besin gıdalarına ulaşmanın yarattığı sıkıntılar ve bunun sonucu olarak Cumhuriyet Tarihinde çok az rastlanan esnaf ayaklanmaları meydana geldi. Yaşanan bu sıkıntılar AKP'den önceki hükümete karşı halkta olumsuz bir yargı oluştu. Recep Tayyip Erdoğan bu durumun farkına varmıştı. Ve devletin başına gelir gelmez siyasal algının kendi lehine işleyebilmesi için ekonomi ile ilgili çalışmalar yapmaya başladı.

Recep Tayyip Erdoğan, bütün sektörün kalkınabilmesi için öncülük etmiş ve 2001 Ekonomik krize neden olan iş adamlarını ve banka sahiplerini mahkemeye çıkmasını sağlamıştır. Böylelikle bu durum, Recep Tayyip Erdoğan hanesine artı olarak yazılmıştır (Koç, 2011: 6).

Bu dönemin siyasal algı yönetiminde kullanılan araçlardan biri ideolojilerdir. Recep Tayyip Erdoğan, siyasal arenaya çıktığında bir partinin ideolojiye olan bağlılığının ne kadar önemli olduğunu ve ayrıca bu durumun bir partinin lehine olabileceği gibi aleyhine olabileceği bilincinde olsa gerek ki, kendisini şimdiye kadar hiç kimse tarafından adlandırılmamış bir ideolojiyle tanıttı. Bu ideoloji Muhafazakâr Demokrasiydi. Akıllıca yapılan bu hamle ile birlikte hem temsil ettiği sağ kesimi elinde tutup hem de sol kesimin tepkisini almamak adına atılan bu adımla birlikte siyasal algıyı daha kolay yönetmesini sağladı (Koç, 2011: 10).

Muhafazakâr demokrasinin tanımını AKP şu şekilde beyan etmiştir: “Türk toplumunu, bu coğrafyadan ortak bir kaderi paylaşan, acı-tatlı hatıraların birleştiği büyük bir aile şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlanması ile de ailenin hem yapısal hem de üyeleri arasındaki yakınlık, birbirini tanıma-bilme gibi özelliklerine vurgu yaparak muhafazakârlığın temel başlıklarına değinilmeye çalışılmıştır. Yerli değerlerin korunması önemli görülmüş ancak bu korumanın dünyanın geri kalanında kopuk ya da tamamen içe dönmek anlamlarına gelmediği belirtilmiştir” (AKP 2002 Genel Seçimleri Beyannamesi, Çokoogullar, 2021: 22).

Recep Tayyip Erdoğan, 2002 seçimlerini kazanarak iktidarlığı elde etmiş olsa da uzun yıllar boyunca toplumda ve devlette kök salmış demokrasi, yargı, burjuvazi, asker ve medya bulunmaktaydı. Asıl başarısını bunları yanına alarak yapacaktı. Bu konuda Recep Tayyip Erdoğan'a yardım edecek en önemli husus kuşkusuz yönetebileceği başarılı bir siyasi algıydı. Bu yüzden atılacak akıllıca hamlelere her zaman ihtiyaç olmuştur (Koç, 2011: 10).

Cumhuriyet Tarihi süreci boyunca siyasal algı yönetiminde iki temel çatışma söz konusu oldu. Çatışmalardan biri Türk-Kürt, diğeri ise dindar-seküler çatışmalarıydı. Çatışmaların yan kollarından birini oluşturan Kemalizm ise 2000'den sonra özellikle de 2010 yılından sonra olumsuz bir ideoloji gözüyle bakılmaya başlandı. Kemal Kılıçdaroğlu CHP'nin başına geçtikten sonra siyasal algıyı lehine yönetebilmek adına "Yeni CHP" sloganıyla siyasi meydanına çıktı ve böylelikle bir nevi Kemalizm ideolojisini dönüştürmeye ve böylelikle lehine bir siyasal algı yönetmeye çalıştı (Miş ve diğeri, 2015: 9-10).

Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasal algıyı kendi lehine çevirme konusunda söylediği ilk ve en önemli sözlerden biri Milli Görüş gömleğini çıkardık sözleridir. Bu sözler, tarihte yerini alarak uzun bir süre Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasal algı yönetimine katkı sağlamıştır.

O halde Recep Tayyip Erdoğan'ın 2002 seçimlerinde iktidar parti olarak çıkmasını sağlayan siyasal algının temelinde ekonomi ve ideolojinin yanında söylemiş olduğu söylemlerle birlikte; "... Yeni ve temiz imajı, adalet kavramına yaptığı vurgu, yenilikçi..." (Öztan, 2010: 278) kadrosuyla hem Milli Görüşten çıkmayı hem de bunu reddederek belli kesimin tepkisini almayı engelleyerek önemli avantaj elde etmiştir.

Recep Tayyip Erdoğan'ın 2002 yılında siyasal arenaya çıktıktan sonra siyasal algı yönetiminde başarılı olmasını sağlayan araçların temelinde demokratik söylemler bulunuyordu. Özellikle 2003 yılında AB için yaptığı uyum paketinde MGK'nın görevleri tekrardan düzenlenmiş, demokrat ve liberal sisteme vurgu yapılmıştır. Demokrasi ve liberal sisteme yapılan vurgunun yanında İslam'a fazla yer verilmemesine dikkat edilmiştir. Özellikle İslam-inanç üzerinden Recep Tayyip Erdoğan, genellikle özgürlük olarak ilerlemiş ve siyasetin inanç üzerine yapılmasına karşı çıkmıştır (Çokooğullar, 2021: 21-22).

Siyasal algı yönetiminde başarılı olmanın yollarından biri de ikna ve hitabet konusunda iyi olmaktır. O halde Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasal algıyı iyi yönetebilmesinin sebeplerinden biri ikna yeteneği ile birlikte dilin ayrıcalıklarını iyi kullanarak halka karşı etkili konuşmalar yapması da eklenebilir.

Recep Tayyip Erdoğan, 2002 seçim döneminde Yüksek Seçim Kurulu'nun getirmiş olduğu yasaktan ötürü televizyonda, radyolarda yer alamamıştır. Dergi ve gazetelerde ise o dönemlerde AKP'nin sıkça başvurduğu basın araçları değildi (Göksu, 2019: 538). Bundan ötürü bu dönemin başlarında Recep Tayyip Erdoğan'ın yürütmüş olduğu siyasal algı yönetiminde kullanılan araçlar arasında basın araçları pek etkili değildi.

Recep Tayyip Erdoğan'ın laiklik ilkesiyle ters düşmeyeceğine dair yarattığı siyasal algının ilk zedelendiği olay 17 Mayıs 2006 yılında Danıştay'a yapılan saldırıdır.

Yapılan bu saldırının nedeni Danıştay tarafından türban hakkındaki kararıdır (Özbay, 2016: 49). Bu saldırı sonucu özellikle CHP ve sol kesim tarafından AKP ve Recep Tayyip Erdoğan suçlanmış ve Recep Tayyip Erdoğan'ın laiklik üzerine yaptığı söylemlerin doğru olmadığıyla ilgili bir siyasal algı yaratılmaya çalışılmıştır.

Ayrıca bu olayda sadece Recep Tayyip Erdoğan tepki almamış, aynı zamanda AKP'ye yakınlığıyla bilinen gazeteler de tepki almıştır. Örneğin, Vakıf gazetesi Danıştay'a yönelik "İşte o üyeler" yazısıyla tepkilerin odağında olmuştur (Özbay, 2016: 50).

2007 yılında, Recep Tayyip Erdoğan siyasal algı yönetiminde önemli bir sınavdan geçmiştir. 2007 yılında Ahmet Necdet Sezer'in Cumhurbaşkanlığı görevi bitmesi üzerine AKP kendi içinde bir Cumhurbaşkanı çıkarabilmek için etkili bir hamlede bulunması gerekiyordu. Ancak dönemin şartları ve koşulları bu durumu oldukça güçleştiriyordu.

Muhalefetin, Cumhuriyeti'ne sahip çık sloganıyla yönettiği siyasal algının etkisiyle Milli Görüş kökeninden gelen bir ismin Cumhurbaşkanı olmasına karşı Cumhuriyet mitingleri yapıldı. Elbette bu mitingler muhalefet kesimin yönettikleri siyasal algının lehine bir gelişme oldu. Ancak Recep Tayyip Erdoğan bu koşullara rağmen geri adım atmamış ve Abdullah Gül ismini açıklamıştır. Ve açıklamasının ardından karşılaştığı e-muhtıraya rağmen yine geri adım atmamıştır (Öztan, 2010: 281). Recep Tayyip Erdoğan'ın bu kararlı duruşu siyasal algı yönetimine katkı sağlayan bir durum olmuştur. Recep Tayyip Erdoğan'ın kararlı duruşuyla Milli Görüş çizgisindeki diğer liderlerden daha sert, daha kararlı ve daha net bir siyasal algı yöneteceğini göstermiştir.

Yapılan Cumhuriyet mitingleri laiklik üzerine yapılmış bir mitingdir. Bu miting, Cumhuriyet Tarihinin en kalabalık mitingi olarak tarihe geçmiştir. O halde bu mitinglerden yola çıkarak bu dönemin siyasal algı yönetimini etkileyen, yönlendiren temel araçlardan biri laiklik ilkesi olduğu söylenebilir.

Recep Tayyip Erdoğan'ı Cumhurbaşkanlığı seçiminden sonra yeni bir sınav daha bekliyordu: Türban meselesi... Bu mesele Recep Tayyip Erdoğan'ın yönetmiş olduğu siyasal algı yönetiminin kritik olaylarından biridir. 2007 yılında Cumhurbaşkanı seçilen Abdullah Gül'ün eşi kapalı olması üzerine özellikle Kemalist ve sağ kesimlerin ilgi odağı oldu. Bu durum ülkede tartışmaya yol açınca gözler Recep Tayyip Erdoğan'a çevrildi (Toruk, tarihsiz: 488).

Recep Tayyip Erdoğan, başörtü konusunda ilk dönemlerde oldukça temkinli ve sabırlı davranmıştır. Hatta bununla ilgili düşüncesini basına şu şekilde aktarmıştır "Bunu yasaklayan kanun yok. Sadece bununla ilgili olarak farklı bir algılama ve yorumlama var. Özellikle ülkemizde toplumsal gerilim olmasın diye sabırlı davranıyoruz. Diyoruz ki kurumlar arasında mutabakat olsun, toplumsal mutabakat olsun, bunu bir şekilde çözelim. Kızlarım ABD'de okuyor. Burada özgürlük anlayışı var ama ülkemizde yok. Kurumların yaklaşımı toplumun yaklaşımıyla örtüşmüyor. O nedenle biraz sabredeceğiz. Biraz daha bu işin çilesini çekeceğiz. Ama eninde sonunda hak yerini bulacaktır" (Erdoğan; Türban ABD özgür, Türkiye'de değil: 2005; Çokooğullar, 2021: 27).

Recep Tayyip Erdoğan, 2002-2007 yıllarında türban meselesine değindiği zaman genellikle batıyı örnek göstermeye çalışmıştır. Böylelikle bu konuda yönetmiş olduğu siyasal algı da hem temsil ettiği seçmenin desteğini almak hem de bu meseleye meşru bir kaynak bularak Kemalist kesimin tepkisini almamaya dikkat ettiğine daha önce değinilmişti. Ancak, 2008 yılına gelindiğinde artık Recep Tayyip Erdoğan bu mesele hakkında net bir tavır koymuş ve CHP'nin bu dönemde genel başkanı olan Deniz Baykal'ın tepkisiyle karşılaşmıştır. Ancak bu hususta Devlet Bahçeli Recep Tayyip Erdoğan'a destek olmuş ve sonuç olarak 2008'de üniversitelerde başörtü yasağı kalkmış ve

2009'da da katsayı uygulaması sonlandırılmıştır (Çokooğullar, 2021: 28-30). Böylelikle Recep Tayyip Erdoğan'ın hatta Devlet Bahçeli'nin inanç özgürlüğü konusunda yaptığı bu hamleler uzun sürecek olan lehine bir siyasal algı oluşturmalarını sağlamıştır.

Ancak Recep Tayyip Erdoğan, türban meselesini çözmek adına Devlet Bahçeli'nin desteğini alarak Anayasa değişikliğine gitti. Fakat bu değişiklik hem Anayasa Mahkemesi tarafından reddedildi hem de AKP kapatılmayla karşı karşıya kaldı (Koç, 2011: 8). Bu husus Recep Tayyip Erdoğan'ın yaptığı bu hamleyi olumsuz olarak gösterse de yönetmiş olduğu bu siyasal algının meyvelerinden uzun süre yararlanacaktır.

Ele alınan bu dönemin siyasal algı yönetimindeki “En kritik aşamalarından biri 12 Eylül 2010 referandumu oldu. TBMM'nin de gerçekten çok zorlu bir sürecin ardından bir madde hariç, Anayasa değişikliği paketi referandum hakkını kazandı. Yapılmak istenen değişiklikler sınırlı sayıda maddeyi içermesine karşın demokratik haklarda kimi genişlemeler; 12 Eylül başta olmak üzere darbelerle hesaplaşma bilincini öne çıkaran ve en önemlisi iktidarın son ortağı olarak bulunduğu yeri bırakmamaya kararlı yargının en önemli kurumlarının bu ortaklığı sona erdirmelerini sağlayacaktı” (Koç, 2011: 9).

Kemal Kılıçdaroğlu, 2010 Anayasa referandumuna karşı çıkarak yapılan bu anayasa değişikliğinin en temel amacı yargıyı denetim altında tutmak yönünde bir siyasal algı yönetirken Recep Tayyip Erdoğan ise CHP'yi yargı mekanizması ve bürokratik kesimle özdeşleştirerek siyasal algısını yönetmiş ve “yetmez ama evet kampanyasını” yürümüştür. Devlet Bahçeli'nin oluşturduğu siyasal algı ise dış ülkelerin zoruyla yapılmış ve Recep Tayyip Erdoğan'ın anayasası olduğu yönünde bir siyasal algıydı (www.bbc.com).

Sonuç olarak, 2010 Anayasası uzun yıllar siyasal algı yönetiminde kullanılan araçlar arasında yerini almıştır. Anayasa değişikliğini destekleyen kesimin sahip olduğu siyasal algı vesayet rejimini azaltmak yönündeyken, bu değişikliği desteklemeyen kesimin sahip olduğu siyasal algı ise; yargı ve diğer tüm mekanizmalar Recep Tayyip Erdoğan'ın denetimi altına girmiştir (www.bbc.com) yönünde olmuştur.

Ayrıca 2010 referandumuyla birlikte Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasal algı yönetimine engel olarak görülen yargıda da büyük değişikliklere gidildi (Koç, 2011: 17).

Türkiye Cumhuriyet Devleti'ni en çok uğraştıranlardan ve aynı zamanda siyasi liderlerin siyasal algı yönetiminde kullanılan araçları en çok etkileyen gelişmelerden biri Kürt meselesidir.

Recep Tayyip Erdoğan'ın iktidarlık döneminde Devlet Bahçeli'nin siyasal algı yönetimindeki temel unsur; temsil ettiği ülkücü ideolojisinin yanı sıra muhafazakâr ideolojiye daha yakın olmasıydı. Bunun sonucu olarak ele alınan sürecin sonunda Tayyip Erdoğan ile Devlet Bahçeli'nin ittifakı söz konusu olacaktır. Ayrıca şunu da eklemek gerekiyor ki, Devlet Bahçeli'nin yönetmiş olduğu siyasal algının dinamiklerinden biri de PKK'nın varlığıdır (Koç, 2011: 22).

Recep Tayyip Erdoğan, Kürt meselesinde yönetmek istediği siyasal algıya göre Kürt meselesine açılım stratejisi uygulamak ve “Açılım stratejisinin en önemli denklemi, Kürt sorunu ve

PKK'yı birbirinden ayırıp her iki unsur içinde sivil siyaset imkânlarını devreye sokmaktı. Kürt sorunun çözümü için demokratikleşme, PKK'nın dağdan indirilmesi için diyalog, bu stratejinin en önemli önermeleri olmuştur" (Ataman ve diğerleri, 2011: 35). Kürt meselesinde CHP ve MHP ise aktif bir rol oynayarak çekimser bir siyasal algı yönetmiştir.

Kürt meselesinin en çok muhatabı olan siyasi liderlerden biri Selahattin Demirtaş'tır. Selahattin Demirtaş bu meseleye olan yaklaşımıyla birlikte oluşturduğu siyasal algı da Kürt halkının dışlandığını, mağdur olduğunu ve hatta terörist olarak ilan edildiği yönünde bir algıydı (www.bbc.com). Kürt meselesinin kaynağı olan PKK ile barışçıl bir yol izlenilse de çözüme kavuşulamamıştır. Bunun en temel nedeni "... Türkiye'nin sorunu çözmek isterken, PKK'nın ise kendisini çözümün değil aksine sorunun bir parçası olarak konumlandığını ortaya koydu. Benzer bir şekilde, demokratik kanalların eski Türkiye'ye göre hiç olmadığı kadar açık olduğu bir dönemde illegal örgütlenmede ısrar eden PKK, KCK şehir örgütlenmesi marifetiyle bir taraftan Kürt meselesinin normalleşmesini engellerken diğer yandan silahlı örgüt ile resmi yasal örgütlenme arasında Kürt siyasi hareketi için aşılması zor bir alan inşa etti..." (Koç, 2011: 3).

Recep Tayyip Erdoğan şimdiye kadar yapılmamış bir öneriyle Kürt meselesine yaklaşmıştı. Bu öneri Çözüm Paketi üzerineydi. Recep Tayyip Erdoğan bu meseleyi konuşarak, karşılıklı dinlemeyle yapılacağı üzerine bir algıyla yaklaşmıştır (Ataman ve diğerleri, 2011: 16).

Çözüm süreci paketi, 2013 yılında ateşkes ile başlayıp 2015 yılına kadar süren ve kalıcı barış sağlanması amacıyla yapılan bir çalışmaydı. Bu çalışmaya Abdullah Öcalan övgüler yağdırmıştır. Ancak çözüm sürecinde PKK'nın Türkiye topraklarından yavaş ve az bir sayıda ayrılması üzerine PKK'ya yönelik yapılan reformların aksamasıyla birlikte bu süreç sonlandırılmıştır. Fakat çözüm sürecinin sonlanmasını sadece bu sebeplere dayandırmak yetersiz olacaktır. Bu sebepleri biraz daha detaylandırırsak eğer; Kürt Ulusal Hareketinin beklentilerin Türkiye içerisinde meydana gelen gezi eylemleri, FETÖ üzerinden yolsuzluk operasyonları ile Suriye'de değişen güç dengesinin etkisiyle artmıştır. Hatta o kadar çok artmış ki bazı kesim tarafından Recep Tayyip Erdoğan'ın kendi partisini kontrol etme gücü elinden alınacağı düşüncesi oluşmuştur. Ayrıca çözüm süreci siyasi arenadaki kutuplaşmayı da arttırmıştır. Tüm bu sebeplerin doğrultusunda çözüm süreci sonuçsuz kalmıştır (Köse, 2017: 15-22).

Bu dönemin siyasal algı yönetiminin dönüm noktalarından biri Taksim Gezi Parkı olayları olmuştur.

Taksim Gezi Parkı olayı ilk başta çevreci hareketi olarak ortaya çıkan fakat zamanla farklı grupların çıkarlarından ötürü eylemin yapılış amacı farklı yollara sapıp demokratik olmayan sonuçlar meydana getirdi. Bu yüzden olayın ilk çıktığı zamanlar yaratılan siyasal algı muhalefetin lehine iken eylemin ilerleyen sürecinde AKP'nin lehine oldu.

Recep Tayyip Erdoğan döneminde çokça tartışılan ve hala da tartışılmaya devam eden cemaat-Tayyip Erdoğan meselesi bulunmaktadır. Böyle önemli bir mesele elbette dönemin siyasal algı yönetimini etkilemiştir.

Recep Tayyip Erdoğan ve cemaat çatışmalarının bazı kaynaklarda AKP'nin siyasal hayata atılır atılmaz başladığı yönünde fikirler beyan edilirken bazı kaynaklara göre ise 2011 yılında cemaatin kabine de olmasını istediği kişilerin Recep Tayyip Erdoğan tarafından görmezden gelinmesi üzerine ortaya çıkmıştır (Özbay, 2016: 71).

2013 tarihinde yapılan yolsuzluk operasyonu, Hakan Fidan'ın gözaltına alınması, dershanelerinin kapatılması gibi olaylar cemaat ile Recep Tayyip Erdoğan arasındaki köprüleri tamamen yıkmıştı (Özbay, 2016: 71).

Yaşanan bu olaylar Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasal algı yönetimi açısından hem olumlu hem de olumsuz yansımaları olmuştur. Bazı kesimler tarafından Recep Tayyip Erdoğan'a destek gelirken bazı kesimler tarafından eleştirilmiştir.

Cemaat (Fettullah Gülen), Recep Tayyip Erdoğan'ın yönetmiş olduğu siyasal algıya bir zamanlar katkı da bulunduğu hatta 2010 Anayasa referandumda Recep Tayyip Erdoğan'a destek konusunda aktif bir rol oynadığı görülmüştür.

Recep Tayyip Erdoğan elde ettiği iktidarlığın ilk dönemlerinde siyasal algı yönetiminde laiklik söylemlerinde dikkatli davranmıştır. Fakat ilerleyen dönemlerde sahip olduğu ideoloji ve bu ideolojiyle paralel olarak hitap ettiği seçmen kitlesi 28 Şubat'ın etkisiyle de Recep Tayyip Erdoğan'dan beklentileri bulunmaktaydı. Bunun üzerine Recep Tayyip Erdoğan'ın gündemlerinden biri İmam Hatip Liselerinde katsayı uygulaması olmuştur (Çokooğullar, 2021: 25).

Recep Tayyip Erdoğan'ın bir TV programına bu durumla ilgili yaptığı açıklamada düşüncelerini ortaya koymuştur. Recep Tayyip Erdoğan'ın yaptığı açıklamaya göre; herkes İmam Hatip lisesini okumak istemeyebilir. Ya da okuduktan sonra farklı bölümlere yönelebilir. Bunun da olabilmesi için İmam Hatip lisesini bitiren öğrencilerin üniversite için önü açılmalıdır. Ve bundan ötürü katsayı kalkmalıdır (CNN Türk, 2005: Çokooğullar, 2021: 25).

2014 Cumhurbaşkanlığı seçim döneminde siyasal algı için yeni araçlar oluşmuştu. Bunun için de yeni gelişmelerin meydana geldiği görülmektedir. Bu seçimle birlikte artık seçilen Cumhurbaşkanları Kemalist ideolojilerle tarih sahnesine çıkmasından ziyade halkın kendi ideolojilerine, çıkarlarına uygun Cumhurbaşkanı çıkarabilecekti. Böylelikle ülkeyi yönetecek olan siyasi lider, Kemalist veya laiklik ilkesine paralel bir siyasal algı yönetme gereksinimini istemeyebilecekti. Fakat bu siyasal algının yanında bazı kesimler tarafından 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimi sonucunda "... Rejimin otoriterleştiği, Recep Tayyip Erdoğan'ın tek adam olmaya kalkıştığı ve özgürlüklerin budandığı" ile ilgili bir siyasal algı da oluşturmuştu (Özipek, 2014: 103).

Ayrıca Cumhurbaşkanlığı seçiminde Recep Tayyip Erdoğan siyasal algıyı kendi lehine yönetebilmek için çalışmalarını Samsun'da başlatmıştı. Bu şehrin tarihi bir siyasi öneme sahip olmasıyla birlikte bu seçimde de yine farklı kesimlerin oylarını almaya yönelik hamleler yapmıştır (Kart, 2014; Nisan, 2015: 172).

Cumhurbaşkanlığı seçimindeki siyasal algı yönetimini daha iyi anlamak için bu dönemin gazetelerindeki karikatürlerden bahsetmek oldukça yararlı olacaktır.

İlk olarak sol yelpazede yer alan ve Ekmeleddin İhsanoğlu'nun yanında yer alan Cumhuriyet gazetesi yer vermiş olduğu karikatürde Ekmeleddin İhsanoğlu'nun koştüğünü, Recep Tayyip Erdoğan'ın ise helikopter içinde yarışa katıldığı çizilmiştir. Çizilen Karikatürde seçim sürecindeki “eşitsizlik” ön plana çıkmıştır (Çelik, 2014; Nisan, 2015: 169).

Yine bu gazetede seçimin Ağustos da yapılması üzerine tatilde olan seçmenin oyunu kullanamamasına dikkat edilmiş ve herkesin oy kullanması üzerine çağrıda bulunulmuştur (Çelik, 2014; Nisan, 2015: 170).

Ayrıca Cumhuriyet gazetesi Recep Tayyip Erdoğan'ın, yeni Türkiye söylemlerin aksine Türkiye'nin çok daha gerilere gittiği ifade edilmiştir (Çelik, 2014; Nisan, 2015: 173).

Kürt milliyetçiliğini temsil eden ve Selahattin Demirtaş'ın yanında yer alan Evrensel gazetesinin yer vermiş olduğu karikatürde Ekmeleddin İhsanoğlu'nun ismini tiye almakla beraber Ekmek üzerine yapılan slogana gönderme yapılmıştır (Selvi, 2014; Nisan, 2015: 174).

Evrensel gazetesinin verdiği bir diğer karikatürde ise; Recep Tayyip Erdoğan'ın Gazze'yle ilgili söylemlerinde samimi olmadığı ve Gazze'deki söylemleri savaş çıkarı üzerine olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır (Selvi, 2014; Nisan, 2015: 175).

Recep Tayyip Erdoğan'a taraf olan Sabah gazetesinin yayımladığı karikatürde ise; belli rotalar çizilmiştir. Aynı ittifak içerisinde yer alan CHP'nin rotasının sol çizgide olduğu MHP'nin ise sağ çizgide olduğu çizilmiştir (Salih, 2014; Nisan, 2015: 177).

7 Haziran 2015 seçimleri, AKP için bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır. İlk kez iktidarlık koltuğunu tek başına elde edemedi. Bunun sonucu olarak karşılaştığı mesaj çok açıktı. AKP yıllarca yönettiği siyasal algıda birtakım değişiklikler yapma vakti gelmişti. 2002'den 2015 yılına kadar siyasal algı yönetiminin temel unsurlarından olan muhafazakâr demokrasi, muhafazakâr, sağ, İslam gibi unsurlar artık AKP'yi taşıyacak güçte değildi. Bu yüzden AKP, muhafazakâr söylemine birtakım yenilikler katmalı ya da yepyeni bir söylemle siyasal algısını yeni baştan yazmalıydı.

Çünkü 2015 seçimleri de gösterdiği gibi “AKP'nin temel sorunsalı, Cumhuriyet ideolojisini ve küresel liberal modernliği içselleştirmiş bir toplumda, muhafazakârlığı merkeze alarak nasıl iktidar olacağı, toplumun tamamına nasıl hitap edeceğidir. Son dönemlerde, muhafazakârlığa muhalif söylemlere Türk milliyetçiliğinin ve Kürt milliyetçiliğinin de eklendiğini hesaba kattığımızda, AKP'nin toplumsal alandaki etki alanının giderek bir daralma sürecine girdiği tespit edilebilir...” (Miş ve diğerleri, 2015: 15).

2015 seçimlerinde muhalefet kesimin (CHP-MHP) iktidarlık partisine karşı (AKP) yönettiği siyasal algının temelinde Tek Adam yönetimi, otoriterlik, yolsuzluk, Kürt düşmanı gibi sloganlar bulunmaktaydı (Miş ve diğerleri, 2015: 12). Bu sloganlar: Gülen-Cemaat olayları, 2010 Anayasa referandumu, artan toplumsal kargaşalar, çözüm süreci, yürütülen siyasi mekanizmanın yarı başkanlık sistemine benzetilmesi üzerine yapılan söylemlerdir.

HDP ise siyasal algı yönetimini Kürt kesimi üzerinden yöneten ve bunun meyvelerinden oldukça yararlanan bir partidir. Özellikle 2015 seçimlerinde Kürt kesimin oylarından ziyade Gülen-Cemaatin etkin olduğu da söylenmektedir (Miş ve diğerleri, 2015: 13-14).

AKP ile birlikte CHP ve MHP için de durum iç açıcı değildi. Her ne kadar AKP istediği oyu alamasa da CHP ve MHP de istediği oy yüzdesine ulaşamıyordu. O halde CHP ve MHP de yönetmiş oldukları siyasal algı da ciddi bir değişiklik yapmalı ve temsil ettiği kesimin dışındaki diğer kesimleri de göz önüne alarak yönettikleri siyasal algı perspektifini genişletmelidir.

7 Haziran seçimleri sonucunda bir koalisyon hükümeti kurulamadı. Koalisyon hükümetin kurulabilmesi için aynı koalisyon içerisinde yer alacak partilerin aynı siyasal algı yönetiminde birleşmeleri lazımdı. Bunun içinde aynı yerde ya da benzeri ideolojilere, zihniyetlere ve bakış açılarına sahip olmaları oldukça önemli bir husustur.

15 Temmuz 2016 yılına gelindiğinde bir darbe girişimi meydana geldi. Yapılan darbe girişimi, topyekûn asker ayaklanma olmaması ve halkın da direniş göstermesiyle daha kötü sonuçlara yol açmadan sonlandı. Bu darbenin üzerine iktidar partisi ve muhalefet partisi medyanın desteğiyle de birtakım siyasal algılar oluşturup yönetti.

Recep Tayyip Erdoğan'ın darbeye yaklaşımı üzerinden siyasal algı yönetiminde kuşkusuz hedef olarak Fethullah Gülen vardı. Fethullah Gülen'in uzun zamandır ülkeyi içten parçalaması başarısız olunca dış güçlerin katkısıyla dışarıdan müdahale ederek parçalamayı amaçladığı üzerine söylemlerde bulunmuştur. Ayrıca Recep Tayyip Erdoğan'ın üzerinde duyduğu bir diğer söylem ise bu darbenin amaçlarından biri, uzun süre iktidarlığı elden bırakmayan Recep Tayyip Erdoğan'ı devirmektir. Aslında bu darbenin yegâne amacı olarak Recep Tayyip Erdoğan'ı yıkıp yerine kendilerine yakın birilerini devletin başına getirmek üzerine ifadeler de bulunmuştur.

Ayrıca Recep Tayyip Erdoğan'ın muhalefete karşı en etkili kullandığı silah, darbe karşısında muhalefetin güçlü bir duruş sergileyemediği, meydanlara çıkıp halkın yanında olmaktan ziyade kaçıklıklarıyla ilgili söylemlerde bulunup bu süreçte siyasal algı yönetimini lehine çevirmeye çalıştığı hususlardan biri olmuştur.

Recep Tayyip Erdoğan'ın darbe ile ilgili yönettiği siyasal algı yönetimine dönemin gazetelerinden ve sosyal medyadan da destek geldi.

Sosyal medya da darbeye karşı ciddi bir tepki gösterildi. Twitter da “Darbeye Hayır, Milletçe Meydanlardayız, Vatan Caddesi” etiketleri sosyal medyanın gündeminde oldu. Fakat bunlara karşın sosyal medya da Gülen'in lehine algı operasyonu da yapıldı (www.aa.com.tr.).

Gülen'in lehine olacak şekilde yapılan algı operasyonlarından birini de Sızıntı dergisi yapmıştır. Bu derginin yayımladığı reklamda “gülen” bir bebeğin olması ve bu reklamdan 9 ay sonra darbe girişimi olması hiç tesadüf olarak görülmeyecektir (www.aa.com.tr.).

Darbe girişimine karşı CNN Türk kanalı ciddi bir direniş göstermiştir. CNN Türk darbecilerin hedef noktası haline geldiğinde vatandaşlardan ve polislerden ciddi bir destek gelmiş ve sosyal medya da bu konuda öncülük yapmıştır (Devran ve Özcan, 2016: 85-86).

Dönemin gazeteleri olan Sabah gazetesinin, FETÖ'ÇÜ Darbeye Milli İrade Tokadı; Sözcü gazetesinin, Cumhuriyet'in kurucusu Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün dediği gibi Egemenlik Kayıtsız Şartsız Milletindir; Posta gazetesinin, Yaşasın Demokrasi; Habertürk gazetesinin, Demokrasiden Taviz Yok (Hürriyet.com.tr.) manşetleri atılmıştır.

Muhalefet kesimin darbe girişimine karşı yönettiği siyasal algı yönetiminde: demokrasiye, halkın iradesine vurgu yapılmıştır. Devlet Bahçeli, darbenin kabul edilemeyeceğini ve Recep Tayyip Erdoğan'ın yanında olduğunu ifade etmiş; Kemal Kılıçdaroğlu, Cumhuriyet'e sahip çıkacaklarını ve artık ülkenin daha fazla darbe görmesine göz yummayacaklarını ve son olarak da Selahattin Demirtaş ise, demokrasiye vurgu yaparak halkın iradesine saygı duyulması gerektiğini ifade etmiştir. Fakat muhalefetin darbe girişimine karşı takındıkları bu tavır gereken zamanda değil darbe sırasında yüksek tansiyonun düşmesinden sonra gelmiştir. Bu durumda bazı kesimler tarafından darbe sürecine göre hareket ettiklerine dair bir algı oluşmasına sebep olmuş ve muhalefet kesimin yürüttükleri siyasal algı yönetimine olumsuz yansımıştır (Acun ve diğerleri, 2016: 50-51).

15 Temmuz darbe girişiminden sonra Recep Tayyip Erdoğan, bu sefer yeni ve etkili bir siyasal algı için kolları sıvama vaktiydi... Recep Tayyip Erdoğan darbeleri engellemek, vesayeti azaltmak ve yürütme erkini güçlendirmek amacıyla Cumhuriyet Tarihine yeni bir sistem –Cumhuriyet Hükümet Sistemi- koyma mücadelesine girdi. Bu mücadeleye Recep Tayyip Erdoğan'ın yönettiği siyasal algının da bir parçası olan Devlet Bahçeli'den tam destek geldi (Kalkar ve Öcal, tarihsiz: 4).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, şimdiye kadar yapılan anayasalar içerisindeki en büyük değişikliği içermektedir. Bundan ötürü, Recep Tayyip Erdoğan yine etkili bir siyasal algı yönetmesi gerekiyordu. Ancak şu söylenebilir ki, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminden önce meydana gelen darbe girişimi bu yeni sistemin daha kolay benimsemesinin yolunu açtı.

Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde yürütmüş olduğu siyasal algının temelinde; askeri darbeleri engellemek ve siyasi istikrarı korumak, vesayeti en aza indirmek, yürütmeyi güçlendirerek yasama sürecini hızlandırmak, parlamenter sistemdeki istikrarsızlığı kaldırarak ekonomideki olumsuz gidişatı durdurmak gibi unsurlar üzerinden ilerledi.

Muhalefet kesimin yönetmiş olduğu siyasal algı da ise; Tek Adam rejimi, parlamentonun işlevsizleştirilmesi, partili bir Cumhurbaşkanının tarafsız olamayacağı ve kanun hükmündeki kararnamelerle özgürlük alanlarımızın sınırlı olacağı yönünde söylemlerde bulunarak siyasal algıyı kendi lehine çevirmeye çalışmışlardır (Akıncı, 2020: 87-110).

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemindeki yürütülen siyasal algı yönetiminde medya ikiye bölünmüştür. Bir grup Recep Tayyip Erdoğan ve Devlet Bahçeli lehine çalışırken, bir grup da muhalefetin lehine çalışmıştır. Star, Yeni Şafak, Sabah ve Yeni Akıt gazeteler AKP 'ye destek verirken; Cumhuriyet, Sözcü, Milli gazete ve Yeniçağ gazetelerinin de muhalefetin lehine olacak şekilde yayınlar yapmıştır (Kalkar ve Öcal, tarihsiz: 27)

Bu hususla ilgili birkaç örnek vermek gerekirse eğer; Sabah gazetesinin Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemiyle ilgili attığı genel manşetler: “Üniter yapıyı ilelebet sürdüreceğiz, Bizi bölemeyecekler, Evetler açık ara önde, Tek Vatan Tek Bayrak Tek Millet” gibi söylemlerde eyalet

sistemiyle ilgili dedikodulara son vermek, tek devlete vurgu yapmak ve Bayrak, Vatan, Milleti ön plana çıkarma yolunda ilerlemiştir. Sözcü gazetesinin Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemiyle ilgili genel attığı manşetler: “Eyalet bombası, Cumhuriyet tarihinin en kritik anayasa oylaması bugün Haydi Türkiye Sandık Başına, Vicdanınız rahat mı, Göz göre göre oy sahtekârlığı yaptılar, Oh oh deyip evetleri mühürlediler” gibi manşetlerle Sözcü gazetesi Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin aleyhine mücadele verdi.

Siyasal algı yönetimini bu süreçte etkileyen bir diğer unsur 2018 seçimlerine doğru gidilirken Recep Tayyip Erdoğan ile Devlet Bahçeli arasında oluşan ittifaktır. Bu ittifakın temel taşları 2017 Anayasa referandumunda atıldı.

2019 da yapılması beklenen genel seçimler, Devlet Bahçeli’nin erken seçim çağrısıyla Recep Tayyip Erdoğan’ın bu çağrıya olumlu cevap vermesiyle genel seçimler 24 Haziran 2018 de yapıldı (Aksoy, 2021: 28).

Böylelikle uzun bir süre seçimlere tek başına giren AKP, 2018 genel seçimlerinde, yanına MHP’yi alarak Cumhur İttifakı adı altında seçime katılmıştır. Böylelikle Recep Tayyip Erdoğan’ın yönettiği siyasal algının bir diğer taşıyıcısı Devlet Bahçeli olmuştur. Bu ittifaktan sonra dönemin siyasal algı yönetimlerinde Recep Tayyip Erdoğan ve Devlet Bahçeli aynı yerde durup mümkün olduğunca aynı söylemler üzerinde ilerlemişlerdir. Çünkü Recep Tayyip Erdoğan’ın aleyhine oluşan bir siyasal algı Devlet Bahçeli’nin aleyhine olacaktır ya da Devlet Bahçeli’nin aleyhine oluşan bir siyasal algı Recep Tayyip Erdoğan aleyhine işleyecektir.

Bu ittifakla ilgili değinilmesi gereken en önemli sorulardan biri bu ittifakı meydana getiren ne gibi faktörler söz konusu oldu? Elbette bu soruya verilebilecek ilk cevap 2016 askeri darbenin getirmiş olduğu beka sorunudur. Bir diğer neden Türkiye’nin içeriden ve dışarıdan mücadeleye girdiği terör sorunudur (Aksoy, 2021: 29). Bunların yanında ayrıca bu iki partinin de sağ yelpazesinde olmasıdır. İki veya daha fazla partinin ittifak kurabilmeleri için aynı ya da benzeri ideolojileri paylaşmaları önemlidir. Aksi takdirde birbirlerini anlayamazlar ve ortak politikalar üzerinde uzlaşamazlar. Bu yüzden de ortak bir siyasal algı yönetimini yürütmekte zorlanabilirler.

24 Haziran seçimlerinde AKP’nin yönetmiş olduğu ve MHP’nin de dâhil olduğu siyasal algı yönetimi geçmiş dönemlerdeki gibi benzer bir çerçevede oluşturulmuştur. Oluşturulan siyasal algı yönetiminde yine yapılan icraatlara yer verilmiş, özgürlük ve kalkınma söylemleri üzerine vurgu yapılmıştır (Burhanettin Duran, 2018: 4).

24 Haziran seçimlerinde CHP-İyi-Saadet Partisi ise siyasal algı yönetiminde Recep Tayyip Erdoğan karşıtlığı üzerine yoğunlaşmış ve ülkedeki yapısal sorunlara değinerek siyasal algıyı kendi lehine çevirmeye çalışmıştır.

Bu seçimle beraber Türkiye’de yönetilen siyasal algı yönetimi hiçbir parti için iyi bir sonuç vermemiştir. Böylelikle hem Cumhur ittifakın hem de bu ittifakın karşısında yer alan muhalefet kesimin siyasal algı yönetimlerinde ciddi bir değişikliğe gitmeleri ilerleyen süreçlerde yararına olacaktır.

Siyasal algı yönetiminde partilerin kullandığı sloganlar oldukça önemlidir. Özellikle AKP'nin iktidarlığa geldikten sonra partilerin sloganlara yoğunlaşması ve halka mesajlarını bu sloganlarla aktarmaya çalıştığı görülmektedir.

2002'den sonra AKP, Her şey Türkiye için, Yeter Karar Milletindir ve Yolun Açık Türkiye gibi sloganlarla siyasal algıyı yönetmeye başlamıştır. 2007 seçimlerinde siyasal algısını devam ettirebilmek için gazetelere verdiği sloganlarda (Hürriyet, Sabah); Beş yılı kaybetme yine kazan, Güçlü iktidar güçlü Türkiye, Siz kime oy veriyorsunuz manşetleri yer almıştır. Ayrıca siyasal algı yönetiminin önemli bir unsuru olan laikliğe de vurgu yapılmış ve AKP Cumhuriyeti'n ve laikliğin teminatıdır gibi kampanyalara yer verilmiştir. AKP yayımlamış olduğu sloganları, manşetleri ile kampanyaları iktidarlığı boyunca devam ettirmiş ve son seçimlerde reklamlara da ağırlık vererek siyasal algı yönetimini güçlendirmeye çalışmıştır (Yiğitbaşı, 2015: 19-25).

Ayrıca Cumhuriyeti'n kuruluşundan beri süregelen siyasal algıyı aktarma da önemli araçlardan biri mitingler olduğundan bahsedilmiştir. Recep Tayyip Erdoğan da mitinglerden oldukça yararlanmıştır. Yaptığı mitinglerle aktarmak istediği siyasal algıyla ilgili dönütleri burada ölçebilme imkânına sahip olmuştur.

Teknolojinin gelişmesiyle sosyal medyanın kullanımı oldukça artmıştır. Recep Tayyip Erdoğan'da dönemin koşullarında ayak uydurarak bu mecraları kullanmıştır. Genellikle sosyal medya üzerinden (Özellikle Twitter) yaptığı ve yapacağı hizmetlere yer vermektedir. Ve buradan yola çıkarak bir parantez açmak gerekirse eğer; Recep Tayyip Erdoğan, TV programları ve sosyal medya üzerinden hiçbir zaman Ana Muhalefet Partisi olan Kemal Kılıçdaroğlu ile yüz yüze bir münakaşaya girmemiştir. Hâlbuki Kemal Kılıçdaroğlu her zaman bu konuda istekli davranmıştır.

CHP, 2000'den sonra siyasal algıyı kendi lehine yönetebilmek için birçok slogan yayımlamıştır. Şimdi "CHP zamanı, Ben buradayım sen neredesin, Yalanını da al git, Yeni CHP" sloganları önemli sloganlar arasında yerini almıştır. CHP kampanyalarında genellikle iktidar partisini hedef alarak siyasal algıyı kendi lehinde yönetmeye çalışmıştır. Recep Tayyip Erdoğan gibi Deniz Baykal ve özellikle de Kemal Kılıçdaroğlu da sık sık mitingler yaparak siyasal algısını halka aktarmaya çalışmıştır. Sosyal medyadan sıkça yararlanmaya çalışan CHP, özellikle son zamanlarda Kemal Kılıçdaroğlu'nun etkisiyle Twitter da oldukça aktif bir rol oynadığı söylenilebilir (Yiğitbaşı, 2015: 56-60).

5. SONUÇ

Günümüzde siyasal arenanın vazgeçilmezi olan siyasal algı yönetimi artık siyasi ve toplumsal olayların çıkış anahtarı konumundadır. Oldukça popüler olan siyasal algı yönetimi, birçok siyasi parti ve liderlerinin kendini savunurken veya karşı tarafı suçlarken söylemlerinde eksik etmediği bir kavramdır. Özellikle de son zamanlarda küreselleşen dünyayla birlikte artan kitle iletişim araçlarıyla hem dünyada hem Türkiye’de birçok alanda yaygınlaşan bir yönetim çeşidi olmuştur.

Siyasal algı yönetimi, geçmişe nazaran günümüzde çok daha hızlı değişebilmektedir. Bugün yönetilen bir siyasal algı, yarın bambaşka bir şekilde karşımıza çıkabilir. Bunun elbette en temel nedenlerinden biri sosyal medyanın yaygın bir şekilde kullanılmasıdır. Fakat bir diğer başka temel neden ise “Z” kuşağıdır. Bir X ve Y kuşağının bir kısmının düşüncelerini değiştirmek Z kuşağına göre çok daha zordur. Fakat Z kuşağındaki nüfusun düşünce yapısı çok daha esnektir. Toplumun düşünce yapısı da siyasal algı yönetimine yansdığına göre, günümüzün siyasal algı yönetimi çok kısa zamanda büyük değişimlere uğrayabilmektedir.

Toplumun düşünce yapısına değinilmişken, bir siyasi partinin ve o parti içerisindeki liderin yarattığı veya yönettiği siyasal algı yönetimi toplumun düşünce yapısında oluşan zaafı da etkileyebilmektedir. Eğer bir toplumun din zaafı varsa siyasi lider siyasal algıyı yönetirken bunu göz ardı edemez. Ya da bir toplumun milliyetçilik konusunda zaafı varsa siyasi lider buna göre bir yol haritası çizer.

Bugün bir siyasi partinin ve siyasi liderin birçok amacı bulunmaktadır. Ama kuşkusuz en büyük amacı, girdiği iktidarlık savaşından zaferle çıkabilmektedir. Bunun içinde birçok şeye başvurabilmektedir. Son zamanlarda bu hususta en çok başvurulan yol iyi ve akıllıca yönetilen siyasal algı yönetimidir. Çünkü geçmişte yapılan savaşlarda kan dökülmesine veya pahalıya mal olan savaşlardan çok daha kârlıdır, siyasal algı yönetimi. Ülkeyi yönetmek isteyen bir siyasi aktör kan dökmeyen, fazla masrafa girmeden, oturduğu yerden halkın sempatisini kazanarak çok daha hızlı bir şekilde zirveye ulaşabilmektedir. Ve bu durumda siyasal algı yönetimini bir hayli önemli kılmaktadır.

Bir siyasi aktör, ülkenin yönetimini ele geçirmek istiyorsa geçmiş dönemlerdeki siyasal algı yönetimlerine bakmak oldukça yarar sağlayacaktır. Geçmiş dönemlerde hoş karşılanmayan siyasal algının tam tersi bir algıyla siyasal arenaya çıkmalıdır. Bu konuda verilecek en güzel örneklerden biri Adnan Menderes’tir. O dönemlerde halk, İsmet İnönü’nün yönetmiş olduğu siyasal algı da İslam inancının pasifleştirmesine, mümkün mertebe bütün alanlardan arındırması yönünde bir politika mevcuttu. Adnan Menderes, halkın bu durumdan hoşnutsuz olduğunu fark ederek oluşturduğu siyasal algı yönetiminde İslam inancını ön plana çıkarttı. Bu da Demokrat Partiyi iktidara taşımasına yardım etti.

Cumhuriyet Tarihinde yönetilen siyasal algı yönetimi, toplumun gelenek-göreneklerine ve inançlarına uygun olmadığı zaman başarısız olduğu görülmüştür. Çünkü Türk halkı inançlarına, gelenek-göreneklerine bağlı bir toplumdur. Başlarına gelecek liderlerinde buna paralel bir yol izlemesine önem vermişlerdir. Yönetilen hiçbir siyasal algı toplumdan bağımsız bir şekilde yönetilemez. Sadece toplumdan bağımsız değil aynı zamanda dünyadaki gelişmelerden de bağımsız

yönetilemez. Dönemin şartlarına ve koşullarına göre yönetilen siyasal algı yönetimi her zaman bir adım önde olmuştur.

Ayrıca yönetilen siyasal algı yönetimi, topluma baskı yoluyla benimsetilmesi oldukça zordur. Cumhuriyet Tarihi sürecinde bu sıkça gözlemlenmiştir. Benimsetilmek istenen bir siyasal algı için her zaman ikna yolu kullanılmalıdır.

Bir toplumu bir hususta ikna edebilmek konusunda dili etkili kullanmak oldukça önemli bir husustur. Ve dil kullanımı siyasal algı yönetimi için olmazsa olmaz ön koşuldur. Bir siyasi lider, halkı etkileyip siyasal algıyı halka benimsetebilmesi için yaptığı mitinglerde, yüz yüze yapılan konuşmalar ile basına yaptığı açıklamalar da etkili konuşarak dönemin siyasal algı yönetimini lehine çevirebilir.

Cumhuriyet süreci boyunca siyasal algı yönetiminin merkezinde olan unsurlardan biri ideolojiler olmuştur. Bugün bir siyasi parti veya bir siyasi lider siyaset meydanına çıkarken sahip olduğu ideoloji ile çıkar. Halk bir siyasi partiyi ve liderini temsil ettiği ideolojiyle tanımlar. İdeolojiler bazen bir siyasi lider için siyasal algı konusunda avantaj sağlarken bazen ise bu durumun tam tersi görülmektedir. Ama şu bir gerçek ki, ortaya çıkan bir ideoloji halkta nasıl bir izlenim yarattıysa o şekilde devam eder. Oluşan o ilk izlenimi yıkmak zordur. Bu yüzden siyasi aktörler siyasal alanda ilerleyeceği ideolojiyi iyi seçmelidir. Çünkü bu durum onların siyasi serüveni boyunca yönetecekleri siyasal algı yönetiminin bir parçası olacaktır.

Türk halkı, uzun yıllar Osmanlı İmparatorluğun altında saltanatla yönetilmiştir. Ülkenin bütün idaresi Osmanlı hanedanına aitti. Her ne kadar Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında anayasal gelişmeler olsa da her zaman bir otoriter yönetim söz konusu olmuştur. Ama bu durum, Türk halkının otoriter yönetimini benimsediğini, böyle bir yönetim çeşidine alışkın olduğuyla ilgili yanlış bir algı yaratılmaması gerekiyor. Günümüzde bir liderinin siyasal algı yönetimini yürütürken demokrasiyi elden bırakmamalı, halkı anayasa çerçevesinde yönetmelidir. Ancak bu şekilde sağlam bir başarı elde etmiş olur.

Siyasal algı yönetimini etkileyen ve yönlendiren elbette birçok araç bulunmaktadır. Bir siyasi liderin duruşu bile siyasal algı yönetiminde önemlidir. Siyasal algı yönetimini etkileyen en önemli araçlardan biri ekonomi politikalarıdır. Bir siyasi parti veya lider eğitimde, demokraside ve inanç konusunda tanıdığı hak ve özgürlüklerle her ne kadar iyi olsa da iyi yönetilmemiş bir ekonomi bu sayılanları alaşağı edebilir. Aslında şaşırılacak bir durum değil. Çünkü eğer bir toplum iyi bir ekonomi hayatına sahip değilse daha da ilerisi temel gıda ihtiyaçlarını bile karşılamıyorsa halkın ekonomi dışındaki diğer durumlara bakması pek beklenilecek bir durum değil. Bu yüzden devleti yönetecek siyasi lider, siyasal algı yönetiminin merkezine ekonomi politikaları koymalı ve iktidarlık koltuğuna uzun bir süre oturmak istiyorsa halkına iyi bir ekonomi hayat sunmalıdır. Ekonomik hayatın siyasal algı yönetimi için ne kadar önemli olduğunu gösteren birçok örnek vardır.

Örneğin, İsmet İnönü döneminde yönetilen siyasal algı konusunda halkı memnun etmeyen birçok durum meydana geldi. Özgürlüklerin ciddi anlamda kısıtlandığı bir dönem olmuştu. Ancak İsmet İnönü'yu iktidarlıktan düşüren asıl neden bu değildi. Ekonomik hayatın çıkılmaz bir yola girmesi, halkın temel gıda ihtiyaçlarına bile erişemez hale gelmesi bardağı taşıran son damla olmuştu.

Başka bir örnek ise; Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasal arenaya çıkarken siyasal algı yönetiminde başarılı olmasının nedenlerinden biri, geçmiş hükümetlerin iyi yönetmediği ekonomiyi başarılı yöneteceğine dair vaatlerde bulunması ve seçimlerden sonra da yaptığı ilk işlerden biri ekonomi alanında olmasıdır.

Türkiye Cumhuriyet tarihine baktığımızda siyasal algı yönetimini besleyen, şekillendiren ve yönlendiren araçlar bir döngü içerisinde tekrarlanmıştır. İdeolojik çatışmalar, İslam inancı, laiklik, demokrasi ve özgürlük, ekonomik politikalar, toplumun düşünce yapısı, gelenek ve görenekler ve teknolojik gelişmeler yönetilen siyasal algı yönetiminin bazı dönemlerinde geri planında kalsalar da önemini her zaman korumayı başarmışlardır.

Bir siyasi parti ve bir siyasi liderin halkta yarattığı ilk izlenim oldukça önemlidir. Çünkü Türk halkının, bir siyasi parti veya bir siyasi lideriyle ilgili ilk izlenimi olumsuzsa ilerleyen süreçlerde her ne kadar iyi bir siyasal algı yönetse de halkta ki o ilk izlenimi yok etmek zordur.

Geçmişe nazaran günümüzde yönetilen siyasal algı yönetiminde başarılı olunabilmesi için yapılabilecek hamleler genç kesimlerin düşüncelerini, bakış açılarını, isteklerini göz ardı etmeden yapılmamalıdır. Çünkü bugün yaratılan siyasal algı yönetiminin hızlıca yayılması veya hızlıca değişmesindeki en önemli araç teknolojinin gelişmesiyle sosyal medya kullanımının artmasıdır. Sosyal medyayı kullanan kesim ise genellikle genç kesimdir. Bu yüzden yürütülen siyasal algı yönetiminden en çok etkilenen veya siyasal algı yönetimini en çok yönlendiren kesim gençlerdir.

Son olarak, ele almış olunan bu çalışma da siyasal algı yönetiminin yöneticileri, siyasi partiler ve siyasi partiler içerisindeki siyasi liderlerdir. Çünkü tarih boyunca bu şekilde ilerlenilmiştir. Lakin son dönemlerde siyasal algı yönetiminde bir hayli aktif olan halk da bulunmaktadır. Çünkü küreselleşen bir dünya, hızla ilerleyen teknolojik gelişmeler ve buna paralel artan kitle iletişim araçları, hayatımızın her alanını etkileyen sosyal medya kullanımının artması ve tüm bunlara bağlı olarak bilinçlenen bir toplum bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- Ahmad, F. (1995). Modern Türkiye'nin Oluşumu (Çev. A. Yavuz) Sarmal Yayınevi
- Abdurrahmanlı, E. (2021). 1950-1960 Yılları Arasındaki Türk Siyasal Hayatı: İktidar-Muhalefet İlişkileri; Ahi Evran Akademisi, 2 (2), 1-12
- Akıncı, A. (2014). Türkiye'nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri, *Eskişehir Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9 (1), 55-72
- Akıncı, A. (2013). Muhtıra, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (2), 39-58
- Arabacı, C., Balcı, Ş., Sevinç, İ., Kartal, N., Baytar, O., Özçelik, S., Zorlu, Y., Türkmenoğlu, A.T., Temel, F., Önurmen, O., Düzcü, M., Orkun, O. (2019). Medya ve Siyaset, *Çizgi Kitapevi*
- Ağaoğlu, A. (2011). Serbest Fıkra Hatıraları, İstanbul: İletişim Yayınları
- Ahmad, F. (1994). İttifak ve Terakki (1908-1914) (Çev. N. Yavuz), İstanbul: Kaynak Yayınları
- Ahmad, F. ve Ahmad, B.T. (1976). Türkiye'de Çok Partili Politikaların Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971), Ankara: Bilgi Yayınları
- Aktel, M. (2001). Küreselleşme Süreci ve Etki Alanları, *Süleyman Demirel Üniversitesi. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 6 (2), 193-202
- Altay, Y. (2000). Cumhuriyet Döneminde Din Politikaları ve Din İstismarı, İslamiyet, III
- Ataç, K. (2000). Küreselleşme Bir Değerlendirme, H.Ü. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (811), 95-102
- Arslan, A. (2007). 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi Sonrası Türkiye'nin Siyasi Yapısı, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi* (11), 1-29
- Argın, E.(2021). Algı, Sosyal Algı ve Algı Yönetiminin Sosyal Medyada Kullanımı, İksad Yayınları
- Anadolu Ajansı (2014). 12 Eylül 1980 Darbesinde 34 Yıl Geride Kaldı, Haziran 13. 2017 Tarihinde Anadolu Ajansı Arşivi, <https://Aa.com.tr/tr/Pg/Foto-Galeri/12-Eylül-1980-Darbesinde-34-Yıl-Geride-Kaldı/10/54552>
- Aslan, A. (2018). 24 Haziran ve Milli İradenin Zaferi, Sabah 30 Haziran
- Altaş, M. ve Toruntay, M.A. (2020; 13 Ağustos). Ak Parti'nin 19 Yılı. Erişim Adresi <https://www.aa.com.tr/tr/Politika/Ak-Partinin-19-Yılı/1940072>
- Akıncı, B. (2020). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi; Sisteme Yönelik Tartışmalar, Nobel Bilimsel Eserler. <https://www.researchgate.net/Publication/338714392>
- Ağaoğlu, S. (2016). Arkadaşım Menderes, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Aksoy, İ.U. (2019). 2018 Genel Seçimler Öncesi Ak Parti-MHP Cumhur İttifakı'nın Seçmen Nezdindeki Toplumsal Algısı. <https://www.researchgate.net/Publication/350978659>
- Altan, Ö.Z., Türkiye'de Tek-Parti Yönetimi Döneminde (1923-1950) Kurulan Hükümetlerin Programlarında Sosyal Politikaların Yeri, *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*
- Atılğan, G. (2015). Sanayi Kapitalizmin Şafağında: Osmanlı'da Günümüzde Türkiye'de Siyasal Hayat Yordam Kitap, İstanbul, 517-518
- Aslan, E. (2014). Türkiye'nin İç Siyasetinde Demokrat Parti, *Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir*
- Aslan, S. Taylan, Ö. Baştuğ, D. (2016). Gezi Parkı Eylemlerinin Farklı Boyutlarıyla Bir Değerlendirmesi, *Birey ve Toplum Dergisi*, 6(12), 153-171
- Başak, S. (2016). Türkiye'nin Ana Siyasal-Düşünsel Ekseninde Değişme Eğilimleri (1938-1960), Sosyoloji Konferansları, No: 53, 187-203
- Bilgin, V. (2007). Türkiye'de Değişimin Dinamikleri Köylülükten Çıkış Yolları, Ankara: Lotus Yayınevi
- Bakan, İ. ve Kafe, İ. (2014). Kurumsal Açından Algı ve Algı Yönetimi, *Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF*
- Berkes, N. (1973). Türkiye'de Çağdaşlaşma, İstanbul: Bilgi Yayınevi

- Berberoğlu, G. (1997). Siyasi Parti Yönetimi, Eskişehir: *Anadolu Üniversitesi Yayınları*
- Berkan, İ. (2013, 30 Kasım). 9 Spruda Cemaat-Hükümet Kavgasının Arkeoloji ve Geleceği. Erişim Adresi <https://www.hurriyet.com.tr/amp/9-Soruda-Cemaat-Hukümet-Kavgasinin-Arkeolojisi-ve-Gelecegi-25243707>
- Bozkurt, V. (1997). Enformasyon Toplumu ve Türkiye, İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Cengiz, K. (2016). CHP Seçmenlerinin Din Algıları ve Pratikleri, *Mülkiye Dergisi*, 40 (1), 57-86
- Cumhuriyet (1932), 23 Kanunsani, 1-4
- Cumhuriyet (1932, 12 Şubat). Halkevleri Açılıyor, s.14
- COP, Burak (2018), Türkiye’de Seçim Sistemleri, İstanbul: Tekin Yayınları
- Çakır R. ve Sakallı S. (2016, 5 Ağustos) Erdoğan ile Gülen Arasında Varolma/Varkalma Savaşı. Erişim Adresi <https://medyascape.tv/2016/08/05/erdogan-ile-gulen-arasında-varolmavarkalma-savasi>
- Çavdar, T. (2013). Türkiye’nin Demokrasi Tarihi, Ankara: İmge Kitapevi
- Çelik, H. (2014, 4 Temmuz). Uyduda Nükleer, Cumhuriyet Gazetesi
- Çokooğullar, E. (2021), 2002-2012 Dönemi’nde Türkiye’de Siyasal Alan, Din ve Özgürlük, *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 7 (2), 17-33
- Çınar, Ö. (2015). Siyasal Yaşamımızda Serbest Cumhuriyet Fırkası Tek Partiden Çok Partili Hayata Geçiş Denemesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 207-229
- Dursunoğlu, İ., Şengün, H., Kapusizoğlu, M. (2019). Modernleşme Bağlamında Türkiye’nin Sosyo-Politik Yapısı, İmaj Yayınevi
- Dilber, F. (2012). Seçmenlerin Kitle İletişim Araçlarından Aldığı Siyasal İçerikli Bilgilerden Etkilenme Düzeyi: Kahraman İli Seçmenleri Üzerine Bir Alan Araştırması, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1 (4)
- Dinç, S. Atatürk Sonrası Türkiye’de İç ve Dış Politikada Gelişmelere Genel Bir Bakış Açısı (1938-1963), *Çukurova Üniversitesi*
- Demirtürk, S. (2015). 1960-1980 Döneminde Türkiye’de Sosyo-Ekonomik Değişimin ve Dışa Yönelişin Toplumsal Dinamikleri, *Gazi Üniversitesi, Orta Doğu ve Araştırma Merkezleri (GORAM)*, 4 (2), 156-162
- Dursun, S. (2018). Türkiye’nin Güvenlik Algılamasındaki Değişim: 12 Eylül Askeri Müdahalesi Sonrası Dönem, (TTA), 16 (VII), 621-433
- Demirel, A. (1994), Birinci Mecliste Muhafazet-İkinci Grup, İstanbul: İletişim Yayınları
- Dursun, D. (2005). Türk Demokrasisinde Kurumsallaşma Sorunu ve Krizleri Çözme Yöntemi Olarak Askeri Darbeler, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, (3),
- Dursun, D. (2000), Ertesi Gün: Demokrasi Krizlerinde Basın ve Aydınlar (1.Basım). İstanbul: İşaret Yayınları
- Dursun, D. (2003), 12 Mart Darbesi, İstanbul: Şehir Yayınları
- Dursun, D. (2005). Türk Demokrasisinde Kurumsallaşma Sorunu ve Krizleri Çözme Yöntemi Olarak Askeri Darbeler, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, (3), 176-195
- Dursun, D. (2005). 12 Eylül Darbesi, İstanbul: Şehir Yayınları
- Doğanay, Ü. AKP’nin Demokrasi Söylemi ve Muhafazakârlık: Muhafazakâr Demokrasiye Eleştirel Bakış, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67-86
- Demirel, T. (2001), 12 Eylül Doğru Ordu ve Demokrasi, *Ankara Üniversitesi*, 56 (4), 43-75
- Duman, M.Z. 15 Temmuz Askeri Darbe Girişiminin Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi*
- Devran, Y., Özcan, Ö.F. (2016). 15 Temmuz Darbe Girişimi: Gelenekselden Yeniye Medya Araçlarının Kullanımı, *Online Academic Journal of Information Technology*, 7 (25), <http://www.ajit.e.org/?menu=pages&P=details-of+article&id=239>
- Erbay, M., Aslan, M.M (2019). Algı Yönetiminde Sosyal Değerlerin Etkisi, *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*

- Editör (2022). 1971-1980 Arası Türk Siyasetinin Genel Tablosu, 2022, TUIK Akademi, www.turcakademi.org
- Erdem, T. (2007). Yeni Türkiye'yi Anlamak, Konda Araştırma ve Danışmanlık
- Erken, B. (2012). Merkez Sağ İdeolojisi Çerçevesinde Süleyman Demirel ve Askeri Müdahaleler, Abant, *İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (12) 31-62
- Ertem, B. (2018). 12 Mart 1971 Askeri Müdahale Sonrası Ara Rejim ve Türkiye Siyasetine Etkileri (1971-1974). *OPUS Uluslararası Toplum Araştırması Dergisi*, 8 (14), 655-676. Erişim Adresi DO I.10.26466/OPUS.407560
- Erdoğan, S. (2017). Türkiye'de Yeni Sağcı Ekonomiye Geçiş Uygulamaları ve Turgut Özal, *Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18 (1), 398-407
- Eroğul, C. (2003). Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi, Ankara: İmge Kitapevi, 98-99
- Ertem, B.(2010). Siyasal Bir Muhalefet Denemesi Olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası, *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 1(2), 71-89
- Erdem, A. R.(2015). Atatürk'ün Kadına ve Kadın Eğitimine Verdiği Önem, *Belgi Dergisi*, 9, 1266-1274
- Etaman, M., Bölme, S.M., Çelik, Z., Ensaroğlu, Y., Efe, H., Güçtürk, Uzun, Duran, C. (2011). 2011'de Türkiye. Özkan, T., Efe, H., Bölme, S.M. (Ed.). SETA ANALİZ
- Ekincikli, M. (2012). Türk Demokrasi Kültürünün Gelişim Sürecinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Kuruluşu, *Akademik Barış Dergisi*, 6(11), 151-162
- Güngörmez, B. (2002). Kitle İletişim Araçları, Siyaset ve Propaganda, *Uluslararası Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), 1-12
- Gülseren, G.N., Seçmenin Siyasal Tarihlerini Etkileyen Faktörler: ETİMESGUT Örneği Üzerine Bir İnceleme, Uluslararası Saray Tarihinde Etimesgut Sempozyumu, *Gazi Üniversitesi*, 1-16
- Güzel, C. (2019). Türk Siyasal Hayatında Lider Odaklı Politikanın Karşılaştırmalı Analizi: Tek Parti Dönemi (1923-1938)-Ak Parti Dönemi (2002-2015), *Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Denizli
- Güz, N., Saray, G., Seçmenin Siyasal Tercihlerini Etkileyen Faktörler: Etimesgut Örneği Üzerine Bir İnceleme, Uluslararası Tarihinde Etimesgut Sempozyumu
- Gülsünler, M.E. (2020). Siyasal İletişim ve Algı Yönetimi İlişkinin İdeolojik Açından Değerlendirilmesi, *Selçuk Üniversitesi, Erciyes İletişim Dergisi*, 321-344
- Güven, A. (2020). Hakikatin Yitimi Olarak Post-Truhth: Bir Kavramsallaştırma Denemesi *İnsan ve İnsan Dergisi*, 20-36
- Gökçen, S. (2020). İki Darbe Arası Türk Demokrasi (1961-1980), *Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi*, (67), 241-264
- Göksu, O. , Çakı, C. , Avcı, Ö. (2022). Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'na Giriş Sürecinin Alman Mizah Dergisi Kladderadatsch'daki Karikatürlerle Temsili, *Akdeniz Üniversitesi İletişim Dergisi*, 37, 2619-9718
- Gürkan, G. (2010). Türk Siyasal Hayatı, *Kamu Yönetimi Lisans Programı Üniversitesi, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi*
- Genel, M. (2012). Siyasal İletişim Kampanyalarında Sosyal Medyanın Kullanımı: 12 Haziran 2011 Seçimleri Twitter Örneği, 2, 54
- Gürel, B. (2003). Siyasi Partilerin İnteretleşmesi. Erişim Adresi <http://inet-Er.org.tr/inetconfes/tammetin/partiler-tamdoc>
- Gözübüyük, Ş. (1986). Anayasa Hukuku; Mümtaz, S. (1969). Anayasaya Giriş, *Ankara Üniversitesi*, (271)
- Güneş, B. (1997). Siyasi Parti Yönetimi, *Anadolu Üniversitesi Yayınları*, Eskişehir
- Geray, C., Keleş, R. Şehircilik, CDTA, IV
- Gökmen, Y. (1997). Askeri Demokrasi Yeni Türkiye, İstanbul: Şehir Yayınları, (17), 332-339

- Göksu, O. (2019). Ak Partinin Seçim Stratejileri ve Siyasal Kampanyaları: 2002-2014 Dönemi Analizi; *International Balkan University*, (413), 589-621
- Heper, M. (1998). Türkiye’de Devlet, Demokrasi Geleneği ve Silahlı Kuvvetler; Dursun, D., Al, H. Türkiye’de Yönetim Geleneği, İstanbul: İlke Yayıncılık, 233-263
- Hamsici, M. (2017, 5 Nisan) 2010 Referandumu: ‘Evet’, ‘Hayır’ ve Boykot Cepheleri Ne Demişti. Erişim Adresi <https://www.bbc.com/türkçe /haberler-türkiye-39462061>
- Hurtaş, S. (2016, 22 Aralık). ‘FETÖ’ Önce Cemaat; 2013’ten Sonra Terör Örgütü. Erişim Adresi <https://www.evrensel.net/haber/300877/feto-once-cemaat-2013'ten-sonra-teror-orgutu>
- Hürriyet (2014). Balyoz Devası Nedir? <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/21514407.asi>
- <https://www.yenisafak.com/seçim-referandum-2007>
- <https://www.yenisafak.com/seçim-2015-kesim>
- <https://www.dw.com,Turkiye'yi sarsan beş ay-DW, 2019>
- www.tid.web.tr
- <https://www.hurriyet.com.tr/Ergenekon nedir>
- <https://acikarsiv.atilim.edu.tr>
- <https://www.muhafazakar.com>
- <https://www.sözcü.com.tr>
- <https://www.aydinlikgazete.com/gundem/35385-erdogandan-ergenekon-yorumu-yapi-gorevini-icra-etti-html>
- <https://www.aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/sosyal-medya-darbeye-direniste-onemli-rol-oyyadi/862113>
- <https://images.app.goo.gl/54tfyp7HLeMtM07J8>
- <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyeyi-sarsan-be%C5%9F-ay-7-haziran-1-kas%C4%B1m-2015/a-50204527>
- İnceoğlu, M. (2010). Tutum, Algı, İletişim, *Beyanname Üniversitesi Yayınları*
- İlgün, S. (2013, 16 Aralık). AKP, Cemaatin Günahlarının Birebir Ortağıdır. Erişim Adresi <https://www.evrensel.net/haber/74291/akp-cemaatin-gunahlarinin-birebir-ortagidir>
- İlgaz, C. Türkiye’de 1980 Sonrası Dönem ve Türk Basını, *İletişim Fakültesi Dergisi*
- Illich, İ. (2000). Tüketim Köleliği (Çev. Mesut Karışahan). İstanbul: Pınar Yayınları
- Jashne, G. (1972). Yeni Türkiye’de İslamlık (Cev. Hayrullah ÖRS). Ankara: İmge Yayınları
- Kart, M. (2014, 24 Temmuz). Çizmeden Yukarı, Cumhuriyet Gazetesi
- Kenan Evren (1991). Kenan Evren’in Anıları, İstanbul: Milliyet Yayınları, S: 149
- Kırlay, F. (2010). *Türkiye’de Köy Enstitüleri* (Çev. Niyazi Berkes) (3. Baskı). İstanbul: Kitapevi
- Kirman, E. (2006). Çok Partili Döneme Geçiş Süreci ve Türk Siyasal Kültüründe Muhalafet Olgusunun Gelişimi (1946-1950), *Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta
- Kara, H. (2017). Tek Parti Dönemi Din Politikası (1923-1946), *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (19), 111-136
- Korkmaz, T. (2014). Türkiye’de Tek Partili Dönemin Toplum ve Siyaset Anlayışının Dünya Konjanktürü Bağlamında Değerlendirilmesi, *Akademik Barış Dergisi*, 1-20
- Kılıç, Ç. (2015). Günden Belirleme Kuramı Çerçevesinde Siyasal Karar Verme Sürecine Sosyal Medya Etkisinin İncelenmesi, *İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Küçük, A. (2019). Türkiye’de Sosyal ve Siyasal Değişim; 1980 ve Sonrası, *Harran Üniversitesi, İİBF Dergisi*, (314)
- Karabulut, B. (Editör)., Türk, M.S., Başbüyük, O., Yılmaz, S., Turan, K., Çasın, M.H., Erol, M.S., Ozan, E.,

- Şen, O., Orall, L.E., Şahin, M., Saraçlı, M., Pustu, Y., Şeyhanlıoğlu, H. (2014). Algı Yönetimi (2.Basım), Alfa Yayınları
- Konda Temmuz 18 Barametresi 24 Haziran 2018 Genel Milletvekili ve Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Sadık Analizi, Sosyal ve Toplumsal Araştırmalar Dizisi
- Kalaycıoğlu, E. (1994). 1960 Sonrası Türk Siyasal Hayatına Bir Bakış: Demokrasi, NEO-Partimanyalizm ve İstikrar; Kalaycıoğlu, E., Sarıbay, A.Y. (derleyen). Türkiye’de Siyaset: Süreklilik ve Değişim İçinde, İstanbul Yayınları: Dar Yayınları 469-463
- Kaleli, L. (2016). Anadolu’yu Aydınlatanlar, İstanbul: Berfin Yayınları
- Kaya, E. (2014). Siyaset Devleti, *Ankara Bürosu Dergisi*, 227-228
- Köse, M.A. (2010). Anavatan Partisinin Siyasal İdeolojisi, *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*
- Köse, T. (2017). Çözüm Sürecinin Yükseliş ve Düşüşü, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 4(1), 13-40
- Kurt, A. (2014, 13 Kasım). Kürt Sorununda Çözüm Süreci: Ak Parti Hükümeti ve PKK’nın Adımları. Erişme Adresi <https://tr.boell.org/tr/2014/11/13/kuert-sonucunda-coezuem-suereci-ak-parti-huekuemeti-ve-pkknin-adimlari>
- Kalkar, Ö.Ş., Öcal, A.Y. Bir İçerik Analizi: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, *Balıkesir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 112, 1-28
- Keskin, Arslan, F.B. (2018). Değişen Kürt Sorunu Algısı Çözüm Süreci Dönemi (2005-2015), *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Karadeniz, Y. (2008). Çok Partili Hayatın Dönüm Noktası: 1950 Seçimleri, *Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (16)
- Küçükkoğlu, B. (2006). Milli Mücadeleden Günümüze Silahsız Tekrar Propaganda
- Koç, Y.T. (2011). 12 Eylül’den 12 Haziran’a Siyasi Partiler Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti), SETA ANALİZ, (41)
- Levi, A. (1991). The Justice Party, 1961-1980: In M. Heper and Londow (editör). Political Parties and Democracy İn Turkey, London Newyork. 134-152
- Mcdonough, J. (1998). Dr-and Then Somc: Burson-Marsteller, Manages Perceptions, Advertising Age, 69, no:44, N.2
- Miş, N., Aslan, A., Yeşilevler, Yeşiltar, M., Günay, S. (2015). 7 Haziran 2015 Seçimi ve Sonrası, SETA ANALİZ
- Miş, N., Duran, U. (2018). 24 Haziran Seçim Sonuçları Analizi, SETA ANALİZİ, 1250
- Miş, N. (2018). Yeni Siyasal Sistemin İlk Seçimleri ve Sonuçlarının Karşılaştırmalı Analizi, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*
- Mora, N. (2008). Medya, Toplum ve Haber Kaynağı Olarak Sembolik Seçkinler, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, CV.5.1., 5
- Miş, N., Gülener, S., Coşkun, İ., Duran, H., Ayvaz, M.E. (2016). 15 Temmuz Darbe Girişimi Toplumsal Algı Araştırması, SETA ANALİZ (Siyaset, Ekonomi ve Toplumsal Araştırma Vakfı)
- Nadi, N. (1961). Atatürk İlkeleri Işığında Uyarlamalar: Bir İflasın Kronolojisi 1950-1960, İstanbul
- Nemecan, S. (2014, 4 Temmuz). Bizimcity, Sabah Gazetesi
- Nisan, F. (2015). 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimindeki Cumhurbaşkanı Adaylarının Karikürlere Yansıması, *İnönü Üniversitesi Yansıması, İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi, Selçuk İletişim Dergisi*, 9 (1), 162-200
- Oğuş, U.P. (2010). Yeni Sağ ve Siyasal İslam: AK Örneği, *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Aydın
- Oğuzhan, E. Atatürk Döneminde Basın ve Basın Özgürlüğü, *İstanbul Aydın Üniversitesi, İletişim Fakültesi*
- Ortaylı, İ. (2018). Gazi Mustafa Kemal Atatürk, İstanbul: Kronik Yayınları
- Öksüz, H. (2013). Algı Yönetimi ve Sosyal Medya

- Özer, M.A. (2012). Bir Modern Yönetim Tekniği Olarak Algılama Yönetimi ve İç Güvenlik Hizmetleri, *Hacı Bayram Üniversitesi*. 159
- Özcan, Z. (2010). Türk Siyasal Hayatı, *İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi*
- Özer, M.A. (2014). Siyasal İletişimin Etkinliğinde Algılama Yönetiminin Rolü, *Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 317, 168-195
- Özkan, Ö. (2004). Yeni İletişim Teknolojilerinin Siyasal Hayatta Uygulaması ve Türkiye Örneği, *Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 33-59
- Özarslan, M.Z. (2014). Kitleleri Harekete Geçirme Aracı Olarak Sosyal Algı Yönetimi, *İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi
- Özcan, Z. (2014). Cumhuriyet Dönemi Dini Hayat (1938-1950), *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Doktora Tezi
- Özdemir, M. (2009). 1980 Sonrası Türk Toplumunun Yazılı Basın Yoluyla Siyasi Yaşama Dair Bilgilendirme Süreci, *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi
- Özbay, M.S. (2016). 1980-2013 Yılları Arasında Yaşanan Bazı Siyasi Olayların Türkiye Ekonomisine Etkileri, *Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep
- Özhan, T., Efe, H., Bölme, S.M. (2011). 2011’de Türkiye, SETA ANALİZ (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırma Vakfı)
- Özipek, B. B. (2014). Türkiye Siyasetinde 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimi, *Liberal Düşünme Dergisi*, 75, 95-105
- Özdemir, H. (2002). Siyasi Tarih: Çağdaş Türkiye (1908-1980), (12. Basım). İstanbul: Cem Yayıncılık
- Özçaglayan, M., Apak, M. (2017). Soğuk Savaş Yıllarında Algı Yönetimi, Haber ve Propaganda İlişkisi, *Marmara İletişim Dergisi*, 28, 107-130
- Öcal, B. (2009). 12 Eylül’den 28 Şubat’a Darbe Söylemlerindeki Değişimin Analizi, *ETHOS*, 114, 60-67
- Özcan, Ö.F., Devran, Y. (2016). 15 Temmuz Darbe Girişimi: Gelenekselden Yeniye Medya Araçlarının Kullanımı, <https://www.researagatenet/publication/12-378669>
- Ölçer, N. (2016). 1 Kasım 2015 Genel Seçimleri Örneğinde Siyasi Parti Liderlerinin Twitter Kullanım Pratikleri, *Gümüşhane Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dergisi*, 4 (2), 749-777
- Sakal, F. (2008). Çok Partili Döneme Geçişte Tek Tek Partinin Muhalefet Anlayışı (1. Baskı). Samsun: Etüt Yayınları
- Savrun, E. (2019). Atatürk Dönemi Türk Siyasal Hayatı
- Saydam, A. (2005). Algılama Yöntemi, İstanbul: Rota Yayınları
- Saydur, M. (2001). Marko Paşa Gerçeği, İstanbul: Çınar Yayınları
- Selvi, S. (2014, 11 Temmuz). Evrensel Gazetesi
- Sedengeçti (2010). Osman Yüksel, Mabetsiz Şehir (12. Baskı). İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları
- Sistembölükbaşı, Ş. (2001). Parti Seçmenlerin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyoekonomik Faktörleri Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- Stupak, R.J. (2000). Perception Management: An Active Stratesy For Marketing and Delivening Academiz Evcellence, Business Sophistication and Communication Successes, *Public Administration* 8 Management; 250-260
- Şahin, Ö. (2011). Siyaset-Medya İlişkisi Türkiye’de Parlamento Muhabirleri Derneği Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Şakir, 2. (1952). Celal Bayar (Hayatı ve Eserleri). İsmail Akgün Matbaası, İstanbul
- Şeffaflık Derneği (2018). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Şeffaflık, Hesap Verilebilirlik, Katılımcılık, Denge ve Denetleme
- Şeker, K. (2000). İnönü Dönemi Kültür Hayatı (1938-1950) (Yayımlanmamış Doktora Tezi). *Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Tuik Anabilim Dalı, Isparta

- Şenol, Z.G., Tokatlıoğlu, M., Taştan, N., Tüysüz, 1 Kasım 2015 Milletvekili Genel Seçimi Gözlem Raporu, Eşik Hakları İçin İzleme Derneği, Ceylan Matbaası
- Tanin Gazetesi (1943). 1938-1945 Arası
- TBMM kütüphanesi (2008-563/ 1946). Demokrat Parti Programı
- Temel, F. (2013). Siyasal Tercihlerin Oluşum Sürecindeki Kitle İletişim Araçlarının Rolü, *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 240-249
- Toynbee, A.J. (1975). Türkiye Bir Devletin Yeniden Doğuşu (Çeviren: Kasım, Y.), İstanbul: Millet Yayınları
- Toprak, B. (1994). Türkiye’de Dinin Denetim İşlevi: Kalaycıoğlu, E., Sarıbay, A.Y. (derleyen). Türkiye’de Siyaset: Süreklilik Değişim İçinde, İstanbul: Der Yayınları
- Tarhan, A.B. (2012). Türkiye’de Postmodernizm ve Siyasal Değişim, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (2), 11-20
- Turan, A. (2007). Darbe Arası Türkiye, İstanbul: Resital Yayınevi
- Toruk, İ. Türkiye’de Başörtüsü Sorunu ve Yazılı Medya da Sunumu, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*
- Topçu, İ., Aslan, N.O. (2016). Kars’ta 1950-1954-1957 Milletvekilleri Seçimleri ve Demokrat Parti, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 398-405
- Türköne, M. (2007). Siyaset, Ankara: Lotus Yayınları
- T.C. İç İşleri Bakanlığı (2015), Propaganda Aracı Olarak Sosyal Medya, Araştırma ve Etütler Merkezi
- Uygun, H. (2003). İsmet İnönü Dönemi Atatürk’e Bakış (1939-1946), *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- Ulus Gazetesi (1946-1960)
- Uydu, M. (2019). Algı Yönetimi Perspektifinden Reklamlarda Oryantalist İmgelerin Üretilmesi: Coca Cola Reklam Örnekleri, *Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya
- Yılmaz, N., Doğan, C., İnakul, H. (2013). Tek Parti İktidarı Döneminde (1923-1946) Bürokrasi ve Siyaset İlişkisinin Weberyana Değerlendirilmesi, *Atatürk Üniversitesi İktisad ve İdari Bilimler Dergisi*, 27 (3)
- Yıldırım, Y. (2021). Yeni Devlet İdeolojisinin Yansımaları: Cumhuriyet Dönemi Kurumları ve Sembolleri (1923-1958), *Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Denizli
- Yılmaz, L. (2020). Türk Siyasal Hayatında Askeri Darbelerin Siyasal ve Anayasal İşlevi, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 203-231
- Yiğit, H.H. (2018). 1980-2000 Yılları Arasında Türkiye’de Gerçekleşen Genel Seçim ve Sonuçları Üzerine Mekansal Bir Analiz, *Süleyman Demirel Üniversitesi, Vizyoner Dergisi*, 9 (22), 117-137
- Yazıcı, T., Karlı, İ. (2016). Yeni Medya ve Siyaset: Siyasal İletişimin Değişen Doğası, Volga Yayıncılık
- Yetkin, Ç. (1983). Türkiye’de Tek Parti Yönetimi, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi
- Yiğitbaşı, K.G., Özkan, A., Salcı, Ş., Bekiroğlu, O., Alptekin, H. (2015). Türkiye’de Siyasal İletişim (2007-2015). Çağlar, N., Özkır, Y. (Ed). SETA ANALİZ
- Yücekök, A. (1976). 100 Soruda Türkiye’de Din ve Siyaset (2. Baskı). İstanbul: Gerçek Yayınları
- Zafer Gazetesi, (1950-1959)
- Zariç, S., Erdem, N. (2021). Türk Siyasi Hayatında Sağ Partilerde Bölünme: 1960-1980, *Mersin Üniversitesi*, 1706-1719
- Zürcher, E.J. (2018). Modernleşen Türkiye’nin Tarihi (16. Baskı), İletişim Yayınları